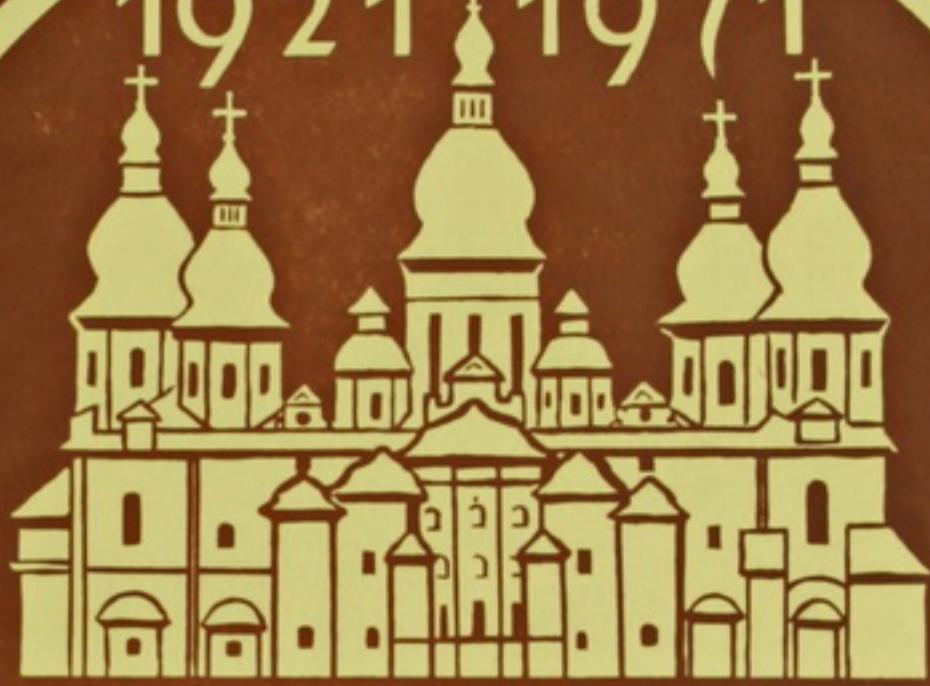

11103

1921 † 1971

ПЕРШИЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ
СОБОР У·А·П·Ц·
В КИЄВІ

**50-РІЧЧЯ ВІДРОДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ
1921–1971**

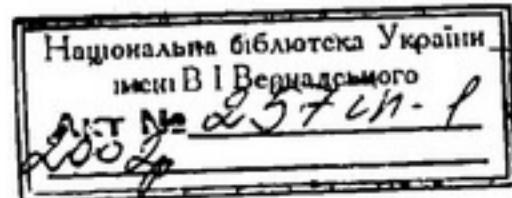
ЮВІЛЕЙНА КНИГА

**ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В США
БАВНД БРУК, Н. ДЖ.
1971**

Матеріали зібрали і відредагувала
Редакційна Колегія Ювілейної Комісії
для вшанування 50-ліття УАПЦ.

Друкарня В-ва „Америка”, 817 Норт Френклин вул., Філадельфія, Па., 19123

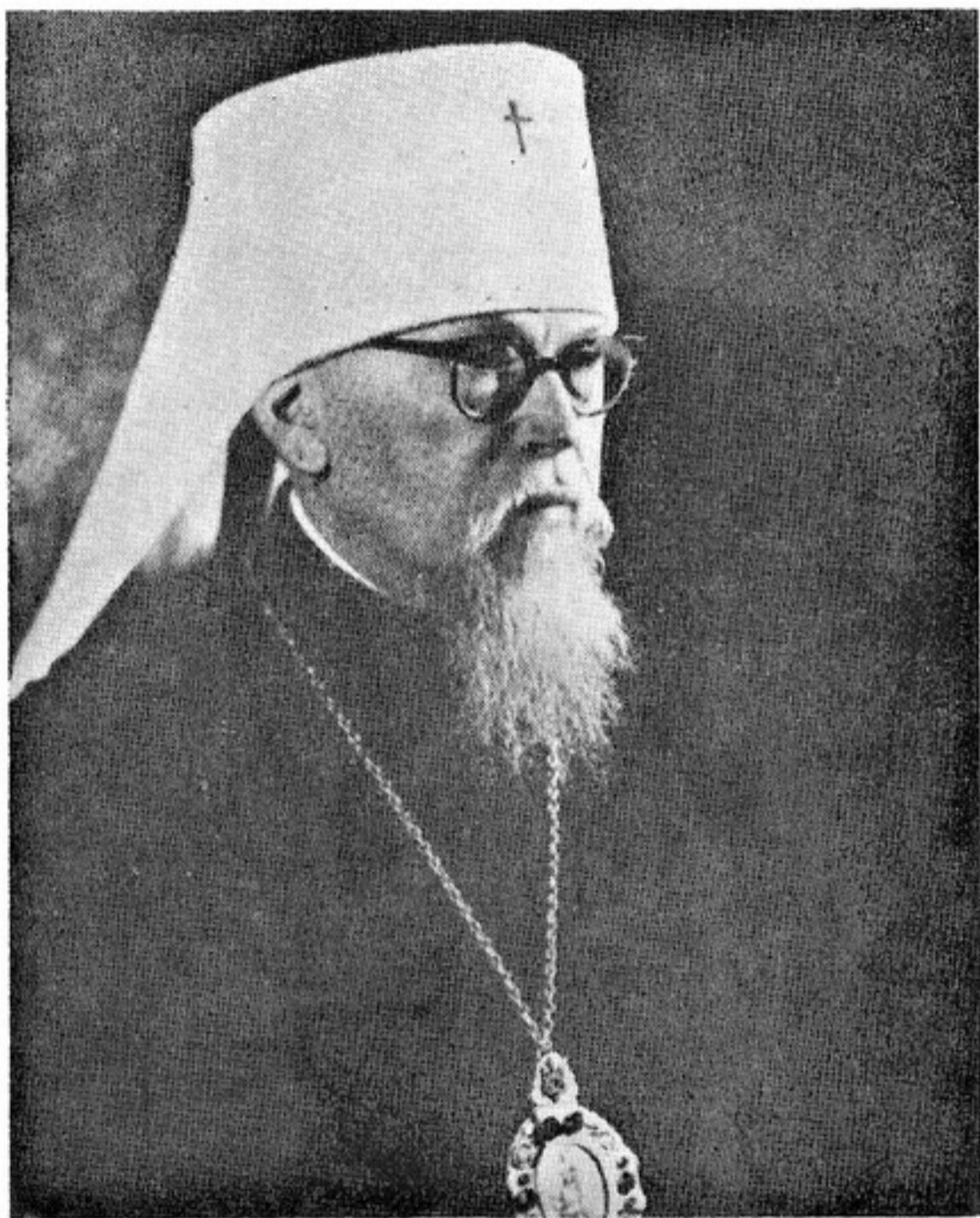

Бл. п. МИТРОПОЛИТ ВАСИЛЬ ЛИПКІВСЬКИЙ,
у часі обрання Його на престол Митрополита Київського і всієї України
на Першому Соборі Відродженій Української Автокефальної Православ-
ної Церкви в Київській Софії 1921 року

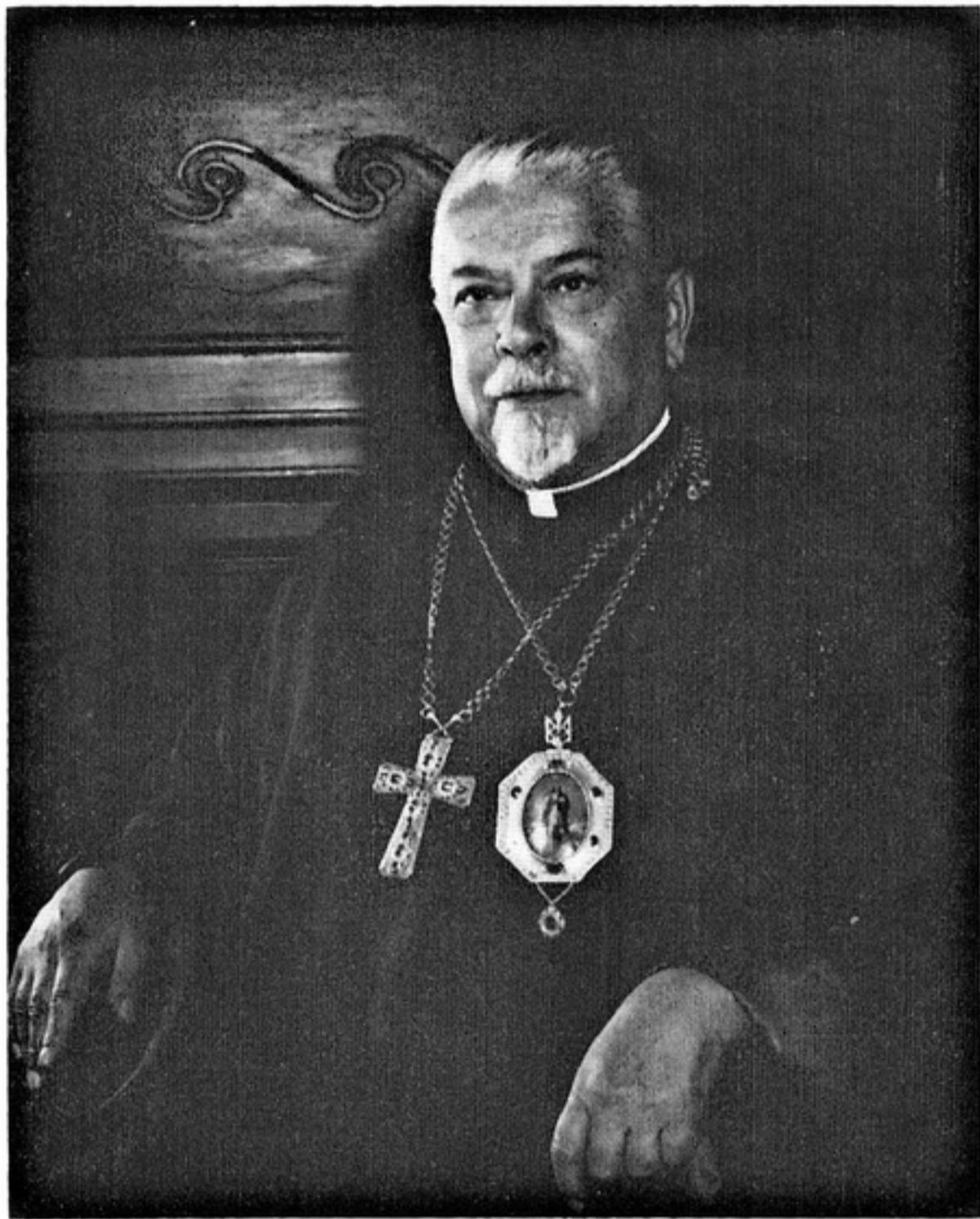
Бл. п. МИТРОПОЛИТ ІОАН
Первоієрарх Української Православної Церкви в США

Бл. п. ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНИЙ АРХІЄПІСКОП НІКАНОР
Митрополит Української Автокефальної Православної Церкви

БЛАЖЕННИЙ ВЛАДИКА ІЛАРІОН
Митрополит Вінніпегу і всієї Канади

ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННИЙ ВЛАДИКА АРХИЕПИСКОП МСТИСЛАВ
в. о. Митрополита У. П. Ц. в США, Митрополит УАПЦ.

ПРЕОСВЯЩЕНИЙ ВЛАДИКА МАРКО,
Єпископ Вашингтонський

ПРЕОСВЯЩЕННЫЙ ЕПИСКОП ИОВ

Прот. Д. Бурко

ПАМ'ЯТІ МИТРОПОЛИТА
ВАСИЛЯ ЛИПКІВСЬКОГО

Вклоняюся твоїй великій тіні,
Подвижнику, для нас вона свята!
Служив ти правді Господа Христа
І многострадній матері Вкраїні.
Служив їй вірно, серце і уста
Словняв лиш ними в щиро сердім чині.
В тім подвигу, що ти його почав,
Що Церкву рідну з небуття підняв.

У цім служінні, як апостол, сміло
Благовістив ти, закликав, будив,
І всіх відважних за собою вів
На боротьбу за благочесне діло.
Й цвіло воно за тих буревісних днів,
В серцях твоїх сподвижників горіло.
Ta враг, що волю нашу розстріляв,
Te діло кров'ю страдників залляв . . .

I ти загинув за любов до Бога
Й свого народу в чорнім царстві тім,
Не знаєм навіть де, в краю якім,
Твоя скінчилася страдницька дорога.
Ta рідна Церква з іменем твоїм
Живе в серцях, як Духа перемога,
Bo кат (не знає він істини доріг)
Tебе убив, але не переміг.

3. The western façade of the Cathedral.

3. Західня фасада катедри.

Київський Собор св. Софії, в якому відбувся 1-ий Всеукраїнський Православний Собор У. А. П. Ц. в 1921 році

Основи Церковної Автокефалії

(Проповідь в неділю 7-му по Тройці)

„І ходив Ісус по всіх містах і селах, навчаючи по школах, проповідуючи Євангелію Царства і зціляючи всяку неміч і всякую хворість в людях” (Мат. 9. 35).

У таких загальних рисах малює перед нами св. Євангелія ту велику працю, яку провадив Христос на землі. Але не тільки тоді Христос ходив по всіх містах і селах, коли жив на землі. Ми віруємо, що Христос і тепер скрізь є, по всій землі є, між усіма народами є, що Він і на нашій Україні в кожному з наших сіл та міст та навіть у кожній хаті, та навіть в кожній душі має свій притулок, свою оселю, про їхсіх дбає, про всі народи дбає, щоб проповідувати їм Євангелію Царства Свого, зціляючи всякую неміч і хворість у них.

І в цьому вся сила, вся непохитність нашої віри у Христа, що ми віруємо, що Він не десь далеко від нас, що Його не треба кудись іти шукати, навпаки Він нас усіх шукає і знаходить, Він у нас самих перебуває.

Для чого? Для того, як каже си. Письмо, „щоб діти Божі розсипані зібрati в одно” (Іоан. 11. 52). Отже з кожного народу Христос збирає їх у свою Церкву. Кінцеве завдання Христової праці на землі, щоб об'єднати всіх дітей Божих по всьому світі і на всі віки, щоб зцілити в них всякую неміч, всякую хворість, яка їх роз'єднує.

Але необхідним кроком до цього всесвітнього об'єднання — це об'єднання дітей з кожного народу в народну Церкву. Поки кожний народ не об'єднається в свою Церкву, доти не може бути всесвітнього єднання дітей Божих, бо всесвітне єднання лише й можливе між народами, а не поодинокими особами.

Як же може єднатися кожний народ у свою Церкву? Церква є вільне братерство, вільне сполучення дітей Божих. Тому тільки вольною волею сполучені люди складуть з себе дійсну Христову Церкву, головою якої буде Сам

Христос. Апостоли — посланики Христові, благовістники повинні прийти з благовістям до кожного народу, бо Христос сказав: „Ідіть, нанчайте всі народи” (Мат. 28. 19). Але, запаливши вогонь віри в народі, апостоли згідно з заповітом Христа, повинні були не затримуватися там, чимдуж іти в друге місто з благовісттям, бо, як казав їм Христос: істинно, кажу вам, не встигнете ще обійти всіх міст Ізраїлевих, як Син Чоловічеський приде (Мт. 10).

А хто ж повинен управляти в кожному місці тими Церквами, які заснували апостоли? — Церква кожного народу повинна управлятись своїми власними силами за допомогою Христової благодаті, будувати своє життя, обирати з себе працівників на служіння Церкві. Тільки при такій умові вільного будівництва Церква кожного народу може повно і всебічно виявити в собі Христове життя, бути, як каже ап. Петро, живим камінням в складі Його Церкви (1 Пет. . 5). От через що одною з головних підвалин життя кожної Христової Церкви є автокефалія Церкви, є її воля, незалежність в своєму церковному управлінні. І Христове єднання між Церквами кожного народу можливе лише, як вільне братерство Церков.

Любі брати і сестри! Коли ми почали відновляти нашу Українську Церкву, ми теж головною підвальною її поклали автокефалію, себто волю і незалежність нашої Церкви від чужого керівництва. Слово „автокефалія” є грецьке і в перекладі на нашу мову значить буквально „сам собі голова”. Автокефальна Церква є та Церква, яка сама собі голова, сама собою керує, сама утворює для себе свої керуючі органи, сама вільно живе своїм церковним життям в братерському єднанні з іншими Церквами.

Ви знаєте, братя, якою злобою, ворожнечею зустріли вороги нашої Церкви нашу церковну автокефалію. Російські єпископи й ду-

Світлина з хіротонії Митрополита Василя Липківського, зроблена у вівтарі Собору Св. Софії в Києві, 10 жовтня 1921 р.

хінництво на Україні, що привикли керувати нашою Церквою за наказами російського синоду і патріярха, за те, що ми назвали себе автокефалістами, відокремились від чужого для нас російського керівничого органу, стали нас обзвивати розкольниками, що ми ніби відкололися від Православної Церкви; та й між нашим несвідомим народом слово „автокефалія“ стало майже лайливим словом, його перекручували, над ним глузували, та й ще досі ще не перестали.

З кого ж це сміються ті люди, що глузують над автокефалією нашої Церкви? Вони сміються з самого фундатора Церкви — Христа, який Сам буде Свою Церкву, як і сказав: „Збудую Церкву Мою і всі сили пекельні її не подолають“ (Мт. 16, 18). Христа і ап. Павло називає Головою над усім у Церкві (Єф. 1, 22). Коли ж Голова над усім у Церкві є Христос, то кожна Церква, маючи такого Голову, вже є посугі і автокефальною і не потребує якоїсь ший, в роді чужого її синоду чи патріярха, щоб головою вертіла — по-своєму.

Церква лише сама може і повинна утворити в себе той чи інший устрій, ту чи іншу організацію для власного керування, але це утворення й буде найкращою ознакою її автокефалії, себто волі і незалежності в утворенні свого власного життя. Церква кожного народу, як каже св. Письмо, це є діти Божі з'єднані в одно. А дітям Божим, що склали з себе одну сім'ю, не личить віддаватись під чужу зверхність, жити за чужими вказівками, бо й це значило б відходити від слави і достоїнства дітей Божих, робитись рабами людей. Правда, синодські та патріярші епископи ремствують на нас, автокефалістів, за визволення з-під їхнього синоду та патріярха ніби на підставі історичних доказів. Вони кажуть: „Українська Церква ніколи досі автокефальною не була, вона з 1684 року підлягала московському синодові та патріярхові, а до того часу була підлегла царгородському патріярхові, тому вона не має права стати автокефальною, від цих керівників незалежною, без їх згоди і благословенства“.

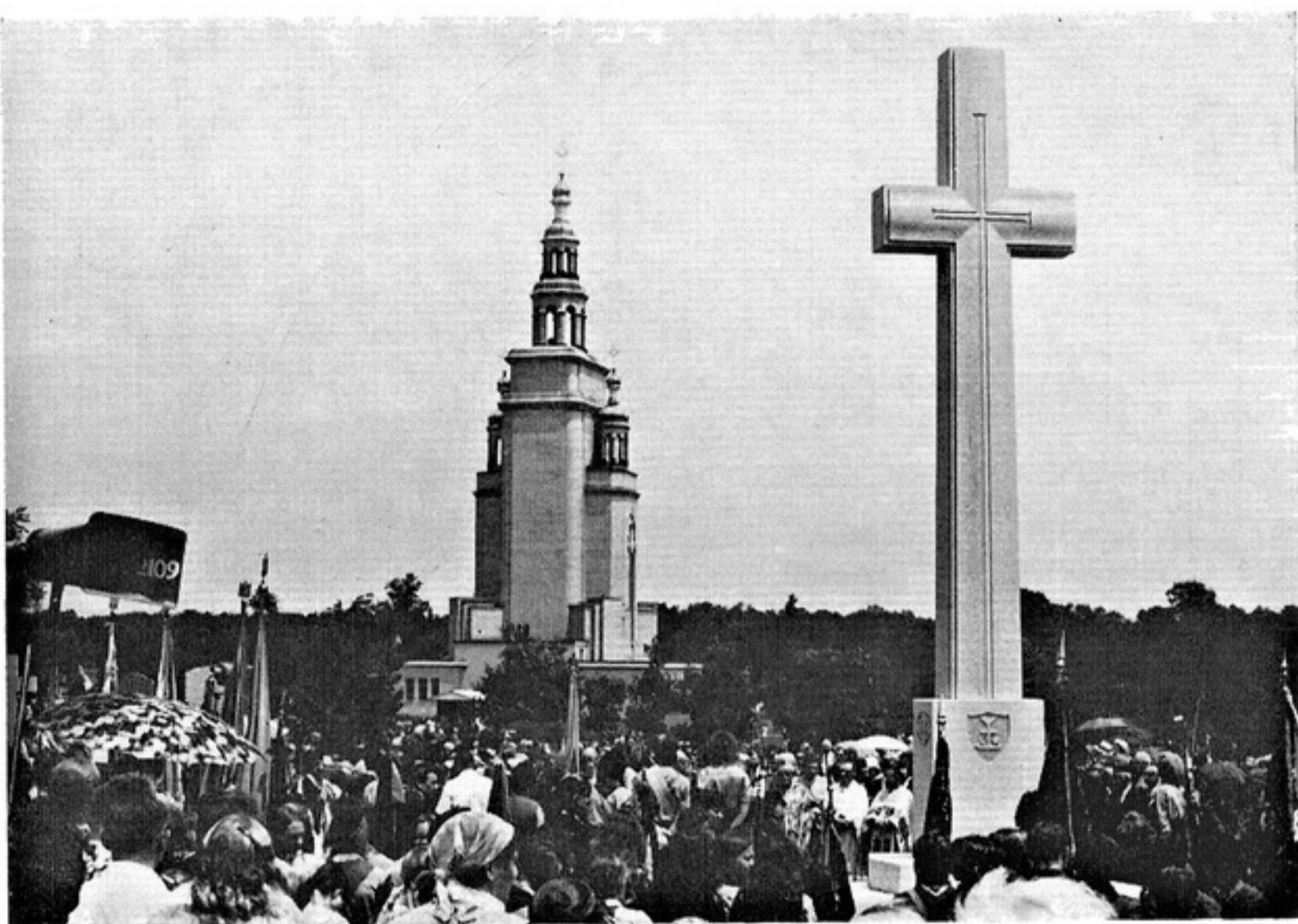
Що Українська Церква до останніх часів була під зверхністю московського церковного уряду, проти цього спорти не можна, але чи було ж це справедливо, чи це було по правді Божій? Чи це було велике порушення правди?

Підбиття Української Церкви під владу московську в 1686 році — це була така неправда, від якої єпископи російські повинні черноніти, про неї мовчати, а коли вони діти Божі, повинні від неї одвертатись, а не захищати її. Та ж сама історія, яка каже про підбиття Української Церкви під владу московську, каже й про те, як це було зроблено, як московський цар і патріарх, без відома й згоди Української Церкви, за гроші і подарунки купили у царгородського патріарха в свою підлеглість Українську Церкву, скільки обманута насильства тут було вжито.

Нам кажуть, що без згоди і благословенства московського патріарха Українська Церква не мала права проголосити себе автокефальною. Так нехай же скажуть, чи за згодою українського народу московський патріарх підбив його Церкву під себе? Отже, визволившись від московського патріарха, Українська Церква відновила правду Божу проти неправди людської, виправила велику історичну неправду свого церковного життя, до якої була примушена на свою загибіль.

Щодо залежності нашої Церкви від царгородського патріарха до 1686 р., то це був лише матірній зв'язок, бо наш народ з Царгороду одержав Христове благовістя, і Церквою

Українською царгородський патріарх завідував за її згодою. А коли він відважився продати нашу Церкву Москві, то цим яскраво показав, що і в його керівництві не все було по правді, і історія виправила загальну церковну помилку, коли, віднявши від царгородського патріарха нашу Церкву, хоч і тримала її майже 300 літ ще в гіршому московському ярмі, в наші дні виправдала себе, повернувши нашій Церкві автокефалію, цебто ту волю, до якої закликав кожну Церкву Христос. Але, коли історія виправляє хиби людські, люди хочуть перехитрити історію. От і зараз ті самі єпископи і сияціни „слов'янські“ та „обновленські“, що так докоряли нам, автокефалістам, вже й самі заводять автокефалію, кажучи: і ми утворюємо автокефальну Церкву, але ж ми за благословенством, а українці без благословенства... Про яке благословенство тут мона? Коли за благословенством Христа, то від Христа таке благословенство дане кожній Церкві. За чиїм же благословенством ті єпископи заводять свою автокефалію? За своїм власним, бо Христового благословенства вони не визнали, не інакше, як за своїм власним. А яке благословенство, така й автокефалія їхня — одна омана людей та Бога. Ми ж, браття, будемо триматися в своєму автокефальному житті не благословенства чоловічого, а благословенства Христа Спасителя, який благословляє всі Церкви до вільного життя, бо й по наших містах і селах Він Сам ходить, проповідуючи Євангелію Царства і зцілюючи всяку хворість і неміч духову між нами. Амінь.

Посвячення Хреста-Пам'ятника на Українському Православному Цвинтарі
13 червня 1971 року — Савт Бонд Брук, Н. Дж.

В служінні Господеві

Від Редакції: Друкована нижче стаття „В служінні Господеві” — це автобіографічний нарис Світлої Пам'яті Блаженнішого Митрополита ІОАНА. Написав він його 11 травня 1970 року, тобто за рік до своєї смерті, що сталася 3 травня 1971 року.

Надхненний медитатор-містик, Митрополит ІОАН ясно відчував наближення своєї смерті і це відчування ствердив словами: „В спокої я чекаю Господнього Виклику мене з цього життя”, якими кінчав він нарис свого життя.

З якою великою радістю, нетерпеливістю, але й тривогою готувався Покійний Владика до двох історичних Ювілеїв: 50-річчя Відродження Української Автокефальної Православної Церкви і 50-річчя свого Архипастирського служіння в ній. Та не судилося. Мов тому Мойсеєві, що привів народ свій до Обітуваної землі довелося на самій межі її вмерти, так і Митрополітські ІОАНУ всього п'ять з половиною місяців забракло, щоб на Сьомому Соборі своєї Церкви в спокої сказати: „Нині відпускаеш у спокої раба Твоего, Владико”.

В кінці своєї автобіографії Митрополит ІОАН реасумуючи медитації тритомногого свого твору „У велике невідоме”, проголошує своє Кредо. Хто має вуха, хай слухає, а мисленними очима — хай бачить.

**
*

Коли мені доводиться щось написати про мое минуле, я завжди відчуваю трудність. Подій, в яких я брав участь, якось непомітно мене самого минали. Я в них брав участь, однак ними самими я не жив глибинно. Вони були „манівцями моєї путі Життя”. Я проходив ними чи то з почуттям обов'язку, з покликання їх прийняти, їм себе віддати, чи з недовір'ям, з неохотою. Вони, самі в собі, мене самого не

втягали. Я їх всі з цікавістю зустрічав, ними часово жив і без жалю минав і... далі слідкував.

Так, наш час — глибоко трагічний, і цей час я, зо всіма навколо, переживав. Були миті смертельно небезпечні і... минулися. Минаючи їх, я ніколи надовго на них не спинявся, вони мене не опановували...

Причина цього: мені Господь дав дар допитливої мислі, її інтереси завжди були в пізнанні самого себе, тайни несеного мною Життя. Все інше було для мене „якось збоку”.

В дитинстві це виявлялося в мені в буйній силі уяви. Я пригадую, як малим хлопцем години просиджував з „вудкою” на нашій кладці. Величезний став прилягав до нашого города. Я на цій кладці просиджував, бувало, довгі години, в надії витягнути плітку чи окуні Я рідко мав успіх: все навколо нашої кладки було тканине очеретом, лепехою і було небагато відкритих просторів води. Все ж, сидячи з моєю вудкою на кладці, я впадав в транс моєї уяви. Часом я зауважував: лепеха при березі таємниче рухається. Я знаю, це голодний лин просувається поміж корінням лепехи, шукаючи поїви. В такі миті я забував усе, забував і про мою вудку та мої мрії про плітку чи окуні; моя уява мене охоплювала, я жив таємничим життям у нашему ставі, життя тисячі створінь у ньому опановували мене на години, і я це любив і цьому віддавався. Так, ще з дитячих років у мені почало проявлятися мое ставлення до течій і мінливостей дій та проявів життя.

Я народився 6-го жовтня 1887 року в с. Крупці, Дубенського повіту на Волині, на самім кордоні з Австрією, коло Радивилова, на нашему боці і Бродів, на боці Австрії. Батько мій був псаломщиком — дяком при церкві. Науку я проходив в м. Крем'янці, а потім, коли батько був переведений до м. Рівне, в Клевані, в „Духовних Училищах”. По скінченні науки

в цих „Училищах“ я перейшов до Житомирської Духовної Семінарії.

Десь по трьох роках у Семінарії, моя навчання в ній була перервана. Надійшли неспокійні роки початкової революції 1905—1906 років. У мене були знайдені заборонені революційні книги, і я був звільнений з Семінарії. По ро-

я лишив доно до опіці батька й матері дружини і пішов на війну. Моя доня перебувала в родині діда й бабуні майже до моого від'їзду до Америки.

На фронті перші роки я працював в організаціях Червоного Хреста, не як священик, а як завідувач постачальним пунктом Червоного Хреста. 1917-ий рік Революції застав мене в м. Чернівцях, на Буковині. Я злучився там з українським рухом. Працював як уповноважений для Української Центральної Ради і в червні 1918 року був призначений священиком „Сірої Дивізії“, яку для України формувала Австрія з колишніх полонених і таборування якої було у Володимири Волинському, що був тоді під окупацією австрійської армії.Хоч призначення було з рекомендації Українського Головного Штабу, але військовий наказ, „бефель“, видала мені австрійська військова влада. З „Сірою Дивізією“ я повернувся в Україну, до Києва, де мав нагоду на площі в т. зв. „Садках“ у Києві правити Молебень і вітати гетьмана. Це було на початку вересня 1918 року.

Дивізія була розташована в околиці м. Конотопу на Чернігівщині. При кінці 1918 р. уряд гетьмана було повалено. З тим часом у мене з'язані зворушили спогади про радісні й небезпечні часи. Особливо пам'ятне для мене намагання большевиків викликати наших „сірожупанників“ на заарештування Штабу Дивізії. Момент для цього був вибраний дуже влучно, бо сили Дивізії були на півночі, на фронти проти червоних і на залізниці Бахмач-Київ. Мені удалося виконати певне завдання — зірвати мітинг червоних. Постава нашої кулеметної сотні його скінчилася. Мені було дано пропам'ятну „Грамоту“ гарно віписану на пергаменті, яку я перед моїм заарештуванням большевицьким ЧЕ-Ка в 1921 році знищив.

Після повалення гетьманського уряду я дістав призначення від'їхати до Підволочиська, до штабу правобережного фронту. Військо його було під Львовом. Це було в кінці 1918 року. Я був відсутній із штабу, коли він розклався на весні 1919 р. Я мав великі труднощі добитись до рештків штабу, забрати мої речі і виїхати на останньому паровозі штабу. По тих турботах я скоро отримав нове призначення до штабу Холмської групи. Там я недовго затримався. По Великодні цей штаб почав відступати з м. Луцька на Кременець під насту-

АРХІЄПІСКОП ІОАН, 1924 Р.

ках я пернувся до неї і кінчав її перед війною 1914 року.

Моя рідна мати померла, коли мені не було й року життя. Батько не міг дати ради зі мною маленьким і одружився вдруге і тим загородив собі доступ до священства. По скінченні семінарії я одружився з дочкою священика Володимира Корнієвича, Юлією. Я не одразу пішов у священики. Кілька років учительював у селі Блудові, Острозького повіту. Там я й одружився з Юлією. Подружжя було коротке, яких півтора року. Дружина моя померла 1915 р. В горі по втраті дружини, що лишила мені донечку, віком кілька місяців,

пом армії Галера (формація польського війська з поляків, що були в полоні десь у Франції, Бельгії). Збіг сприятливих обставин мені допоміг: мені було дано автомобіль і шофера з наказом добитись до Чорного Острова, недалеко до Іллукова — Вінниці. Це була дуже небезпечна подорож: околиці були вже під владою большевиків. Однак, я добився і особисто передав автомобіль у Старокостянтинові Отаманові С. Петлюрі і допоміг про стан Холмської групи, що в тім часі з боями відступала на м. Рівне.

В часі моєго перебування в Чорному Остріві при Головному Штабі я пам'ятаю дуже небезпечну подорож: я дістав доручення разом із інспектором державним (прізвище його забув) відбути до т.зв. Запорізької Січі отамана Божка і переконати його вернутись на сполучку з головними силами нашої Армії. Запорізька Січ сунулася все вперед, коли наші сили відступали. Ідея цієї „Січі“ була прорештися до острова Хортиці на Дніпрі і там відновити давню історичну Січ і звідти почати діло дальній боротьби за незалежність України. Подорож ця була через терен не зайнятий жадними силами, але роз'їзди большевицькі вже появлялись. Нас було лише двох і були моменти, коли ми ховалися в житах.

Ми добилися до Запорізької Січі. Місія наша не мала успіху: Січ не хотіла підпорядковуватися Головній Команді. З тією формацією в тодішній важкій і нещасній добі я мав нагоду бути в бою з большевиками в околиці Жмеринки. Розбита Запорізька Січ була примушена горами й ярами відходити, і в м. Барі на Поділлі я мав нагоду її лишити і повернутись до Чорного Острова, до Головного Штабу. З того часу я пригадую прикрай інцидент: отамана Болбочана за зраду було присуджено до розстрілу. Останній доступ до нього дали мені, як духівникові: він благав мене знести з Головним Отаманом, С. Петлюрою і виблагати йому помилування. Вранці наступного дня вже було приготовано все для розстрілу. У нас для зв'язку був при Штабі один католицький священик, здається, але я не є певен, його прізвище було о. Кузьма. Я просив його затримати розстріл, бо є зносини з Головним Отаманом про помилування і їх веде його духівник. Головний Отаман був на фронті. Акція моя була безнадійна, але отаман Болбочан мав чимало симпатиків серед старшин при Штабі і вони мені дали змогу зв'язатись з Отаманом

С. Петлюрою. Розстріл був затриманий і не відбувся. На другий день Головний Отаман повернувся: мені була дана гостра нагінка за мое вмішання. Наші С-деки, старшини лівих поглядів, коли я проходив, кидали на маю адресу недружні завважи. Це не все, як я довідався два роки пізніше, як був уже єпископом і їхав до Кам'яниця-Подільського, до мене в напівпорожньому вагоні підсів один чоловік, назвав мое ім'я і запитав: „Пам'ятаєте Болбочана?“ „А як Ви мене знаєте?“ — „Вас не знати! По затримці його розстрілу мені було доручено слідкувати за Вами і, доки Ви були в Чорному Остріві, я був Вашою тінню“. Це вже під большевицьким режимом було для мене небезпечним, а на серці, з несподіванки був біль.

Мені згодом було дано призначення до Залізної Дивізії отам. Удовиченка, але в призначенні було написано „Залізний Корпус“. Дивізія не хотіла переформування в корпус, і мене не було прийнято, але мені дали призначення бути в мобілізаційній частині дивізії, на чолі якої стояв старшина Шаповал. Наша праця „мобілізаційна“ була збирати по селах хлопців і говорити їм про нашу боротьбу, наші цілі тощо. По відході наших частин, ми ще лишалися на день-два і виконували своє завдання. Я був з цією частиною кілька тижнів. Пізніше, вже після тифу, я довідався, що старш. Шаповала большевики схопили і зарубали шаблями.

Знов я зв'язався з Головним Штабом і отримав призначення до „Київської Групи Військ“ під командою отам. Юрка Тютюнника. По певнім часі я захворів на поворотний тиф. Виїжджаючи до Вінниці на лікування, помилково попав в розташування денікінців. По довших пригодах (бої в Брацлаві), мені пощастило добитися до Вінниці. Мене спас од смерти чи то од тифу, чи з голоду адъютант старш. Шаповала, зарубаного большевиками. Він в тім часі був отаманом певної повстанської групи. Таких груп було тоді чимало. Хлопці не хотіли йти до армії, але охоче йшли в повстанці, бо це була для них легша боротьба: в своїй околиці і під командою „свого“ їм знаного провідника. Він мені оповів про долю старш. Шаповала і допоміг грішми. Знов із певними пригодами я повернувся на Волинь, до батьків померлої дружини, до родини, що опікувалася моєю дочкою, Валентиною. Яких півтора місяця перед тим я послав листа, в якім написав, щоб мене не сподівалися, бо я не думав вийти

з тифу. Пошта тоді не ходила і це було мое щастя, я вернувся ще поки мій лист прийшов.

На Волині мені треба було рятуватись од арешту польською жандармерією, що вирішила мене відслати до табору Українських Вояків у Польщі. Кілька золотих монет царського періоду помогли. Мені було сказано, коли за місцю прибульте, то не буде знак на потребу втікати. Я дебився до Владики Діонісія в Крем'янці. Він мене особисто знав і пам'ятав.

о. Іван Гундяк з дружиною і дочкою Мирославою (зліва) та дочкою Архиєпископа Іоана, Валентиною

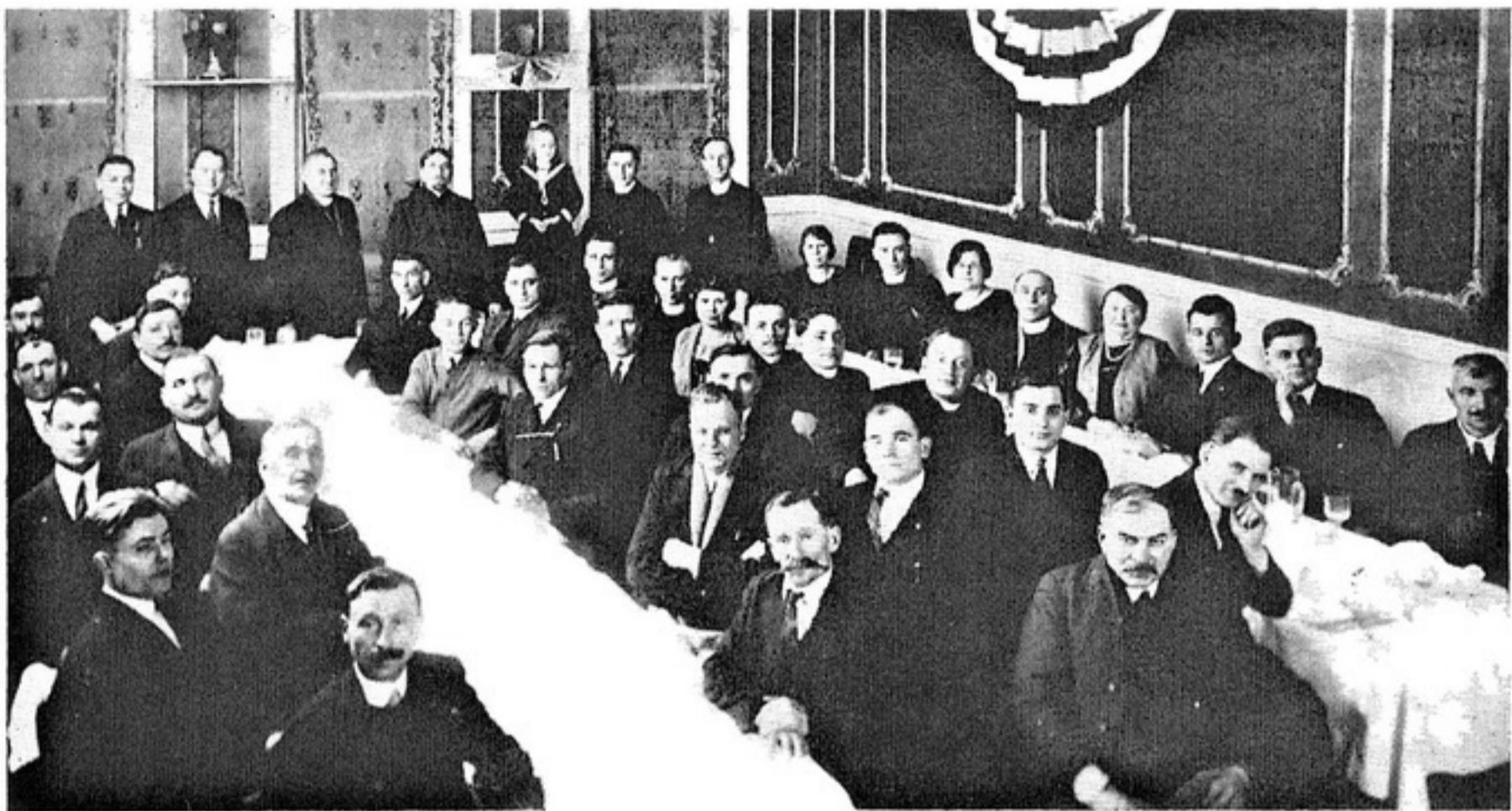
Я йому циро оповів про мою ситуацію і просив допомоги й захисту. Я отримав парафію в с. Митинці, куди прибув на Великдень 1920 року. Там я пробув до вересня 1921 року.

В тім часі я мав змогу увійти в стосунки з Українською Православною Церковною Радою і одержав уповноваження на організацію українських парафій. Акція моя була успішна, але на дносе московського духовництва Че-Ка мене арештували. Я мав попередження і зміг знищити компромітівні документи. Мені особливо було жаль Грамоти, виданої Штабом Стрій Цивізії. Я просидів в Че-Ка лише 13 днів і був випущений. Це було чотири дні перед святою Покрови і відкриттям Собору. На Со-

борі, схудлій і у високім нервовім напружені, я часто виступав. Я Соборові оновів про продаж нашої Церкви Костянтинопольським Патріархатом Церкві московській і, коли наш Собор одвідав тодішній московський митрополит, я був одним із тих, що виступали проти тодішньої тактики московської Церкви щодо Церкви Української. Це все звернуло увагу членів Собору на мене: я був обраний кандидатом на єпископа. Церква Поділля з осередком у Вінниці обрала мене своїм єпископом. Я повернувся вже до Вінниці. Катедрою був Казанський Собор, перероблений з Польського Єзуїтського Кляштору.

Єпископом на Поділлі я був з кінця 1921 року по кінець року 1923. На третій день Різдва Христового я залишив Вінницю. О 5-ї годині ранку третього дня Різдвяних свят велика сила парафіян проводжала мій поїзд до Москви. Це для мене дуже зворушливий спогад. За ці два роки її два місяці я поставив численну силу нашого учительства у священство. Вінниця мене дуже любила, і мені важко було з нею прощатися. Мене було обрано рішенням Всеукраїнської Православної Церковної Ради кандидатом до виїзду до США, і Митрополит Василь мені циро сказав: „Ми Вас вибрали, але від Вас самих буде залежати знайти змогу виїхати“.

Після довгих спроб полагодити справу виїзду у Вінниці, я добився дозволу виїхати в цій справі до Москви. Господнє благословлення було зі мною. В Москві я зв'язався з Міністерством Іноземних Сношень і паніорт на виїзд одержав. Для всіх наших це був успіх великий, майже несподіваний. Після короткого прощання з Церквою у Святій Софії я прибув перед Різдвом до Вінниці. Відправив Службу Божу на перший день Свят, на другий — складався в дорогу і вранці третього дня виїхав до Москви, щоб звідти через кордон Латвії, через Лондон виїхати до США. Я прибув пароплавом „Беренгарія“ до Нью-Йорку 13-го лютого. В Лондоні я довідався, що мої причини спішності були оправдані. Харківський большевицький уряд вініс протест, що Москва випустила „Петлюрівця“. Щоб помогти справі улягтися, на пораду українського письменника Кулика, я одідав тодішнього представника большевиків у Лондоні і зложив йому гратулляції з приводу визнання советської влади в Росії і признання його амбасадором. Це сталося в часі моого побуту в Лондоні.

УЧАСНИКИ 1-ГО СОБОРУ УІЦ — НЮАРК, Н. ДЖ., 1924 Р.

З часу моого прибуття до США протягом 23 років я духовно опікувався нашою Церквою в Канаді. Кожного року я перебував у Канаді 5 місяців, з початку червня чи кінця травня до кінця листопада. Я мав нагоду двічі відвідати Бразилію і один раз Аргентину.

Стала моя праця була в нашій Церкві у США. Були і радості і печалі, були конфлікти, були намагання розложить нашу Церкву і, головне, віддалити мене від проводу нею. Таких спроб було кілька. Всемилосердний Господь дав пережити, дав сили життя Церкви примирити і на склоні віку бачити її зріст і силу. Нехай буде благословенне Ім'я Його.

Про переходи моєї праці на терені Америки, Канади, Бразилії, Аргентини я не пишу. Ще не вимерли всі мої сучасники, ті перші піонери, що взяли на себе разом зі мною Господнє покликання послужити на вільних землях справі Відродженої Церкви Українського Народу. Коли буде потреба, вони дадуть свої спогади.

З часом наростили у мене мої думи, які тепер у стані їх опублікування. Довгими роками я студіював одночасно з нашим Святым Письмом, також святощі інших релігій. Я шукав глибинної (езотеричної) нитки, що в'яже

їх усі. Я шукав сам. Я не хотів довірити себе жодному авторитетові. Я знов, що наші семінарії, академії робили з їх студентами: вони не тільки давали знання, вони змагали опанувати волю студента, щоб він думав і вірив, як йому було сказано: це не було лише передання пізнань, це було виховання, це особливо було помітне в наших семінаріях, до яких надсилали майже виключно росіян, „для обрушення“ непокірних хохлов. Це завдало нашій Церкві страшне спустошення: вихованці наших семінарій, академій не пішли з ідеєю Відродженої Церкви, за малими винятками. Господь посолав їй Пастирів і Діячів, покликаних з інших ділянок здобування освіти й знання.

По всіх моїх студіях порівняльного Богословія, я вернувся до наших істин, до нашого розуміння Життя, як його подають наші Святі Євангелії, Писання Св. Апостолів і Старий Завіт.

Мої медитації є розкриття Істини: Христос Господь, що зволив об'явитись нам у нашій чоловічності, є завжди з нами за Його приреченням. Він є наше Глибинне Я, бо Він є Предвічний Син Надвічного Отця, Премудрість Отцевої Волі всемогуття всюди, у всім та у всіх, але лише „Син Чоловіческий“ — людство має змогу цю тайну виявити і нею

жити. Це — тонка нитка просліджувана глибиною у всіх релігіях давнини. Це — зміст моїх медитацій, які я писав більш ніж 33 роки, це — мое „Служіння Господеві“, і тепер на склоні життя я його благословлю і перед Ним в покорі склоняюсь, бо я знаю: мої записи медитацій є властиво не мої, не моє самовільного надумання, вони Ним моїм Глибинним Я, моїм Господом мені подавалися, часом довно — раптово. Я їх лише записував.

В спокої я чекаю Господнього Виклику

мене з цього життя. Господь дав мені неспокійний „день“, але Він мене в небезпеках рятував і коли потрібно подавав Його Святі Надії.

Безслівно, в благальнім предстоянні приносить свідомість моя свою подяку за цей дивний день життя, подяку Любові-Волі Отця, Премудрості — Проводу Сина і Могутності — Енергіям Духа Святого, Духа — Абсолютного Утішителя, що втішає не словами, а реальностями спроможностей.

ІОАН, Митрополит

11 травня 1970 р.

Єпископат Української Автокефальної Православної Церкви, 1921—1926 рр.

Останнє — прощай!

(Слово Владики Архиєпископа Мстислава на похороні б. п. Митрополита Іоана)

Преосвящені Владики,
Дорогі Отці, Улюблені Брати і Сестри!
Засмучена Родина!

Воля Божа несподівано зібрала нас коло домовини незабутнього Первоєпарха Блаженнішого Владики Митрополита Іоана, зібрала, щоб пригадати і нам усім вічне й неминуче: „земля єси і в землю одійдеш...“

Передчасна, а для багатьох і несподівана смерть нашого Духовного Батька сповнила нас смутком і печаллю, а в серця вселила жаль і невимовний біль. Цей біль тим гостріший, що смерть дорогого Архипастыря наступила півроку перед тим, як усі ми збиралися віддати Йому найглибшу пошану в 50-ліття Його архипастирського служіння Церкві. Та, — не судилося. Замість видимої і в урочистих обставинах виявленої любови і пошани до свого Первоєпарха в жовтні цього року, всі ми вже сьогодні, — у місяці, коли все в природі відживає для дальнього життя, — змушені низько склонити голови перед Його домовиною й гіркими сльозами скроплювати останній етап Його земного шляху, дорогу до могили.

Дійсно, перед велими тяжким іспитом поставив нас Господь, ще раз даючи нам нагоду усвідомити істину, що визначені Ним шляхи земного буття кожної людини незнані, що все, як і останній день життя людини, — виключно в руках Божих.

В жовтні цього року мало сповнитись 50-ліття архипастирського служіння Владики Митрополита Іоана. На протязі цього довголітнього служіння Церкві Українського Народу Владиці Митрополитові судилося пройти надзвичайно тяжкий та камінням і терниною покритий шлях, що був позначений такими етапами в житті нашої нації, як Велика Україн-

ська Національна Революція, Визвольна Боротьба в рр. 1917-23, Відродження і страсний шлях Української Православної Церкви та постання її поза межами України, насамперед на американському континенті. Кожний із цих етапів відбувався чи то в огні й бурі революції, чи то під час страхіть війни, чи то в обставинах найжахливіших знищень московського наїздника, коли щоденно тисячам наших братів і сестер вкорочувалось життя голодом, знущанням у мурах большевицьких в'язниць або в далекому від України засланні, на каторзі.

Не минули цього страсного шляху архипастирі й пастирі українські, на чолі з повікнені забутнім Митрополитом всієї України Василем Липківським. Багато гіркого й болючого зазнав на цьому шляху і Блаженніший Митрополит Іоан. Та Боже Провидіння, що немічне лікує, а недостаюче поповнює, обдарували нашого Владику необхідними духовними й фізичними силами, щоб він міг перейти не тільки тяжкий шлях випробувань та перебути жорстокі години в особистому житті, але і з великою користю попрацювати на ниві українського Христового Виноградника.

Сьогодні, глянувши в минуле та порівнявши його з сучасним, не можна не ствердити одного великої ваги факту, а саме: — Коли нині Українська Православна Церква, як живе й діюче Тіло Христове, існує й розвивається поза межами України, скрізь там, де ще вільно визнавати й славити Єдиного Бога, — то це велика заслуга саме нашого Владики Митрополита Іоана. Це наслідки його невтомного труду й подвигу, подивугідної витривалості та глибокої віри у святість Великої Справи — Відродження Української Православної Церкви. Ще яскравішим стає труд і чин Владики Іоана на тлі тепер приглашеного без-

божним ворогом світла Рідної Церкви на Батьківщині.

Не один заломився й зневірився з тих, з ким Владика Іоан починав служіння рідному народові і його Церкві. Були серед них такі, що, взявшись на себе тягар пастирства, донесли його до кінця свого страдницького життя, а були й такі, що власними ногами топтали святая святих Українського Народу. Вже одні ці „брата у Христі“ та їхня душевна вбогість могли знівечити чіру в людину, пригасити або згасити святе горіння та відвернути від загального великого і скерувати себе на дрібне, особисте. Та і це минуло нашого Владику.

Дух Святий, що об'явився на Св. Покрову 1921 року в соборі Св. Софії Київської і надхнув Український Народ до відродження в Рідній Церкві, до відродження сповненого безмежною самопосвятою єпископів, священиків і вірних — самопосвятою і героїзмом, не меншим від жертв і самопосвяти наших юнаків під Крутами або мучеників Базару, — той самий Дух Святий визначив слугу Божого ієрея Іоана бути гідним високого єпископського сану та обдарував його духовими й фізичними силами, потрібними для цієї тяжкої й відповіальної служби.

Великою заслугою Покійного Владики стало те, що Божих дарів він не змарнував, не приховав їх, лише і виключно для себе, а наспаки — помножив і віддав їх Церкві українського народу та побожних дітей Її. Світильник, що його вогонь запалено із світла Св. Софії Київської, Владика Митрополит Іоан доніс незгашеним, не зважаючи на бурі й вітри, роблені своїми й чужими.

Сьогодні ми є свідками і учасниками все далі поступаючого росту і зміцнення Української Православної Церкви поза Батьківщиною у вільному світі. Водночас, сьогодні ясніше, ніж коли,чуємо благовість про наближення дня визволення України, дня, коли Всесильний знову відкриє ворота Св. Софії Київської а інших ще ворогом не зруйнованих святынь України. Прискорити цей день є в нашій змозі — зокрема в змозі тих, що перебувають у мурах найміцнішої у віках твердині нашого народу — УАПЦеркві.

Щоправда, мури нашої Церкви на Батьківщині надщерблені, а оборонці тих мурів знерухомлені. Але, знову таки з волі Божого Проридіння, як Боже чудо, постала і живе наша

Церква у вільному світі, а добре діти поставили Її на міцні й непорушні фундаменти. До почесного обов'язку цих чесних і офірних будівничих належать: посилити працю і збільшити дари для дальнього збагачення духовної скарбниці нашої Церкви, щоб день визволення України й відродження в ній Церкви прадідів і лідів наших усі ми зустріли не з порожніми руками, а з найбагатшими дарунками, що їх складають наймилішій Матері по довшій роздлуці.

До цього постійно кликає нас, до останніх днів свого життя, Покійний Владика. От, і тепер прийшла пора скласти перед Його домовиною урочисте і шире приречення, що Його заповіт пам'ятаємо та чесно виконаємо. Зробити це приречення повинен сьогодні кожний, хто підійде до труни і скаже Владиці останнє — проща

Добігають кінця заупокійні моління за душу спочилого Владики. В них найчастіше виголошується прохання: — упокой, Господи, душу спочилого раба Твого у місці світлім, у місці квітучім, де нема ні журби, ні недуги, ні зідхання. Найчастіше повторюється воно тому, що перебування душі в Оселях Господніх — це найбільша Божа нагорода, яку від Бога може одержати спочилій. І ось, коли віко прикриває домовину Владики й землею почнемо її присипати, всі ми знову виголосимо це прохання, виголосимо його вже як останнє наше благання до Господа, щоб Він, Милосердний, прийняв душу нашого Владики в Свої Небесні Оселі і цим нагородив Спочилого за все добре, що він зробив за свого життя, — за життєвий труд і терпіння та за довголітню усердну працю в Христовому Винограднику Української Православної Церкви. Нехай же це наше благання вийде з глибини наших сердеч та буде щирим

Мені припав сумний обов'язок попрощати нашого Владику Митрополита від цілої нашої Церкви, від усіх її архипастирів, пастирів і вірних. В цьому — ПРОЩАЙ, НАШ ДОРОГИЙ ВЛАДИКО — міститься водночас і широсердечна подяка духовних дітей Твоїх за Твою довголітню опіку над ними та за архипастирське піклування й любов.

Коли ж хто з нас докучив Тобі, Владику, словом, ділом, чи думкою — прости, бо ж нема людини, що жила б і не згрішила. Один Бог безгріха — Йому ж і слава і поклоніння. Амінь.

EULOGY

On the death of His Beatitude Metropolitan John Theodorovich in St. Vladimir Cathedral,
Philadelphia, Pa., May 7, 1971.

KHRISTOS VOSKRES--CHRIST IS RISEN

"The time of my departure has come. I have fought the good fight, I have finished the race. I have kept the faith." (2 Tim. 4:6-7).

Your, Eminence Archbishop Mstyslaw Your Grace Mishop Silas of Greek Archdiocese of North and South America, Your Grace Bishop Boris of the Ukrainian Greek Orthodox Church of Canada, Very Reverend Mitrate Stephen, Pastor of this Cathedral Parish, Very Reverend and Reverend Fathers, dear Mrs. Valentine Prosen with your husband, children and grandchildren, dear Brothers and Sisters and all Faithful.

Only two weeks ago His Beatitude Metropolitan John celebrated the Divine Liturgy on the Feast of Christ's glorious Resurrection, and now we are offering our prayers to Almighty God for the repose of his noble soul. You of his family and all Ukrainians of the Holy Orthodox Faith in the countries of the free world and in Ukraine are in deep sorrow because of his death. God granted him a long and fruitful life; the life of dedicated service to our Church and our Ukrainian people. He served God six years as a Priest; he was the chaplain of the Army of Ukrainian National Republic, and fifty years as a Bishop. "Fear not, little flock" (Luke 12:32), he spoke to us at a meeting of our Consistory, "have faith that God will look after our Church."

On the Feast of Resurrection he prayed for all of us at this Holy Altar, although his body was ravaged by a serious illness. His

was invincible spirit even though his body was weakened, reminding us of the words spoken by the Redeemer to His disciples, "The spirit indeed is willing, but the flesh is weak." (Mat. 26:4). It was that indomitable spirit that sustained him. Our Hierarchs, Priests and faithful, the Church Council and Consistory, our Institutes, the United Ukrainian Orthodox Sisterhoods and the Ukrainian Orthodox League whose junior members affectionately called him, "our Grandpa Metropolitan," were preparing to honor him on the golden anniversary of his episcopal service and he too hoped and prayed that God would keep him among the living and grant him the privilege to observe that anniversary. But Almighty God willed otherwise by calling him to his reward and eternal rest which he deserves.

O, our Father Who art in heaven, we humbly submit to Your Holy Will. You are now saying to our beloved Metropolitan "Well done, good and faithful servant... enter into the joy of Your Master." (Mat. 25:21).

We may meet many people in a lifetime whom we respect as our spiritual and national leaders, but in his person we had not only a man of God, devoted to our church and to our Ukrainian people, but also a true friend and counselor. His wise counsels were the source of inspiration to all who knew him and worked under his leadership. His many years of experience in Church work were of inestimable value. Though he met many obstacles, he faced them with a true Christian faith and fortitude. He was a mystic given to hours of meditations. He was a scholar and a philosopher. He was a voracious reader; in

his library he accumulated a great many books in Ukrainian and other languages for he was an accomplished linguist. He possessed the virtues of patience, understanding and forbearance. How well all of us know that he would forgive most grievous offenses, and I among others can testify to that with profound contrition. His patience was based on true Christian love as taught by our Divine Redeemer; the love for God, for his neighbors, love for Ukraine, for the blessed land of the United States where he found refuge from persecutions by the godless and cruel Red regime. His love can be described in the words of a poem by our immortal poet Ivan Franko which I quote with a slight paraphrase:

"Oh my dear people, if you but only knew
The pain that's tearing me apart,
If you but knew just knew my love for you
A love that fills my heart.
I have given you my life and all it meant
With unshatterable zeal,
You will progress through centuries to bear
The imprint of my inner seal."

To you, Mrs. Valentine Prosen, and your husband, your son and his wife and daughter, her husband, and great grandchildren, we offer our heartfelt sympathy with prayers, that God give you strength to bear the heavy cross of your loss. His place in your home will be empty, but his memory will live in

your and our grateful though saddened hearts. "His body is buried in peace, but his memory will live from generation to generation."

He hoped to be remembered by all. Let us dedicate to him a poem by Christina Rossetti:

"Remember me when I am gone away,
Gone far away into the silent land;
When you can no more hold me by the hand,
Nor I half turn to go, but turning stay.
Remember me when no more day by day
You tell me of your future that you planned:
Only remember me; You understand
It will be late to counsel then — or pray,
Yet if you should forget me for a while
And afterwards remember, do not grieve;
For if the darkness and corruption, leave
A vestige of the thoughts that once I had,
Better by far you should forget and smile,
Than that you should remember and be sad."

We believe in the immortality of the soul. We believe that we shall meet again in the hereafter. We believe that God will sustain us in our grief. We believe, as we pray, that Metropolitan John will watch over all of us and pray for his Church and his family before the Throne of Almighty God.

O God, our refuge and our strength, grant eternal rest and peace in Your Kingdom to our beloved Spiritual Father, Our Metropolitan John and make his memory eternal. Amen.

Києво-Печерська Лавра, дальні і близкі печери

Відродження Української Православної Автокефалії

50 літній ювілей Української Православної Церкви є одним з важливіших ювілеїв України. П'ятдесят років тому у Києві було закінчено найже 250-літню боротьбу за незалежність Української Церкви і закінчено перемогою.

Фактично Українська Православна Церква з самого початку користалася автокефалією. Підлеглість Константинопольському патріархатові, в юрисдикції якого перебувала вона, обмежувалася призначенням Візантією митрополита-грека. Віддалъ України робила не можливими близькі стосунки патріарха з митрополитом, право церковного суду патріарха тощо. А з другого боку ця юрисдикція охороняла Українську Церкву від будь-яких зазіхань. Характерні слова „статтей“ 1654 р., що їх подало духовне посольство в Москві, від імені митрополита Сильвестра: Канонічна принадлежність до Царгороду є „корінь всіх наших вольностей і прав“, на цьому фундаменті „всі наші вольності збудовані“¹.

Так розуміли в 1654 році взаємовідносини між Українською Православною Церквою і Царгородським патріархатом. Ці відносини забезпечували стан фактичної автокефалії. Вони створили традицію, яка поза писаними канонами забезпечувала виборність духовенства, беззмінність його на катедрах до смерті, духовний суд, володіння маєтностями. Всі ці „права“ встановлювалися поступово, з самого початку християнства в Україні.

Значення Київської митрополії було величезне. Змінялися князі, династії, але митрополія залишалася одна на виесь грандіозний простір, куди сягала влада князів, куди заходили православні люди: від Чорного до Білого моря,

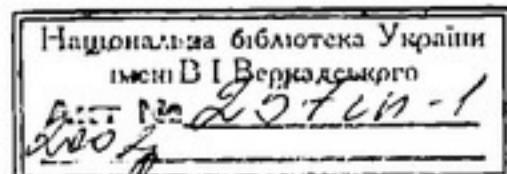
від Карпат по Урал була духовна влада Київського митрополита, над якою була тільки одна, номінальна влада Царгородського патріарха, яка фактично не обмежує влади митрополита, а зміщує її.

В зв'язку з зародженням Володимиро-Сузdal'sького князівства та намаганням князів його створити суперника Києву, талановитіший з князів Андрій Боголюбський зробив спробу заснувати свою митрополію в Володимири над Клязьмою, щоб спараліжувати владу Київського митрополита в межах Володимиро-Сузdal'sького князівства. Але цей проект не був прийнятий Царгородським патріархом.

Татарська навала, що знищила Київ, на довгі роки позбавила його авреолі першого міста. Князі не жили більше в Києві, мало було тієї аристократії, що підтримували справи Церкви. Митрополит Кирило III, українець, ставленник Великого князя Данила Галицького, був першим митрополитом, що фактично перебував у Володимири над Клязьмою, залишаючись митрополитом Київським (1243—1281). Його наступник грек Максим, не тільки сам перейшов до Володимира, але року 1300 переніс туди всю адміністрацію митрополії.

Це була величезна подія в житті Православної Церкви, в історії України. Київська митрополія з її фактичною автокефалією з її колосальною владою перестала існувати. Замість неї стала митрополія Володимиро-Сузdal'sька, пізніше Московська. Почалася боротьба українського народу за власну митрополію, яка року 1458 закінчилася компромісом: утворенням двох митрополій: Московської і Київської. Єдина величезна Київська митрополія поділилася на дві, і кожна з них жила власним життям і творила власну церковну практику, звичаї, традиції; коли ж через 200 років зустрілися вони, виявилося, як далеко розійшли-

¹ І. Власонський. Нарис історії Української Православної Церкви. Нью Йорк-Баунд Брук, 1956, т. II, стор. 303.

ся вони і якими чужими стали вони за ці 200 років.

Українська Церква протягом цих 200 років була цілком самітня, в тому розумінні, що не мала підтримки з боку спітської влади, не мала таких князів-патронів, що їх мала за велико-князівської доби, які будували монастирі, церкви, обдаровували різними скарбами та маєтками. Носії державної влади, як литовські князі, так і польські королі, були католики і в лішому випадку не перешкоджали Православній Церкві жити своїм життям. А це життя а 200 років створило багато цінного. Церква, як і вся Україна, жила культурним життям Європи, сприймала її впливи, переробляла їх або боролася проти них; творила свою ідеологію, звичаї, традиції, мисгектво; виховувала нові покоління європейсько-культурних людей, які все життя своє офірували Церкві. Творилися видатні наукові осередки; Острог з його Академією, Львів з його Братством і славетною школою, Луцьке Братство, Київське Братство з його школою, що перетворилася на Академію, богословсько-наукові гуртки, що скупчувалися в Києво-Печерській Лаврі або Почаївській. Все це дало можливість Київському митрополитові Петрові Могилі зібрати той гурт вчених, який достойний був називати цілою Академією: з цього гуртка вийшли „Ісповідання віри“, що обійшло увесь світ і не втратило значення до наших часів, „Служебник“ та „Требник“, що дали основу українському Богослуженню. Помилкою було б уявляти собі, що тільки духовна еліта України користувалася вищими досягненнями культури: Павло Алеппський, що відвідав Україну, розбиту війнами під час Хмельниччини, все ж констатував велику кількість письменних селян; навіть жінки йшли до церкви з молитовниками.

Друга частина Київської митрополії, яка охоплювала Володимиро-Сузальське Князівство, що перетворилося на Московське, була в інших умовах. Там митрополит підпав владі князя, що ставала чимраз міцнішою. Паства-нащадки фінських племен, не мала власних традицій, була пасивна, вона не намагалася брати участі в церковному житті, не знала ні виборів духовенства, ні церковних шкіл. Проте там творилося формальне ставлення до слова, ширілися єресі, секти, і, на тлі фанатичної відданості непорушності „слова“ — в XVII ст. вибух рух — старообрядництва, що привело до розколу у боротьбі за виправлення випадкових

помилок у священих книгах. Порятунок треба було шукати у Київських вчених, бо Москва не мала своїх.

Такими були дві частини, на які поділилася величезна Київська митрополія, коли в середині XVIII століття вони зустрілися. Але зустрілися, як дві чужі Церкви. Найкраще характеризує ту прізву, що утворилася між ними, вимога московських церковників „перехрещувати“ українців, як „невірних“ та заборона ходити їх на одному цвинтарі з правовірними москалями. Було це на початку зносин між Україною та Москвою, в середині XVII с., але важливим упередженням, що українці — чужий москаль народ, залишилося й надалі. Коли року 1690 помер патріарх московський Йоаким, і коли кандидатом на патріарший престол було названо українця єпископа Маркела, його кандидатуру було відхилено з таких мотивів: „Нехай іноплеменник, притворшеся росіянином“ не може дістати патріаршства, бо „иноzemцев, поляков, пастирями поставляти осторежено бистъ“.²

Так 70 років співпраця на полі Церкви нічого не змінила.

1654 року Переяславська угода поставила Українську Церкву під загрозу з боку Москви. Правда, в статтях Богдана Хмельницького не було сказано про будь-яку залежність Церкви Української від Московської патріархії. Перше звернення митрополита Сильвестра Косова до царя дуже цікаве: українське духовенство просило „залишити йому його права, а головне залишити“ при найверхнішому нашему пастиреві єпархіерхові Царгородському, до котрого нас і право Боже,... і канони св. Отців прилучили і совокупили“. Ця канонічна залежність від Царгороду „є корінь всіх наших вольностей і прав“.³

Дійсно, перші роки Москва не втручалася в церковні справи України. Року 1657 на єпископську катедру в Чернігові було поставлено єпископа Лазаря Барановича, а не архимандрита Києво-Печерської Лаври Феодосія Сафоновича, без згоди Москви. Того ж року помер митрополит Сильвестр Косів і Богдан Хмельницький, не чекаючи згоди Москви, призначив елекційний собор для обрання митро-

² О. Лотоцький. Автокефалія, Варшава 1935, т. II, ст. 350-351; Н. Полонська-Василенко. Історичні підвалини автокефалії, Мюнхен, 1964, ст. 79—80.

³ І. Власовський. Там же, т. II, ст. 303.

політа. Відбувся собор уже після смерті Богдана Хмельницького. На митрополита було обрано Діонісія Балабана.⁴

Тільки року 1659 Москва вперше заявила претенсію на Українську Церкву. Гетьманові Юрієві Хмельницькому були дані для підпису ніби то ухвалені Богданом Хмельницьким „договорні статті“ з Москвою. Тепер уже нема сумніву, що вони були сфальшовані Москвою і значно збільшували підлеглість України Москві. Тоді ніхто з українських діячів не помітив цієї підробки і так вони й далі фігурували п. н. „гетьманські статті Богдана Хмельницького“ і стали основовою взаємовідношень України та Москви. Серед нових пунктів був і такий: „митрополиту киевському, так и іншим духовним Малыя России быть под благословением святейшего патриарха Московского и всея Великия и Малыя и Белыя России, а в права духовных святейших патриарх вступати не будет“ (ст. 8).⁵ Отже, покищо в дуже обережній формі встановлялася залежність митрополита Київського, що його названо „Митрополитом Малыя России“ — супроти митрополита Московського, що його названо „митрополит Великия России, і Малыя, і Белыя“.

Дальші події складалися на користь Москви. Митрополит Діонісій Балабан після врешчення Івана Виговського, перебував у Чигирині, і так опинився під владою Польщі. Він відмовився повернутися до Києва, і тоді командувач московськими військами в Україні, князь Трубецький, сам призначив на місцевість місцевість митрополичого престолу чернігівського єпископа Лазаря Барановича.

Року 1660 делегація від українського духовенства просила царя дати наказ духовенству обрати митрополита. Одночасно питала делегація: від кого має дістати рукоположення новий митрополит, від Царгородського патріярха, чи від московського? Хоч ця листиця відповідала бажанням Москви, уряд ще не наважився на такий рішучий крок. Ситуація була складна: Діонісій Балабан ще був живий і вся Лівобережна Україна визнавала його за митрополита.⁶

Москва обмежилася другим некаконічним актом: вона призначила сама місцевість місцевість митрополичого престолу — замість Лазаря Барановича спеціально висвяченого для цієї мети протоієрея Максима Філімоновича, який в інонуктві прийняв ім'я Мефодія. Почалася непристойна боротьба. Патріярх Царгородський поклав викляття на єпископа Мефодія, що прийняв висвяту від чужого патріярха. Так ця перша спроба Московського патріярха втрупиться в українські церковні справи викликала великий скандал. В Україні до Мефодія поставилися вороже: ігумені забороняли поминати його на Богослужбах і поминали Лазаря Барановича. Мефодій благав московського царя вжити заходів, щоб Царгородський патріярх зняв з нього клятву. Тоді цар звернувся до Царгородського патріярха з проханням зняти клятву. Прохання царя дуже цікаве: в ньому він визнає неканонічним факт висвяти єпископа Мефодія, і визнавав, що Київська митрополія належить до юрисдикції Царгородського патріярха. Себе цар виправдував тим, що нібито небезпека з боку унії вимагала негайної висвяти єпископа.⁷

Вся ця перша невдала спроба дуже важлива: ми маємо в ній канонічну реакцію з боку патріярха Царгородського і повне визнання його прав з боку московського уряду: це свідчить за те, що, фальшуючи гетьманські статті, московський уряд визнавав беззаконність своїх вимог.

Проте, свідомий беззаконня московський уряд поволі, крок за кроком продовжував свої заходи для підкорення Української Церкви. Трагедія українського народу виявилася і в цьому випадку: допомагали Москві свої ж українські діячі. Так гетьман Іван Брюховецький 1663 р. сам просив московський уряд призначити Київського митрополита, але в Москві на це не наважилися. В Києві, коли дійшли чутки про ці переговори, викликали вони велике обурення. До воєводи Шереметєва звернувся ігумен монастирів навіть з ними місцевість Мефодій із заявою, що не погодяться прийняти московського митрополита, ліпше вмерти, ніж прийняти митрополита з Москви.⁸

⁴ Н. Полонська-Василенко. Українська Православна Церква після Переяславської угоди. Релігія в житті українського народу. Зап. НТШ, т. 181, Мюнхен-Рим-Париж, 1966, ст. 150.

⁵ А. Яковлів. Договір Богдана Хмельницького з Москвою 1654 р. Нью-Йорк 1954, ст. 86, 113.

⁶ І. Власовський. Там же, т. II, ст. 312-314.

⁷ І. Огіенко. Українська Церква. Прага, 1942, т. II, стор. 48—49; Митрополит Іларіон (Огіенко). Українська Церква за час Руїни, Вінніпег, 1956, ст. 448-454.

В Москві, не наважуючися на рішучі зміни, продовжували робити поступові заходи. Так року 1667 Собор у Москві незаконно підзвітив Чернігівську єпископію до архиєпіско-пії, і Лазар Баранович прийняв це підвищенні, всупереч тому, що Царгородський патріярх визнав це незаконним. Року 1670 Лазаря Барановича знову призначено місцеблюстителем.⁹

Московський патріярх вважав час за зручний і Лазареві Барановичу було запропоновано прийняти в Москві висвяту на Київського митрополита, але він відмовився. Відмовинся і другий кандидат: архимандрит Києво-Печерської Лаври Інокентій Гізель. Москва поволі шукала інших шляхів. Року 1663, після смерті Інокентія Гізеля, всупереч правам Царгородського патріярха, на прохання гетьмана Івана Самойловича, царі московські Іван та Петро дали дозвіл на обрання архимандрита Києво-Печерської Лаври: тим Лавра була виведена з ставронігії — перебування в безпосередній юрисдикції Царгородського патріярха. Залишалося зробити останній крок: перевести митрополію Київську до юрисдикції Московського патріярха.¹⁰

Московський патріярх заздалегідь звернувся до Царгородського патріярха з проханням дозволити висвячувати Київських митрополітів у Москві (себто — передачі їх до юрисдикції Московської патріархії. Патріярх Яків, не зважаючи на щедрі дари, відмовив, він казав, що на це потрібна згода всіх східних патріярхів.¹¹

Ця відповідь не задовольнила Москву, бо не вірили в прихильне рішення Східних патріярхів. А тим часом знайшовся кандидат, що погоджувався прийняти висвяту від Московського патріярха. Це був єпископ Полоцький Гедеон, князь Святополк-Четвертинський, що втік із Полоцька, не витримавши утисків з боку уніятів. Йому був чужий Київ з його історичними традиціями, а боротьба з унією привчила бачити друзів в її ворогах. Людина м'яка, безпринципова, Гедеон цілком надавався на Київського митрополита, з погляду Москви. Московський уряд наказав гетьманові Самойловичу

скликати собор і обрати Гедеона.¹² В цьому наказі заборонялося звертатися до Царгородського патріярха.

8 липня 1685 року в Києві відбувся елекційний Собор, який одноголосно „обрав на митрополита єпископа Гедеона. Але цей Собор не був подібний до інших: не збереглося ні протокола, ні навіть певності, чи був він один чи два Собори? Ні гетьмана Самойловича, ні єпископа Гедеона, ані місцеблюстителя Лазаря Барановича, ні представника, що репрезентував би його, хворого, не було. Мало було духовенства, бо, як писав гетьман, „боялися встремати в цю справу“. Одночасно з „одноголосним“ обранням духовенство подало протест, що його було переслано патріярхові Московському, в іншому між іншим було сказано: 1. Собор не має права рішати питання про перехід Київської митрополії до іншого патріярха. 2. Такого питання Собор не може рішати без обраного митрополита. 3. Тільки Царгородський патріярх може звільнити від підлегlosti йому.¹³

Тим часом Московський уряд поновив клопотання перед Царгородським патріярхом про передачу Київської митрополії в юрисдикцію Московського патріярха. Новий патріярх Діонісій поставився просто: соболі взяв, а митрополію — передав в травні 1686 року.¹⁴

Так сталася найбільша катастрофа в історії Української Православної Церкви, неканонічність якої констатував року 1924 Вселенський Царгородський патріярх Григорій VII. В томосі, яким визнавав він автокефалію Православної Церкви в Польщі, писав він, що відірвання Київської митрополії від Царгородської патріархії й прилучення до Московської відбулося не за приписами канонічних правил.¹⁵

Незаконність цієї передачі була не тільки в порушенні канонів. Почавши з фальсифікації

¹² Помилково поширене твердження про „свящество“ кн. Четвертинського з гетьманом Самойловичем: воно сталося пізніше, і не по лінії дітей-дононки (гетьмана та сина Гедеона, а племінників їх) і не могло впливати на ставлення гетьмана до кандидатури Гедеона Святополк-Четвертинського.

¹³ І. Власовський. Там же, II, ст. 332-333.

¹⁴ І. Огієнко. Українська Церква, II, ст. 58-59; О. Лотоцький. Автокефалія, Варшава 1938, т. II, ст. 372-380.

¹⁵ І. Огієнко. Українська Церква, II, ст. 68-71; І. Власовський. Там же, II, ст. 333, 341-342; Н. Полонська-Василенко. Історичні підвальнини..., ст. 113-16.

⁹ І. Огієнко. Українська Церква, т. II, ст. 56.

¹⁰ Н. Полонська-Василенко. Там же, ст. 152.

¹¹ І. Власовський. Там же, т. II, ст. 330.

і ошукання, нова юрисдикція мала на меті асиміляцію нашого народу, і залишалася такою на 235 років.

Даючи згоду на передачу, Царгородський патріарх поставив умови; першою було: кандидати на митрополітів повинні обиратися за звичаями Собором; 2. за митрополитом залишається титул екзарха Царгородського патріарха.

Гетьман та духовенство звернулися до московського уряду та патріарха з „статтями“, в яких висловлювали вимоги й побажання відносно нового становища Київської митрополії. Тепер інтерес лежить не в них. Важливіші відповіді на них і висловлені в них зобов'язання московського уряду.

Царі Іван та Петро писали митрополитові Гедеону так: митрополита мають обирати з тамошніх природних мешканців. Зберігаються суди в митрополії за старими звичаями. Московський патріарх у ці суди не має права втручатися й не повинен приймати жодних чоловітій. Взагалі залишаються всі попередні права й нольності. Патріарх Йоаким в грамоті митрополитові мовчить про права й привілеї. Щоб зрівняти з іншими митрополитами дано білий клобук, що його носили інші митрополити, але не носили київські.¹⁶

На практиці бачимо негайне обмеження цих давніх прав. Року 1687 Чернігівська епархія була перенесена з-під влади Київського митрополита і віддана під безпосередню юрисдикцію московського патріарха. Раніше, року 1686, була перенесена Мстиславсько-Могилівська. Року 1700 — перейшла Переяславська епархія. Крім того, відпали Львівська, Луцька, Перемиська. Таким чином фактично Київська митрополія не мала епархій. Зміняється і титул митрополита: уже в грамоті патріарха московського року 1686 Гедеона титuluється „митрополит Київський, Галицький та Малої Росії“, а не „всех Росії“. Року 1687 та 1688 надано права ставропігії Києво-Межигірському монастиреві та Києво-Печерській Лаврі, тобто вони перейшли безпосередньо під юрисдикцію московського патріарха. Так у XVIII ст. Київська митрополія була позбавлена титулу, території, влади. Протягом 6 років, після смерті митрополита Йоасафа Кроковського Київська митрополія була вакантною, а новий митропо-

лит Варлаам Вонатович мав тільки титул архієпископа, а не митрополита; так було і з його наступником Рафаїлом Заборовським, він лише 1742 року дістав титул митрополита. А року 1767 титул був змінений: не Митрополит... Малія Росії, а тільки, Київський і Галицький.¹⁷

Не додержана була головна умова: обрання митрополитів Собором. Тільки два митрополити після смерті Гедеона були обрані: Варлаам Ясинський та Йосафат Кроковський. З часу заснування Синоду року 1721 митрополитів став призначати сам цар одного з трьох кандидатів, імена яких подавав Синод. Призначав Синод і єпископів, архимандритів, ігуменів, здебільшого не-українців. Митрополити XVIII ст. були всі українці, але ті, що довгий час служили десь у Росії. Митрополит Гавриїл Бану-леско-Бадоні (1770—1803) почав ланцюг митрополитів-чужинців. Чужинцями, переважно росіянами, були й священики, яких уже парафії не обирали, а їх призначали консисторії. Так утрачався тісний моральний зв'язок, який тримався протягом тисячоліття, і тепер — поволі духовенство з улюблених обранців стали замінити „урядовці духовного відомства“,¹⁸ хоч серед нього було чимало українців, переважно по селах, де існували навіть „династії“ духовенства, що вели початок з XVIII ст. Там, по селах до середини XIX ст. людність села обирала священика, з чим боровся російський Синод. В містах обрання припинилося ще в XVIII ст. Боротьба проти українського духовенства була постійна. За царя Миколи I, в першій половині ХХ ст. ґрунтовно обмірковувався проект: виселити українських священиків за межі України, а їхні парафії передати російським. Тільки ускладненість реалізації цього пляну затримала його. Але мету цю досягнуто було іншим способом: українців по закінченні курсу в духовних семінаріях і академіях призначали за межами України, а росіян — до України. Звичайно цей же принцип вживали й відносно ігуменів та єпископів.¹⁹

Становище митрополита Київського змінилося. Ще в XVIII ст.: всупереч обіцянкам

¹⁷ О. Лотоцький. Автокефалія, II, ст. 425, 426, 430.

¹⁸ О. Лотоцький. Автокефалія, II, ст. 446-447; І. Власовський. Там же, т. III, ст. 45-49; Б. Ф. Корчмарик. Духовні впливи Києва на Московщину в добу Гетьманської України. Нью-Йорк, 1964.

¹⁹ О. Лотоцький. Там же, ст. 444-447; Н. Плонська-Василенко. Історичні підвальнини, ст. 82-83.

¹⁶ Архів Юго-Западнї. Росії, ч. I, т. II, ст. 98-99; І. Власовський. Там же, II, ст. 334, 340-342.

царів митрополітів Київських переводили до інших митрополій, вони засідали з іншими в Синоді, посили білі клубуки і не мали того першенства, про яке була мова в „грамотах“ Україні 1686 року. Перше місце в Синоді належало митрополитові петербурзькому, друге — московському.

Характерне ставлення до української науки. Славетна Київська Академія відіграла величезну роль в справі освіти цілої Московщини. Професори Київської Академії: Дмитро Туптало, (Ростовський) Стефан Яворський, Феофан Прокопович, Феофілакт Лопатинський, Юрій Кониський, десятки інших єпархій були професорами цієї Академії і переїхали до Росії. Був час у XVIII ст., коли всі єпископи були скінчили цю Академію, як також і більшість світських педагогів. (Але з середини XVIII ст. почали її русифікувати: призначати професорами росіян, які вимагали від студентів знання російської мови і вимови.)²⁰

Тяжких переслідувань зазнала друкарська справа: Києво-Печерській Лаврі заборонено було року 1720 друкувати щось нетотожне з друкованим у Москві.²¹

Поволі Українська Православна Церква під проводом російського Синоду, втрачала всі свої особливості, набуті за 1000 років існування. Втратила свою соборність-традицію, що йшла з Київської доби, не тільки загальних — помісних соборів, та єпархіальні, а також „клиросів“, що складалися з кількох священиків та мирян при митрополитах та єпископах. Були собори парафіяльні, монастирські. Марно протестували ченці Межигірського монастиря проти призначеного ігумена-москаля, який правив монастирем, не скликаючи ченців на наради.²²

За тисячолітнє існування Українська Православна Церква створила багато дорогих для вірих особливостей у Богослужбах, проти яких московська Церква з самого початку, із XVII ст. почала боротьбу. Починаючи з велико-княжої доби Царква творила своє власне життя. В ній були Служби Божі, яких не було

²⁰ І. Огіенко. Українська Церква, т. II, стор. 112-119.

²¹ І. Огіенко. Там же, II, ст. 90; І. Власовський. Там же, т. III, ст. 54-60; Н. Полонська-Василенко. Релігія в житті..., ст. 155.

²² О. Лотоцький. Автокефалія, II, ст. 178, 419, 430-431; І. Огіенко. Українська Церква, II, ст. 89-90.

в Московії (як Пасії на Великопостові п'ятниці), свої звичаї: Євангелію читали лицем до народу; було багато різниць від хрещення, до вінчання. Було багато служб, яких не було в московській Церкві, була різниця в розумінні важливих моментів Євхаристії. У всіх службах української Церкви було багато внутрішньої та зовнішньої краси, якої не розуміли в Москвіщчині, і проти якої почали боротьбу.²³ Боролися проти духа розуміння християнства, проти зовнішніх виявів цього духа. Українська Церква створила високе мистецтво, і цьому мистецтву була проголошена війна. Не в XVII ст., коли москалі одверто вважали українців бусурманами, нехристиянами, а в XIX, російський Синод, що складався з вищого російського духовенства, забороняв будувати в Україні церкви в українському стилі і наказував додержуватися синодальних зразків. У головних українських осередках, як Київ, будували церкви з московськими банями, ганками тощо. Переслідували ікони українського стилю, замазували українські фрески в Успенському соборі Києво-Печерської Лаври, нищили хрести на дорогах. Все те, що робиться в Україні протягом останніх 50 років, по суті мало чим різниться від того нищення пам'яток мистецтва, яке спостерігалося в XIX ст., зокрема під час Світової війни 1914—1917 років на Заході; по суті різниця в маштабах.²⁴

Такою зустріла Україна революцію 1917.

Відродженню національному, політичному і культурному відповідало відродження Української Церкви. Воно сталося спонтанно, одним могутнім рухом, який охопив міста й села України, і відразу різко поклав межу між російським та українським духовенством.

Рівнобіжно з національним рухом з весни 1917 року в містах відбувалися пастирські збори з участю мирян, часто без дозволу єпископів; поруч із скаргами на сучасний стан Церкви намічалися потрібні реформи. В Києві на одному з таких зборів обрано було „Виконавчий Комітет духовенства та мирян Києва“;

²³ Н. Полонська-Василенко. Особливості Української Православної Церкви. Український Збірник, Мюнхен 1958, кн. 14, ст. 79-81.

²⁴ Нат. Полонська-Василенко. Наслідки Переяславського договору в галузі духової культури, „Вісник“, Нью-Йорк, 1955, ч. 2; І. Власовський. Там же, II, ст. 287-291; Н. Полонська-Василенко. Особливості..., ст. 74-83.

в склад його ввійшли священики, професори Духовної Академії та Університету.

По всіх парафіях відбувалися єпархіальні з'їзди. На цих з'їздах лунала українська мова і ставилися питання про відокремлення Української Православної Церкви й надання їй широкої автономії. Київський єпархіальний з'їзд на Великодніх святах 1917 року було названо „Першим Українським З'їздом Київщини“. З'їзд ухвалив скликати Всеукраїнський церковний собор духовенства та мирян. Такі побажання висловлено було на інших єпархіальних з'їздах. Тоді, домагаючись прав для Української Церкви, не думали про розрив її з Російською і головою підготовкою Комісії обрали єпископа Уманського, Дмитра Вербицького, українця. Проте Російська Церква сама виступила проти Української: Синод, до якого лояльно звернулася Комісія про дозвіл на скликання українського Собору, відмовив, мотивуючи свою відмову тим, що нема потреби у всеукраїнському Соборі, бо в серпні скликається „всеросійський Собор у Москві“. Після того, натурально, єпископ Дмитрій відмовився від головування.

Однак, ідея церковної незалежності ширилася. В жовтні 1917 р. на III Всеукраїнському Військовому З'їзді вперше було ухвалено постанову про незалежність Української Православної Церкви від Російської, себто, про автокефалію її.

В листопаді 1917 р. була створена перша Всеукраїнська Православна Церковна Рада (ВПЦР), членами якої були: члени Підготовкої Комісії, представники, обрані на Київському єпархіальному З'їзді, обрані на III Військовому З'їзді і представники різних українських організацій. Головою Ради був обраний священик Олександр Маричів. На почесного голову був обраний архиєпископ Олексій Дородницин. Головною метою ВПЦР було організувати Всеукраїнський Собор, який направив би Церковне життя, насамперед утворив би національну ієрархію.²⁵

Тільки 9—22 січня 1918 р. зібрався Собор, але 17—30 січня працю його довелося

припинити внаслідок наступу більшевиків під проводом Муравйова. Лише в травні 1918 р. поновлено було заходи для організації церковного життя.

Становище ВПЦР ускладнювало повна безпорадність: Центральна Рада та Генеральний Секретаріят були байдужі до церковних питань, вважаючи їх „приватною справою кожного“. Лише за Гетьманату змінилося становище: з самого початку було організовано Міністерство Ісповідань, але праця його зустрічала вперту опозицію з боку єпископату, частини російських або зросійщених священиків та мирян, що не хотіли розривати з московським патріярхатом.

За таких умов перший конфлікт викликало обрання митрополита. Єпископат перевів обрання митрополита на єпархіальному з'їзді Київщини всупереч вимозі міністра Ісповідань В. Зіньківського, який настоював, що обрання митрополита всієї України мусить бути здійснене на Всеукраїнському Соборі. Але обрання відбулося і обрано було архиєпископа Антонія Храповицького, що дістав 160 голосів, проти 130. Одне це робило обрання не дійсним, бо статут вимагав $\frac{2}{3}$ голосів (себто не вистачало 32 голосів). Гетьманський уряд подав протест патріярхові, в якому доводилося, що обирати повинен тільки Собор, і що був невірний підрахунок голосів. Але тут стався новий факт ошуканства: один із єпископів спромігся сам поїхати до Москви й дістати ухвалу патріярха.²⁶ Так року 1918 повторилося фальшування 1686 року.

Спроба гетьманського уряду встановити автокефалію Української Церкви на Всеукраїнському Соборі, на літній сесії, зазнала неудачі. Вдалося провести тільки автономію її.²⁷ На осінній сесії Собору, 12 листопада, новий міністр ісповідань, О. Лотоцький, спираючись на одноголосну ухвалу Ради Міністрів, оголосив: „Українська Церква має бути автокефальною під головуванням Київського митрополита“ . . . „це конечна потреба нашої Церкви, нашої держави, нашої нації“.²⁸

²⁵ О. Лотоцький. Церковна справа на Україні, „Літ.-Наук. Вісник“, 1923, V, ст. 65; І. Власовський. Там же, т. IV, ст. 11-32; Митрополит Василь Липківський. Історія Української Православної Церкви. Вінніпег, 1961, ст. 3-10.

²⁶ Д. Дорошенко. Історія України, II, ст. 332.

Падіння гетьманського уряду стало на першколі реалізації автокефалії. Все ж таки 1 січня 1919 року Директорія видала „Закон про вищий орган Української Автокефальної Православної Церкви”.²⁹ Міністр Ісповідань О. Лотоцький добився згоди Царгородського патріарха на автокефалію Української Церкви. Але було пізно: з початком лютого 1919 року більша частина України була окупована большевиками.

„В атмосфері переслідування Церкви і християнської релігії взагалі, серед політичного і соціального терору, в умовах жахливих зліднів, голоду й холоду пробудилося з нечуваною силою релігійне почуття, доходячи до захоплення, до екстази. Рух за українізацію Церкви захопив народні маси. Його осередком залишився Київ, де перебувала Всеукраїнська Православна Церковна Рада”, — такими високомистецькими словами, коротко й повно схарактеризував Д. І. Дорошенко те, що переживав український народ в Україні.³⁰ Так і було. Гніт політичний і соціальний, арешти, заслання, розстріли... Ніколи церкви не були так переповнені, і ніколи не прагнули в цій церкві чути своє рідне слово, бачити пан-отцем свою людину, а не того, хто волею-неволею виконував волю патріарха й твердо вели лінію „єдності” російської Церкви. Спроби дістати дозвіл читати хочби на Великдень Євангелію українською мовою відхилялося. Духовенство, що служило українською мовою за гетьмана та Директорії — зазнавало переслідувань не від атеїстичної влади, а від „своїх” єпископів. Архієпископ Агапіт за те, що зустрічав у Києві Директорію і взагалі „вів українську лінію” опинився під судом — не большевиків, а „Вищого Церковного Управління”. Величезне значення мала та культурна еволюція, яку пережила Україна за роки Визвольних змагань. Ці три роки існування України — 1917—1920 роки залишили по собі вічну пам'ять у свідомості

²⁸ О. Лотоцький. Автокефалія, II, ст. 142; Д. Дорошенко. Історія України, II, ст. 334; Д. Дорошенко. Православна Церква в минулому й сучасному житті українського народу, Берлін 1940, ст. 53; Н. Полонська-Василенко. Історичні підвальнини УАПЦ, Мюнхен 1964, ст. 211-2; І. Власовський. Там же, т. IV, част. I, ст. 51-56, част. II, ст. 69.

²⁹ І. Власовський. Там же, т. IV, ч. II, ст. 60-68; Н. Полонська-Василенко. Істор. підвальнини, V, стор. 212-214.

³⁰ Д. Дорошенко. Правосл. Церква..., ст. 54.

народу. Він став народом, почав поважати свою мову, свою культуру, свої звичаї. Йому тяжко було визнавати першенство „старшого брата”, і цуратися своєї мови в церкві. Трагедія Української Церкви в значній мірі полягала в тому, що не мала свого єпископату, хоч мала своїх священиків, число яких зростало, але єпископат залишився російським, покірним патріархові і переконаним, що українського народу, української мови нема.

В поривах надзвичайної любові до Церкви питання єпископату зайняло чільне місце. Не було думки про окремих єпископів. Спочатку думки не йшли далі права служити українською мовою. Року 1919 до Києва повернувся митрополит Антоній Храповицький. Він забрав від українців церкви, де служили українською мовою, заборонив 13 священиків та дияконів, що служили по-українськи і віддав їх під суд. Протоієрея В. Липківського, що віїхав до Кам'янця-Подільського, судили позачі. Залишаючи Київ з армією Денікіна, Антоній залишив священиків під судом та заборонив служити. Спроба дістати дозвіл після виїзду Антонія у його наступника, єпископа Назарія, була теж невдала, але він дозволив українцям служити на Різдвяні свята 1919 р. Тоді ж, на Шевченкові свята, в лютому 1920 р., єпископ Василій Богдашевський, останній ректор Духовної Академії служив панаходу в церкві „малої Софії”: перший і єдиний раз, коли в українській службі брав участь тихонівський єпископ. Крім Києва, де українці правили в кількох церквах, були українські парафії поза Києвом.³¹

Взагалі, на ті роки українці не шукали розриву з московським патріархатом, вони хотіли мати українське духовенство, свій єпископат, незалежно якої юрисдикції він був. Насувалася трагедія: зростало число парафіян, а не вистачало священиків, бо старі неохоче переходили до українських церков, а нових не було кому висвячувати. Правда, в Полтаві був старий архієпископ Парfenій Левицький, який служив українською мовою й погодився висвячувати священиків, він за рік висвятив коло 30 священиків, відкрилося багато українських парафій по всій Україні. Архієпископа Парfenія стали поминати в церквах, як „всеукраїнського владику”; це все сприяло ширенню

³¹ І. Власовський. Там же, т. IV, ч. I, ст. 68-83; Митр. Василь Липківський. Там же, ст. 13-35.

Української Церкви. До цього треба додати ширення українських перекладів Богослужебних книг.³²

Всі ці події викликали неспокій у Москві. Патріярх призначив до Києва 1921 року свого екзарха, єпископа Михаїла Єрмакова. Відбувся собор російського духовенства, який ухвалив виключити з духовного стану все українське духовенство, ліквідувати всі українські парafii та скасувати ВПЦР.

Того ж року відбувся Собор Київщини, який обрав архиєпископа Парфенія Левицького на митрополита і підтвердив автокефалію. В жовтні зібрался Всеукраїнський Собор.³³

Проте, собор російських єпископів ужив рішучих заходів: загрозами заборони служіння і відлучення від Церкви він примусив архиєпископа Парфенія відмовитись від участі в Українській Церкві. Становище її ставало все тяжче. Звернулися до єпископа Антоніна Грановського, що перебував у Москві „на покої“, але він теж відмовився, покликаючись на стан здоров’я. Зверталися до єпископа Олексія Белікова; він так само відмовився. Знайшли в Грузії двох священиків, що охоче прийняли б хіротонію, але не було кому висвятити їх, не було єпископа.

Такий безнадійний був стан Української Церкви, коли 14 жовтня 1921 року у Києві зібрался Всеукраїнський Собор. На цей Собор приїхало понад 400 делегатів з усієї України, серед них коло 60 священиків.³⁴ Російський єпископат, запрошений на Собор, відмовився прибути. Проте екзарх Михаїл Єрмаков, запрошений делегацією Собору, прибув до Софійського собору, де відбувалися засідання. Спочатку він заявив, що не визнає Собору й радив делегатам іхати додому. Але далі, на прохання членів Собору висвятити обраного Собором єпископа, він рішуче відмовився: єпископів досить, заявив екзарх, а в разі потреби він сам вибере кандидата, якого визнає за гідного.

Так екзарх патріярха відкинув це резонне прохання Собору, в якому ще не було мови про відокремлення Української Церкви, а тільки про висвяту єпископа-українця.³⁵

³² І. Власовський. Там же, IV, ч. I, ст. 75-90.

³³ Митр. Василь Липківський. Там же, ст. 26-30.

³⁴ Митр. Василь Липківський. Там же, ст. 35.

³⁵ І. Власовський. Там же, т. IV, ч. I, ст. 111-6.

Вихід знайшли в практиці Церкви перших століть її існування в рукоположенні єпископа пресвітерами. Тоді не було ще різниці між пресвітерами і єпископами. Ця практика існувала в пізніші часи в Александрівській та Римській Церквах. На другий день члени Собору, сповідавшись і причаснившись Св. Таїн, розпочали засідання. В. Чехівський в докладій доповіді ознайомив присутніх з практикою перших часів християнства, коли пресвітери висвячували єпископів, і зробив такий висновок: „Якщо тихонівські“ єпископи не хочуть висвятити єпископів, Собор може вернутися до цієї практики і висвятити без єпископа одного єпископа. Таємним голосуванням висловилося „за“ більше 250 членів і 12 проти та утрималися. В неділю, 10–23 жовтня покладенням рук священиків та присутніх членів Собору висвячено на єпископа прот. Василя Липківського, який потім був обраний на митрополита.

На другий день були висвячені митрополитом В. Липківським та Собором священиків кілька єпископів: Нестор Шараєвський, Іоан Теодорович, Олександер Ярешенко, Юрій Міхновський та Степан Орлик. Тоді ж було ухвалено, що дальші хіротонії будуть відбуватися звичайним способом.³⁶

Так відбулася велика подія в історії Української Православної Церкви. Глибоко поміляються ті, що акт 1921 року вважають за реформаторський, який мав зламати „єпископсько-самодержавний устрій Православної Церкви, це спростовує постанова Собору: надалі священний чин хіротонії єпископів... виконується з участю двох і більше єпископів за чином Всесвітньої Східної Церкви“. Це стверджує її вся дальша практика висвяти єпископів.³⁷

Всеукраїнський Собор 1921 року став однією із найбільших подій Української Православної Церкви та історії України взагалі і значення його далекосяжне. Собор підтвердив, що „Українська Православна Церква, як Автокефальна, є вільним членом Всесвітньої Соборної Православної Церкви“. І цю свою постанову

³⁶ Історична записка про минуле життя Української Православної Церкви; І. Теодорович. Там же, ст. 98-104, 108-113; Митр. В. Липківський. Там же, ст. 39-42; І. Власовський. Там же, т. IV, ч. I, ст. 117-124; Н. Полонська-Василенко: Історичні підвалини..., ст. 99-101.

³⁷ І. Власовський. Там же, т. IV, ч. I, ст. 120.

Собор уперше підтверджив ділом: він уперше розірвав з московським патріярхатом і відкрив для Церкви новий шлях незалежного існування. 34 єпископи, 1,657 священиків, 2,000 парафій приєдналися до неї. Вістки про поновлення Української Автокефальної Православної Церкви ширілися на весь світ і знаходили відгуки, Широко сприйняли УАПЦ українські емігранти в Західній Європі. В Празі професор С. Шелухин організував „Церковну Раду”, під духовним керівництвом чеського єпископа Саватія; року 1925 на з'їзд „Всесвітньої Християнської Конференції” в Стокгольмі голова її єпископ Успальський Натаан Садербльом запрошуєвав представників УАПЦ С. Шелухіна та Є. Бачинського бути представниками УАПЦ на конференції. Гуртки вірних були в Софії (Болгарії), в Берліні, у Франції було 7 парафій; були в Югославії, Женеві. Нещастям всіх цих гуртків був брак священиків.³⁸

З 1922 року в США почала організовуватися група вірних УАПЦ, і в 1923 році вони вже просили надіслати їм єпископа. Року 1923 виїхав до Америки єпископ Вінницький Іоан Теодорович, який заклав там першу єпископську катедру. Його визнав єпископ Антioхійського патріярату, Германос, що перебував в Америці. З США архиєпископ Іоан Теодорович поширив УАПЦ на Канаду.³⁹

Зорганізувалась УАПЦ в Туркестані, куди виїхав єпископ Костянтин Кротевич, на Далекому Сході — в Зеленому Клину, Харбіні. Таким чином протягом першого десятиліття Українська Православна Автокефальна Церква ширилася по всьому світу.

Року 1924 Царгородський патріарх Григорій IV дав Томос, яким визнав за незаконний акт передачі Української Церкви в юрисдикцію московської патріархії року 1686 та встановляє автокефалія Православної Церкви в Польщі.⁴⁰

Короткий час існувала Українська Православна Автокефальна Церква в Україні. Року 1930 її було офіційно ліквідовано. Цей короткий життєвий шлях її був страдницький і позначився кров'ю мучеників, тисячами вірних, що гинули на засланні, в в'язницях. Руйнува-

лися церкви, знищувалися ікони, і перемогу над УАПЦ святкував атеїзм по всій Україні.

Але не марії були страждання за УАПЦ. Значення її для України величезне. В часи, коли втрачалася надія на свою Церкву, свою Державу, УАПЦ живим прикладом довела, що може існувати Українська Церква, що вона має для того силу і віру. В утворенні УАПЦ, стихійності її, емоціональності, яка перевищувала державну розважливість доби Гетьманщини, з виключною силою виявилось споконвічне для України прагнення до автокефалії, до незалежності своєї Церкви. В цьому велике значення акту 1921 року; в ньому показала Україна дійсно могутній спонтаний рух, народній, національний, який об'єднав в одне ціле вищі шари інтелігенції та малописьменних селян в одне прагнення, мати свою національну, незалежну Церкву. І цей рух був міцніший за закони, за канони.

„Автокефалія — це конечна потреба нашої Церкви, нашої держави, нашої нації. І хто розуміє та широко приймає до серця інтереси українського народу, той приймає й Автокефалію Української Церкви“, — писав Д. Дорошенко.⁴¹

Мученик за УАПЦ, митрополит Василь Липківський, підводячи підсумки її тяжкої історії писав: „... наш народ докраю заливало повінь половецька й повінь татарська, і руїна кримських ханів. Та вся ця руїна й прийшла, і відійшла, а наш народ живе й потужніє. Навалилась на наш народ не тільки фізична, а й духовна повінь і польська і московська... але й вона як прийшла, так і зійшла, а народ живе й відроджується... На Бога надія, що й жахлива комуністична повінь, що зараз своїми хвилями намагається з головою залити наш народ... теж зникне, як прийшла, а народ і від неї врятується й житиме. А свята Українська Автокефальна Православна Церква — вона, як і Христос, Голова її — воскреснувши з мертвих, вже більше не вмирає, смерть над нею вже влади не має“...⁴²

Минули роки, і поновилася Українська Православна Автокефальна Церква в 1942 р. І заснування своє завдячує вона УАПЦ 1921 року, без прикладу, без існування якої не відродилася б вона.

³⁸ Митр. Василь Липківський. Там же, ст. 73-76.

³⁹ Митр. Вас. Липківський. Там же, ст. 68-69; О. Лотоцький. Автокефалія, ст. 402.

⁴⁰ Н. Полонська-Василенко. Істор. підвальні..., ст. 113-115.

⁴¹ Д. Дорошенко. Православна Церква 1918 р. (за Д. Бурко: „Рідна Церква“, 1957, ч. 27, ст. 6).

⁴² Митр. В. Липківський. Там же, ст. 171-172.

Автокефалія Української Православної Церкви і єдність християнської Церкви

ОСНОВНІ УВАГИ

Питання автокефалії — одна з найцікавіших питань устрою церковного, — цікаве не лише для фахівців церковного права, а й для людей, що спеціально справами релігії та Церкви інтересуються. Релігія і Церква стали чинниками життя громадського й державного і, хоч би як модерні держави старалися розмежувати та розірвати сфери життя держави й Церкви і тим самим секуляризувати життя населення, — в повній мірі таке завдання доконати ледве чи можливо; принаймні, до цього часу спроби в тім напрямі не довели до поставленої мети, — навіть у тій державі, що прибрала цілком протицерковний і навіть антирелігійний характер. Як показав досвід цілої історії людства, релігія становить надто глибоку та не-від'ємну властивість людського духа, і релігійні успосіблення, як відігравали раніше, так і відіграють та відіграватимуть значну роль в житті людської громади. Тому не можна пройти без уваги низ такі явища релігійно-церковного життя, які не лише випливають із суб'єктивних переживань почуття релігійного, але й відбувають у собі певний комплекс розумінь соціального порядку та разом впливають на соціальні розуміння, структуру й чинність сучасної громади.

До таких явищ релігійно-церковного життя, тісно зв'язаних із загальним життям соціальним сучасної людини, належать конфесіональні форми устрою сучасних християнських Церков. У даному разі ми ставимо собі за завдання з'ясувати ту форму устрою Православної Церкви, що дісталася назву автокефалії. В цій формі церковного устрою, можливо тому, що релігія творить одну з найглибших властивостей людського духа, маємо дуже характеристичний наслідок цілого процесу життя християнської

громади за всю християнську добу. Головні риси психології народів, що входили в той процес та активно брали в ньому участь, знайшли собі відбиток у двох головних формах церковного устрою. Були навіть моменти — доба середньовічна, — коли на боротьбі за ті форми зосереджувалися головніші духові течії тодішньої громади. Врешті витворилися такі форми церковного устрою, що відбивають риси духового уможливлення головних поділів християнського та романо-германського. Засада Риму — централістично-монархічна та засада Сходу — республікансько-демократична знайшли вираз: перша в устрою Римо-католицької Церкви, під головуванням римського єпископа, друга — в соборно-автокефальному устрою Східної Церкви. Згадану термінологію, запозичену з ділянки політичної, треба, розуміється, брати в сфері церковній релятивно, з засади: *comparaison n'est pas raison*; все ж таки терміни ці до певної міри виявляють характер того й іншого устрою.

Кожна християнська конфесія розглядає факти церковної історії зного, конфесіонального, погляду. Найбільшу різницю в тих поглядах помітило щодо фактів первісного життя Церкви. Елементарність тих фактів дає кожній конфесії матеріал висвітлювати їх під кутом свого погляду. Зокрема і щодо церковного устрою елементи того устрою, як бачимо в перші часи християнства, розвивалися пізніше у кожній галузі церковного тіла різно. Врешті кожна Церква дає своє розуміння того устрою з погляду своєї конфесіональної ідеології. Так само й ми трактуватимемо дану тему з погляду Церкви Православної, згадуючи аналогічні факти з історії та сучасності інших

Церков лише для порівняння, без оцінки їх щодо раціональності тої чи іншої підстави, а лише констатуючи самі факти у відповідності їх догмі устрою даної Церкви.

Розуміння автокефалії має своїм змістом зовнішній устрій Православної Церкви.

Ісус Христос назвав Церкву Царством Божим на землі (Мат. XVI, 18). Це дефініція внутрішнього характеру Церкви — її значення, як чинника внутрішнього удосконалення громади вірних для спасіння. Але поруч із тим Основатель Церкви на землі означив і інший — зовнішній — характер Церкви, як людської громади. Останньою, рішальною інстанцією для суду над вірними визнав Він Церкву: „Скажи Церкві; коли ж Церкви не послухає, нехай буде тобі, як поганин та митник“ (Мат. XVIII, 15—17). В цих останніх словах вказує Христос на Церкву, як на установу громадську, що, як і кожна така установа, підлягає певним впливам зовнішньої організації та мусить мати свій певний зовнішній устрій.

Устрій Церкви Римо-католицької дає зразок удосконаленої монархічної держави, яка управляється дисциплінованою ієрархією, що підлягає самодержавному голові. На чолі Католицької Церкви стоїть римський єпископ — голова Церкви і намісник Христа на землі. Він своєю особою назовні представляє Католицьку Церкву перед державною владою всіх країн і йому належить вища влада в Церкві — законодатна, адміністративна й судова. З огляду на таке значення голови Церкви, характер управління Католицької Церкви — послідовно централізаційний. Поодинокі країни не мають окремої, об'єднаної на місці, організації, в якій вірні даної країни підлягали б одній церковній країновій установі. За певними лише винятками (східні католицькі патріярхи та деякі краї, що склали з Римом спеціальні конкордати), католицькі єпископи стоять у безпосередньому зв'язку з центральною церковною владою; певну посередню роль між єпископами та Римом виконує архиєпископ митрополит, але не для всієї Церкви даного краю, а лише для певної церковної провінції, а таких провінцій буває в одній державі по кілька.

Церква протестантська не визнає за необхідне об'єднання окремих християнських громад зовнішніми формами устрою і, коли в інтересах практичної доцільності в деяких кра-

їнах фактично провадиться централізація церковної влади, то ця централізація не виходить за межі окремої державної території.

Церква Православна і з засади, що виявилася в її законодавстві, і самою практикою життя доводила й доводить необхідність існування самостійних, автокефальних Церков. Розпросторена по цілому світі, Церква, з православного погляду, складається з краївих Церков, які повстають у різних народів, що, поруч із іншими своїми особливостями головне національними, та різницями політичного устрою, утворюють окремі Церкви з різним обличчям свого місцевого устрою та з незалежним управлінням. Ця незалежницька тенденція щодо церковного устрою виявляється ще на початках християнства, коли за апостольської доби засадилися окремі Церкви серед різних народів, і переходятять через усю історію Східної Церкви аж до цього часу, прибравши форму автокефальності. Отож автокефальна форма церковного устрою це — питома ознака Церкви Православної. Автокефальна форма устрою тут утворилася, історично розвивалася і в наш час виявляє свою правну і фактичну цінність.

ЄДНІСТЬ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

1.

Основи церковного устрою положив Сам Основатель Церкви Господь Ісус Христос. Заскладаючи Церкву, Христос молився до Отця, щоб усі в ній творили одно-єдине („да всі єдино будуть“ — Іоан, XVII, 21). За класичний вияв того девізу єдності можна вважати ті місця Діянь Апостольських, де про християн апостольського часу говориться, що „у множестві тих хто увірував, було одне серце й одна душа“ IV 32; VIII, 14; III, 44; IV, 34). Як Царство Боже на землі, Церква прагне стати одним духом, при участі усіх своїх членів, під проводом Самого Христа. Ця засада єдності, в значенні взаємної любові та спільноти, сягає до самих глибин ідеї і життя Церкви, передає собою всі сторони життя християнської Церкви апостольського часу, в тім і ті сторони, що за нинішньою термінологією ми називаємо церковною адміністрацією.

Призначена поширюватися по всьому світу, Церква проте мала творити органічну духову єдність, один духовий організм. Передавши владу в Церкві однаково всім апостолам

(Мат. XVIII, 17—20; XXVIII, 19—20; Іоан, ХХ, 21—22), Христос задержав за собою головенство в Церкві, назвавши Себе Самого єдиним верховним пастирем (Іоан, X, 14—16). Коли виникло серед апостолів питання, хто з них буде старший, Він осудив саму думку про це (Мат., ХХ, 22—27; ХХІІІ, 8—12; Марк., IX, 34—35; X, 42—45; I Петр., V, 2—4). Як серед апостолів, коли засновано Церкву, нікого не було призначено на голову Церкви, так не було цього і між наступниками апостолів — єпископами. І не могло бути. Людина, що підлягає умовам земного життя, взагалі не може бути головою Церкви — установи вічної й духової. Вічний і духовий Голова благодатного Царства-Церкви (Іоан, XVIII, 36; I Петр., V, 4; Євр., XIII, 20) — Христос. Під Його головенством об'єднується Церква, як єдиний організм (Колос., I, 18). Як єдиний Голова Церкви, Ісус Христос, так і Церква, що є тілом його, має бути єдина.

Проте в дійсності члени Церкви утворюють різні громади вірних, остільки одмінні одна од одної, що на зверхній погляд залишається враження непримиримої їх многости. В процесі історичного життя появилося кілька Церков. Одні Церкви різняться між собою віроісповідною — конфесіональною — наукою, — як Церкви Православна, Католицька, Протестантська. Існують різні Церкви, юридично самостійні й незалежні, і на ґрунті однієї й тої самої конфесії, — як автокефальні Церкви в православії, окремі Церкви в протенstantстві. Та кожна з Церков вірить у саму зasadу церковної єдності і навіть у сепарованому стані продовжує жити одним життям, заховуючи традицію єдності. Розділені формально, вони творять по суті й фактично одну християнську Церкву, що повстала та існує на основі науки Христової, — з того, що брати ворогують, не значить, що вони не належать до однієї родини.

Але погляди різних конфесійних Церков на церковну єдність дуже різняться між собою.

Католицька єдність — це юридична єдність усіх християн світу, зв'язана зовнішніми формами устрою, з підлеглістю одному видимому голові церковному, представникові й намісникові невидимого Голови — Христа, наступників ап. Петра, папі римському. Церква Протестантська, засвоюючи право управління в церковних справах — державній владі, тим самим підлягає умовам зовнішнього розподілу Церкви відповідно до розподілу політичного,

і тому, як уже вгорі зазначалося, не визнає за необхідне об'єднання окремих християнських громад зовнішніми формами устрою.

Православна Церква, не визнаючи потреби в одній зовнішній загально-церковній владі, бо єдиний Голова Церкви — Невидимий Голова, Христос, проте приймає і зasadу єдності церковної, і на ділі залишається так само єдиною, як була за апостольської доби. Єдність та підлягає не в зовнішній єдиній організації та не в єдиній адміністративній владі. Як апостоли дістали уповноваження od Христа не кожний зокрема, а всі разом та в рівній мірі, так і надалі повнота церковної влади належить цілому єпископатові, од якого влада вже переходить до окремих членів. Маючи уповноваження в рівній мірі, всі єпископи творять всесвітню церковну ієпархію, над якою стоїть невидимий Голова Церкви Христос. Виявляючи рівномірну участь в управлінні всією Церквою на всесвітніх соборах, всесвітній єпископат через окремих своїх представників порядкує певними частинами території всесвітньої християнської Церкви — місцевими національними Церквами. В кожній місцевій Церкві установлено окремий вищий адміністративний орган, якому підлягають окремі єпископи. Згідно з 34 правилом апостольським (щоб єпископи кожного народу знали першого між ними, визнавали його за свого голову), на чолі кожної місцевої Церкви стоїть старший її єпископ, який може називатися митрополитом, екзархом, патріярхом і ін. Мінімум єпископів, потрібний для утворення та продовження ієпархії місцевої Церкви, — три єпископи, себто стільки, скільки правила вимагають (перше апостольське правило) для поставлення єпископа, коли звільниться єпископська катедра.

Таким чином, крім вз'язку з усією Церквою Христовою, Церквою всесвітньою, близкі між собою церковні громади вступають ще в тісніший зв'язок між собою і творять так звані місцеві Церкви.

2.

Чи факт існування окремих місцевих Церков перечить основній засаді єдності Церкви?

Як уже завважалося, з погляду Католицької Церкви, зорганізованої на централізаційних основах, існування окремих Церков — неможливе, бо воно руйнує саму систему організації цієї Церкви. З погляду православного децентралізація — це необхідна і навіть основна

риса церковного устрою. Визнаючи духову єдність Вселенської Церкви, як установи духової, православіє не зв'язує з тим єдиної церковної організації. „Єдиний пастир” та „одно стадо”, Христос і Церква, в їх духовому зв'язку, зв'язку „жениха й невісти”, творять єдність вищу понад зовнішню організацію Церкви під одним видимим персональним головою Церкви. Між засадою єдності Церкви та фактом існування окремих Церков нема внутрішньої суперечності, як нема такої суперечності між засадою людства, вселюдською ідеєю, з одного боку, та фактом існування окремих народів, з другого. Людство одне й єдине, а народів багато, і кожен із них має свою національну вдачу та, злебільшого, свою державну організацію. Так само єдність Церкви, з погляду православного, існує й додержується й за існування окремих Церков — і навіть при конечності цієї останньої умови. Всесвітня Церква не абстрактне розуміння, а реальна громада, живий організм, справжнє тіло Христове. А живе тіло складається не з однакових атомів, механічно між собою сполучених, а кожен атом стає певним мікрокосмом в єдиній живій цілості, — так само і в єдиній Церкві Всесвітній існують свої живі організми церковні, що різнопородистю своєї духової вдачі та різнопородистю шляхів свого функціонування для осягнення єдиної мети лише збагачують життя та духовне надбання Церкви Всесвітньої. Урівняння окремих автокефальних Церков по одному канонічному шаблону через підпорядкування тим самим і назавжди даним канонічним нормам не відповідало б вимогам їх життя, що походять із географічних, етнографічних та інших властивостей.

Існування окремих незалежних національних Церков не виключає єдності церковного рішення та спільноти певної християнської акції, — так само, як незалежність окремих держав не заперечує, а доводить необхідність спільних постанов міжнародного значення. Єдність християнської Церкви полягає на основах внутрішніх — на єдності науки віри й моралі, що з тієї науки виходить, та порушується не многістю церковних організацій, а різницею ідеологічних засад церковної науки.

3.

Ці засади стають для Православної Церкви підставою визнавати, що Всесвітня (Вселенська) Церква це — цілокупність усіх міс-

цевих Церков, яка обіймає собою всіх православних християн, усі православні народи, всі громади вірних, без обмеження якоюсь територією та якоюсь нацією, Дійсність існування Всесвітньої Церкви виявляється в єдності догматичних вірувань, що одноково приймаються у всіх Православних Церквах, в єдності основ устрою та управління країнових Церков. Всі країнові автокефальні Церкви — частини одної Всесвітньої Церкви Христової. Тому, хоч не-залежні у своїх внутрішніх справах, автокефальні Церкви заховують єдність із усіма іншими Православними Церkvами, перебуваючи в догматичному та канонічному зв'язку з ними. Вони додержують одного й того самого ісповідання віри, прийнятого на давніх загально визнаних Соборах, визнають ті самі основи церковного життя — устрою та богослужебного чину, що мають зв'язок із догматичною науковою. „Єдність віри в союзі згоди — це основна засада Східної Православної Церкви” (проф. І. Бердников).

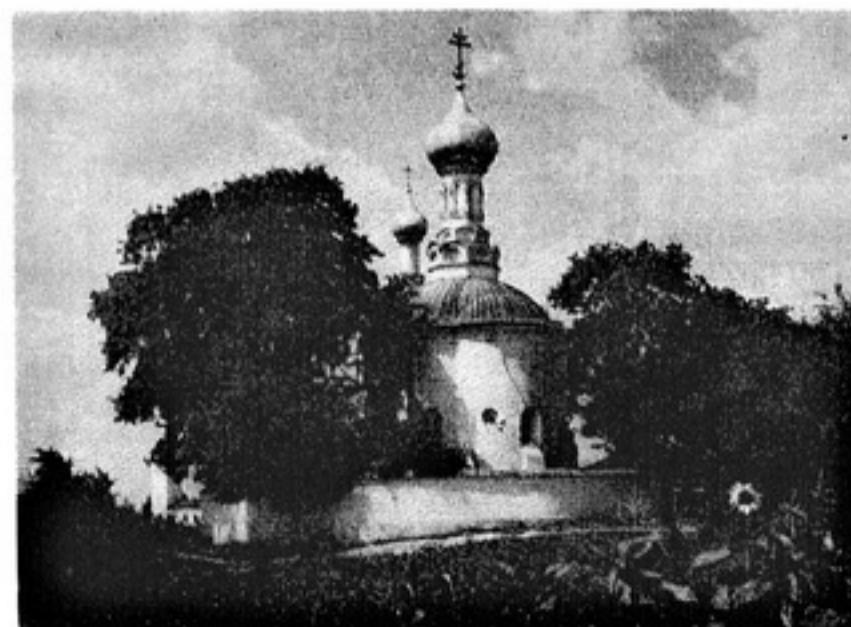
Зовнішнім виявом тієї внутрішньої єдності стають взаємні зносини окремих Церков між собою в справах, що мають загальне церковне значення, та взагалі у взаємній спільноті між Церkvами, що виявляється у взаємних молитвах за Службою Божою у правоздатності членів одної Церкви брати участь у Богослужбі й таїнствах іншої Православної Церкви у матеріальній взаємній допомозі, у листових зносинах у різних випадках місцевого церковного життя (напр., коли вступає на катедру новий голова країнової Церкви, коли змінюється форма її устрою і т. ін.). Такі зносини між Церkvами мають свій початок ще з апостольського часу; найреальнішим способом таких зносин було розповсюдження по інших Церkvах правил та законів, що прийняті були в якісь одній Церкві, а звичайним приводом до них були непорозуміння в питаннях віри, питання канонічні, обрання та поставлення нового голови в тій чи іншій Церкві. Як було в перші часи християнства, так було й після, — як скоро повстали важливі питання віри чи церковної дисципліни та коли треба було знати голос Вселенської Церкви. Справи загального церковного значення стають об'ектом спільного обмірковування на соборах та соборних нарадах представників окремих Церков. Історія Православної Церкви знає сім Соборів представників усієї Православної Церкви — сім всесвітніх Соборів. Вже більш

тисячі літ не було всесвітнього Собору Православної Церкви, але так сталося не з зasadничої канонічної неможливості скликання нового всесвітнього Собору чи нових Соборів. Фактично обставини склалися для Православної Церкви так, що скликати всесвітній Собор не було потреби чи можливості. В Православній Церкві не було таких ересів чи розколів, що склинували б усю Церкву; розкол, напр., у московській Церкві мав значення місцеве, і на московських місцевих соборах справу того розколу обмірковано при участі східних патріярхів. Спільною згодою східних патріярхів ухвалено й символічну книгу митр. Петра Могили, де дано формулювання, якого раніше не було, деяким сторонам православної доктриною науки. Спільно всі східні патріархи дали відповідь на заклик голови Римської Церкви 1848 р. та склали постанови про хрещення, шлюб, присягу та деякі новозаведення в інших конфесіях. Виразний голос Східної Церкви почули ми недавно, коли констатовано було неправність підпорядкування Української Церкви московській Церкві та визнано автокефальність Православної Церкви в Польщі. Так на основі тієї єдності духа, що одушевляє всі Церкви, присні одного церковного законодавства, звичай традиції, що перейшли ще з апостольської доби, приймаються та поважаються всіма Церквами, крім постійнов місцевого та тимчасового значення.

Під умовою тієї єдності Вселенська Церква визнає автокефальність різних місцевих Церков, що постали кожна в своїй країні на спільніх для всієї Церкви канонічних основах.

Ці місцеві національні Церкви ї становуть основою складовою частиною Всесвітньої Церкви. Місцеву чи помісну Церкву становить цілокупність єпархій, що об'єднуються історичними чи, здебільшого, національними умовами на основі канонів Вселенської Церкви, під одною спільною церковною владою. Кожна місцева Церква, — не незалежна в своєму внутрішньому устрою громада православних християн і заразом складова частина Вселенської Церкви, що перебуває в зв'язку з іншими місцевими автокефальними Церквами — через єдність віри та через основи церковного устрою, управління й канонічного порядку. Як зasadничу норму, з православного погляду, треба вважати, що кожен народ має свою національну Церкву; скільки народів, стільки має бути Церков, об'єднаних зв'язком любові.

Але, як видно з раніше сказаного, автокефальність окремих крайових Церков це — не безумовна їх незалежність у складі цілої Східної Церкви. Визнаючи самостійність національних Церков, канони церковні, з огляду на єдність Вселенської Церкви, поруч із тим не дозволяють окремим Церквам: 1. утворювати нову науку віри чи відкидати що від спільної науки Вселенської Церкви; 2. щодо церковного устрою не відступати від основних канонічних засад Вселенської Церкви; 3. вводити що нове в освячене апостольською традицією та протягом історії було Церквою визнане; 4. порушувати духову єдність з іншими Церквами та 5. нехтувати права й звичаї інших Церков (єп. Никодим Милаш).

Церква св. Василія у Володимирі Волинському,
XIII стол.

Проблеми українського Православія

Тема про українське православіє може викликати в наші часи найперше запити, а може, навіть і закиди. Говорити про православіє українське, себто в обмеженні православя прикметою певної національності, не значить суперечити ідеї вселенськості православія, а ще ширше — універсалізмові християнства як цілості. Адже ж ще св. Апостол писав, що в Церкві Христовій „нема грека і жида, обрізанця й необрізанця, чужоземця й скіфа, невільника і вільного, все й у всьому Христос“ (Кол. III, 11). А в теперішні часи т. зв. „екуменічний рух“ (вселенський), що ціллю своєю має об'єднання всіх християн і християнських Церков в одну „*Una Sancta*“ на ґрунті практичного здійснення Христової науки, чи не стоїть понад усякі партікуляризми в християнстві, чи не кличе залишити національний характер церковності, що може вести не до об'єднання, а до роз'єднання і виключності?

Правда, історія і сучасність свідчать нам, як часто оці закиди в національній виключності, в національно-церковному „шовінізмі“ виходять від тих, хто сам або предки його вживали Церкву Христову за знаряддя для денационалізації народів і племен, для асиміляції їх з пануючою в Церкві нацією. Але, будучи завжди готовими дати відповідь тим, хто запитує нас про наше ісповідання, вважаємо за потрібне відразу зазначити, що універсалізм християнський зовсім не виключає національних особливостей у житті християн, зовсім не вимагає від християнина бути космополітом чи інтернаціоналістом.

Чи сам Господь Ісус Христос, що прийшов на грішну землю для спасіння усього роду людського і заповів апостолам іти і навчати усі народи (Мт. XXVIII, 19), не тужив особливо над долею свавільного і впertoого рідного Йому по крові народу: „Ерусалиме, Ерусалиме, ти, що вбиваєш пророків і побиваєш камін-

ням посланих до тебе! Скільки разів Я хотів зібрати дітей твоїх, як птах збирає пташат своїх під крила, і ви не схотіли! Ось оставляється вам дім ваш пустий (Мт. XXIII, 37—38).

Чи обравши 12 апостолів, не сказав їм Христос: „До невірних не ходіть і в місто Самарянське не заходьте, а краще йдіть до загублених овець дому Ізраїлевого“? (Мт. X, 5—6). І чи жінці хананейці не було сказано: „Мене послано тільки до загиблих овець дому Ізраїлевого“? (Мт. XV, 24). Апостол Павло в історії Церкви Христової вславлений як „апостол яzikів“ (поганських народів), одночасно велику тугу переживає при думках про долю свого народу: „Правду кажу в Христі, не обманюю, як свідчить мені совість моя в Дусі Святім, що великий для мене смуток і неперестаний біль для серця моого: я сам бажав би бути відлученим від Христа за братів моїх, рідних мені по тілу, себто ізраїльтян, яких усновлення, і слава, і заповіти, і закони, і богослужби, і обітниці, їх отці і від них Христос по тілу“ (Римл. IX, 1—5).

Як уже звідсіля бачимо, національне почуття зовсім не заперечується в Новому Завіті. Більше того: в день Святої П'ятдесятниці апостоли, як заповів у прощальній з ними бесіді Христос (Іоан. XIV, 26), „сповнилися всі Духа Святого і почали говорити іншими мовами, як Дух давав їм промовляти“ (Діянь II, 4). Оцим Божим даром промовляти різними мовами і навчати народи власною мовою кожного з них (Діянь II, 5—12), благословляється і освячується національність у християнстві.

Слова ж апостола Павла про те, що в християнстві „нема грека і жида, обрізанця й необрізанця, чужоземця і скіфа...“ (Колос. III, 11) неправильно пояснюють, коли вбачають в них заборону, чи заперечення, чи байдужність до національного моменту в християнстві. Цими словами апостол вказує на універсал-

ність, всесвітність християнства, але не в тім, щоб члени Церкви Христової стали космополітами без роду, без племени, а в тім, що двері Церкви Христової відкриті однаково для всіх народів, спастися подвигом Богочоловіка стало можливим для всіх людей, без різниці їх національної приналежності, соціального походження, стану освіти, віку і т. д., як і в другому місці той же апостол каже: „Нема жида, ані грека, нема невільника, ні вільного, нема чоловіка, ні жінки, бо всі ви одне в Христі Ісусі“ (Гал. III, 28). Одне треба далі розуміти, що ми є не тільки зовнішньою приналежністю до тіла — Церкви Христової, а і внутрішньо об'єднані у Христі законом християнської любові, не знажаючи знову на національність, соціальний стан і т. д. І в цьому заповіті любові так само універсалізм Христової віри і Його Церкви Святої.

Отже правильне розуміння універсальності християнства, як і зокрема вселенськості православія, цілком гармоніє з признанням окремішності народів, особливостей національних в роді людському, які будуть до кінця землі, бо ж сказано в Євангелії: „Як прийде Син Чоловічеський у Славі Своїй, і всі святі Ангели з Ним, сяде на престолі Слави Своєї: і зберуться перед Ним усі народи”... (Мт. XXV, 31—32). Як людство складається з племен і народів, так і в Церкві Христовій окремі народи, як члени тіла-Церкви, покликані Богом, в міру національного талану та племенних особливостей, виявляти і вкладати в житті Церкви свої зусилля до духового удосконалення, досягнення Царства Божого.

Особливо в Православній Церкві національна засада в її житті завжди мала широкий розвиток. Соборна Православна Церква не мала і не має одного видимого осередку і одного видимого зверхника, як Римо-католицька. Вона складається з автокефальних Церков, в утворенні яких велику роль відіграв національний момент. Вже в перші віки утворилися місцеві національні Церкви, тому й правило 34 апостольське встановляє, що „єпископам кожного народу належить знати першого з них“. А історія Східної Церкви після доби Вселенських Соборів (4—8 вв.) складається в основному з історій окремих православних національних Церков, в житті яких не тільки проходили ті чи інші події, діяли ті чи інші визначні особи, а і втілювались в будові церковного життя,

в сприйманні християнських ідей і відображенії їх у творчості, в культі, побуті, особливості духа і характеру того чи іншого народу, що творив свою національну Церкву.

Таким чином, коли говоримо „Українська Православна Церква“, то це поняття не рівнозначне з поняттям території, на якій та Православна Церква існує, бо ж на Україні може бути (і є) Православна Церква не українська, тоді, як така може бути в інших країнах на чужині (Канада, Америка, Франція, Англія і т. д.); не рівнозначна ця назва і зі складом вірних (українці) в тій Церкві; коли б, скажімо, українці в Православній Церкві денационалізувалися, то чи можна її тоді назвати українською?

„Українська Православна Церква” — це національна Церква Українського Народу, в майже тисячолітній історії якої, чи в добу державності чи бездержавності народу, він зміг у сприйманні Христової віри, в зрозумінні значення для народного життя Церкви релігії, проявити глибоку творчість свого духа, суцільність якої в різних формах церковно-релігійного життя складає те, що звемо „українським православієм”, поруч, болгарського, сербського, московського і т. д., які об’єднані однаковим Православним ісповіданням віри, мають однаке більші чи менші різниці (залежно від своєї історичної долі й національної психіки) в характері й формах свого національно-церковного життя.

„Українське Православіє” в минулому, проблеми Його, основані на традиціях минулого, в сучасну велику і так відповідельну, а одночасно так трагічну добу відродження українського народу, — це тема глибока, історично докладно ще не досліджена, а між тим важливість її в часах відродження й розвитку Української Православної Церкви, як Церкви національної, доконечна... Коли б у церковно-релігійній свідомості нашого загалу, а зрештою й провідних верств, яснішим було розуміння того, що звуть „українським православ’єм” та його ролі в минувшині народу, то, — думаємо, — вдалось би немало уникнути того непожиточного, що тъмарить шлях духового відродження народу.

Християнство, як відомо, прийшло до нас із Візантії, і прийшло, як державна релігія, бо ж хрестителем України був князь Володимир Великий, що, приймаючи християнство

і охрещуючи народ свій, чинив це не тільки, як рівноапостольний, переконаний у вищості над всіма іграми віри Христової, але і як великий державний муж. При цих обставинах належало б сподіватися, що з Візантії могла бути переднята її система т.зв. цезаропапізму у відносинах між державною владою і молодою Церквою. Однак, ні в часах Київської, ані в часах Галицько-Волинської держав Українського Народу, ми не бачимо народини цієї системи, при якій Церква підпорядковувалась би державній владі і втрачалась би границя поміж „царством і священством“. Як висловився один історик, Володимир Великий „недоцінив тісного зв'язку між цезаризмом та Церквою (у Візантії)“. Не було це якраз некорисним для Церкви, навпаки. В „Слові про закон і благодать“ (знаменита історично-церковна пам'ятка XI в.) митрополит Іларіон, порівнюючи Володимира Великого з імператором Константином Рівноапостольним, каже, що „Константин з св. отцями Нікейського Собору поклав закон людям“, Володимир, „збираючися часто з новими отцями, нашими єпископами, з великою покорою нараджувався з ними, як усталити цей закон між людьми, що недавно пізнали Бога“. Оцими словами першого митрополита-українця характеризуються відносини поміж Церквою і Українською державною владою, які в основі заховалися до упадку як Київської, так і Галицько-Волинської, державностей. Це є відносини союзу, гармонії поміж ними, в зрозумінні значення Церкви для держави і держави для Церкви. Така система взаємовідносин поміж світською і духовною владами, поміж Церквою і державою, система координації, являється характеристичною для українського православія.

З'явившись в кінці 10-го віку на Україні-Русі, як релігія державна, християнство спочатку своїх впливів культурні й моральні ширило посеред вищих верств населення і тільки поволі наблизжалось до душі народної в широких масах народу. Цей процес християнізації народних українських мас, з браку писаних джерел, великою мірою закритий зістається від очей історика. Розпочавши ще в дотатарську добу, він у глуху добу татарського лихоліття, з упадком української державності, набирає все більшої сили, бож, як припускають, у віках 13—15 Церква й духовенство, стративши державну опіку, наближаються до народу і народного життя, здобуваючи собі тут мораль-

ний авторитет, а в культурно-організаційній ролі заміняючи до деякої міри народові втрачену ним власну державність. Дійсно, тільки при зближенні Церкви, духовенства з громадянством у понередніх віках можна зрозуміти високу національно-церковну свідомість українського народу, яку проявив він у 16-му віці, і далі в боротьбі за свою православну віру і народність проти плинів асиміляційних через зміну віри народу, задуманих Польщею в союзі з Римом.

Отже, церковно-громадський характер, витворений у віках давніх, стає далі найяскравішою особливістю Українського Православія. Церковний абсолютизм, чи в формі нацизму, чи цезаропапізму, був чужий душі українського православія; погодитися на нього і прийняти його не могла церковна свідомість Української Православної Церкви. Церковно-громадський характер українського православія виявився, як відомо, в засадах соборності церковного устрою Української Православної Церкви, здійснюваних у переведенні ряду соборів, обласних і епархіальних, елекційних і про „справи церковні“, в засадах виборності єпархічних осіб, в діяльності православних братств. Ідея соборності як ідея живого єднання усіх складових частин церковної громади, проходить яскраво в постановах соборів, в полемічних творах 17-го віку. На церковному соборі часів митрополита Іова Борецького, відомому під назвою „Совітованіє о благодестії“, поставлено: „не гніватися на молодших і вищих ступенем, коли б вони архиереям і другим начальникам щонебудь напоминали або від чого застерігали; навпаки, дозволяти їм це робити“. А критикуючи церковну монархію і абсолютизм у Церкві, той же собор осуджує „безбожне папське право“, згідно з яким хочби „папа людей тягнув з собою до аду, ніхто не сміє йому казати: стій, що ти робиш?“ В основі ідеології соборного управління в Церкві, так характеристичного для українського православія, лягла наука про Церкву, як тіло Христове. З особливою силою цей еклезіологічний мотив висловили Львівські братчики, узасаднюючи своє право участі на Берестейському православному соборі 1596 року.

Було б однаке незгідним з історичною правдою, коли б цей церковно-громадський характер українського православія і прояви його в різних формах соборності і соборного управління стали розуміти, як повне рівноуправнен-

ня в церковному управлінні ієрархії, духовенства і мирян. Соборна практика історії нашої Церкви, як і богословські трактати тих часів, говорять про участь у соборному управлінні усіх складових частин Церковної Управи, але одночасно й про заховання священною ієрархією в церковному управлінні спеціально-ієрархічних уповноважень з рації самого становища їх у Церкві. Чи це могло повести до ієрократичного абсолютизму в нашій Церкві? На сторожі церковно-соборної ідеї стояли і звичай „протестації“ на певні постанови чи поступовання ієрархів (патріархам, соборам, цивільній владі), а ще більше — ідея рецепції соборних постанов. Під рецепцією соборних постанов розуміється засвоєння їх в церковній свідомості громади, як повноважтісних і тому для Церкви обов'язкових. При відсутності такої рецепції, признання, — постанова не мала сили в церковній громаді, а коли впроваджено її примусом, викликувало боротьбу. Так було з постановами Берестейського унійного собору 1596 р., хоч на цьому була більшість до того православних єпископів на чолі з самим митрополитом і постанови його було санкціоновано державною владою. Народ церковний пішов однаке не за ними, а за Берестейським православним собором, надав рецепцію його постановам, хоч там було тільки два єпископи та велика більшість духовенства і мирян. Про силу цієї церковно-народної рецепції для постанов Берестейського Православного собору 1596 року свідчить геройна боротьба Українського Народу проти унії на протязі 17—18 століть.

Церковно-громадський характер українського православія, так характерний в формах церковно-соборного устрою, свідчить про таке сприймання християнства нашими прадідами, в якому можна вбачати якщо не повну перевагу соціальних моментів у християнстві над індивідуальними, перевагу начал практичного християнства над містицизмом релігійної віри, то в кожному разі синтезу, сполучу їх. На нашу думку, українське православіє не може бути, з цього погляду, характеристичним для церковного Сходу, християнство якого, в порівнанні з церковним Заходом, в церковно-історичній і богословській науці уявляється більш індивідуальним, а не соціальним, містичним, духовно-споглядальним, що від грішної землі підносить все до неба... Вже давнє наше письменство, наслідуючи візаントійські літера-

турні форми, зовсім так не переймається аскетичним його характером, а проявляє у своєму змісті здебільшого глибоке відчуття української дійсності. Цілий ряд творів того письменства має за свою ідею зовсім не втечу від світу, а, навпаки, творчу будову життя в рідній землі і серед рідного народу на християнських моральних ідеалах. Згаданий уже твір „Слово про закон і благодать“ митрополита Іларіона пройнятий світлою радістю у свідомості, що український народ, з охрещенням його, увійшов до родини культурних християнських народів. Образи будівничих нового державно-громадського життя на засадах християнської моралі і християнської освіти змальовує митрополіт в особах князів Володимира і Святослава, його сина. Той же образ християнського князя-правителя дає на початку 12-го століття Володимир Мономах, ідеальний князь, якого сполучує обов'язок порядкувати по-Божому рідною землею, з особистою релігійністю, що не перейшла в аскетизм.

„Страх Божий і любов до людей, наставляє Мономах, — це основи всіх чеснот... А ні піст, ані пустельництво, ані чернецтво не врятають вас, а тільки добробчинність...“ Та звертає на себе увагу той факт, що і чернецтво на Україні-Русі не було втечею від мирського, суспільного життя, не відрізнялось тим суровим аскетизмом, який наказував би дивитись на цей світ, як на „суєту суєт“ та замикатися від світу в подвигах особистого благочестя й спасіння.

Докладна історія українських монастирів ще не мала свого дослідника. Однаке з відомих фактів загальної і церковної історії Українського Народу виступає величезна роль наших монастирів в житті суспільному й національному, починаючи від монастиря Києво-Печерського. Трудно сказати, чи є яка галузь народного життя, в якій не було би впливів, а то й провідної ролі наших монастирів, поза прямим їх релігійним призначенням. Освіта і школа, книжки й друкарство, церковне мистецтво (архітектура, мальство, спів), народна релігійна творчість, діла християнського милосердя (притулки, шпиталі), і вплив на моральний стан народу, участь у політичному житті народу, в державницьких його змаганнях, в боротьбі за віру і свободу віри, до оборони її із зброєю, зразкове ведення хазяйства в монастирських володіннях, — усе це говорить про суспільно-християнський характер

українського чернецтва. Тим же характером відрізнялися в своїй діяльності українські православні братства. І недаром між братствами й монастирями був у нас такий тісний вз'язок. Братства мали свої монастири, і при монастирях закладалися братства. Братства обирали настоятелів монастирів. Так світ мирний і ченці, що в ідеї замикалися від світу, в Українській Православній Церкві йшли разом у служенні християнським ідеям любові і звершення.

Літописне оповідання про охрестення Києва при князі Володимири заховало в народній пам'яті спогад про надзвичайне враження грецького обряду, Служби Божої в Царгородській св. Софії, коли посли до Царгорода від Володимира, присутні на тій урочистості службі, не знали, де знаходяться на землі, чи на небі. Краса східного церковного обряду, перенятоого з Візантії та розвиненого і в нашій Церкві, дуже відома. Відомий і вплив церковної обрядності, християнського культу на народний побут. Властиво церковна обрядовість довгі віки була для ширших народних мас головним джерелом пізнання самого християнства. І однаке на повну увагу заслуговує той факт, що побожність українського народу не виродилась у т. зв. „обрядове благочестя“, в якому бачили б істоту християнської віри. Наші предки будували церкви, по-мистецькому оздоблювали святилища, витворюючи в архітектурі церков, в мистецтві, свій національний стиль, подорожували до монастирів і святих місць, але ці зовнішні прояви релігійного почуття сполучувалися з внутрішніми релігійними настроями і прагненнями душі. І внутрішній характер релігійності при замилуванні одночасно в обряді, як проявлення внутрішнього почуття, являється так само особливістю українського православія. Російські історики Церкви, що не могли не звернути уваги на те, що в дотатарську добу не було на Русі викривлення християнства, до якого прийшло в Московщині у XV—XVI віках і яке у XVII віці привело там до розколу старообрядчества, — пояснювали факт цей зв'язком українців з культурним заходом, коли великороси вже від часів Андрія Боголюбського стали являти собою „Європейський Китай“. Але українці у релігійному відношенні не живились у ті часи Заходом, а далі у своєму православ'ї мусіли витримати ще й натиск з боку католицького Заходу. Тому, не виключаючи загальних культурних впливів, пояснення внутрішнього ха-

рактеру релігійності треба шукати найперше в самих основах національної української психіки. „Буква вбиває, а дух оживляє“ (2 Кор. III, 6), — ці слова апостольські були якби дорожником для українського православія у віках його творення від Володимира Рівноапостольного. Сильне внутрішньою правою, „написане не чорнилом, а духом Живого Бога, не на таблицях камінних, а на тілесних таблицях серця“, по слову Апостола (2 Кор. III, 3), — це православіє наших предків не боялось протиставити чоло іншим ісповіданням із Заходу і зберігало себе не відокремленням, як китайським муром, від духових течій і рухів із Заходу, переймаючи звідтіля те, що здавалося корисним для власної Церкви. Переклади, напр., на живу мову в XVI віці книг Св. Письма (під впливом реформації) були властиво продовженням Кирило-Мофондіївської ідеї про навчання віри і про молитву в рідній мові народу. Зavedення шкіл (Київська Академія) і шкільного богословія від часів митрополита Петра Могили за латинськими зразками Заходу, хоч де в чому стало предметом нарікань пізніших православних теологів, було в тих часах крайньою церковно-національною потребою, особливо в боротьбі з освіченим і сильним противником. А які б не були пізніші нарікання, як би підозріло не ставилася до православія українських вчених тогочасна Москва, усю вченість з Києва використовуючи однаке у себе, залишається незмірно важливим той історичний факт, що українське православіє XVII віку дало для цілого Православного Сходу, для всієї Православної Церкви „Православне Ісповідання“, яке було розглянене на Соборі Української Православної Церкви, під головуванням митр. Петра Могили 1640 р. в Києві, прийняте потім на помісному соборі в Яссах (1643 р.) і затверджене східними патріархами.

Зводячи в одно подані досі характеристичні риси українського православія, не трудно бачити, що ціла духовна культура нашого народу творилася і оживлялась його православною вірою, його Православною Церквою. Звідсіля ясно, чому поняття нації й віри були в свідомості й житті наших предків рівнозначними. Зміна віри тягнула за собою зраду нації. А перехід на католицизм цілих родів української аристократії, шляхти, як виказує історія, зовсім не свідчив про духовно-ідейну перемогу польського католицизму над українським пра-

вославієм в свідомості й серці апостатів. Зміна віра і народності мала причини не в силі людського духа, а в немочі, в перевазі людських пристрастей до станових привілеїв, до дібр матеріальних над духовними ідеалами.

Обіймаючи душу й життя широких народніх мас, так відпорних на католицизм й на реформацію, українське православіє було народнім і патріотичним. Глибокий патріотизм його проходить яскраво протягом всієї історії від нарад церковних достойників з князем Володимиром, як уставити добрий закон для людей, від гордості за рідну землю, що стала християнською, у „Слові“ митр. Іларіона, від хвилювань ченця-літописця за долю землі з приводу міжусобиць князів, від плачу в проповідях єпископа Серапіона по зруйнованих церквах і державі з навалою татарською, від гідної відповіді князя Романа Галицького папським легатам на спокусу допомоги князеві мечем Петровим і т. д., аж до широкої, активної участі Церкви, її ієрархії, духовенства у великій добу боротьби за волю державну в XVII столітті, яка одночасно була й боротьбою за свободу Української Православної Церкви.

Понад двохсотлітнє перебування православних українців (від 1685-86 р.) у складі Російської Православної Церкви, яка з часів Петра I стала урядовою на засадах церковного абсолютизму, званого цезаропапізмом, перервало розвиток українського православія, вище в основних рисах схарактеризованого. Православні українські традиції зберігались в церковно-народному побуті з його звичаями й обрядами, зв'язаними з річним кругом церковних свят, з родинним життям. А втрачені вони були в національно-релігійному світогляді (особливо серед інтелігенції), в церковному устрої, в активності живої віри в громадському житті, в церковній мові, в стилі церков і т. д. І хто знає, чи ширення раціоналістичних, а почасті і містичних сект в українському народі в останній чверті XIX століття і далі не було наслідком шукання Бога і діяльної віри поза офіційною Російською Церквою з втратою своєї?

Національне відродження українського народу з революцією 1917 року обняло і його Православну Церкву, і то не тільки в материнському краю на Україні, а й у місцях більших поселень української еміграції, як у Канаді, Америці. В пробуджене національне життя уві-

йшло і Православна Церква українського народу, яка знову, як у минулих віках, стала ділити радості й горе свого народу, але найбільше горе й страждання, що ось уже 50 років не покидають України. В цій безмірою тяжкій історичній долі, в муках переслідувань в краю, на засланнях і на вигнанні, в постійній матеріальній скруті — трудно будувати національно-церковне життя на тих широких засадах і особливостях, що їх у Церкві, як в „українському православії“, залишили народові його прадіди. Але ж у цьому великому покликанні найголовніша для сучасників річ у тім, щоб вони, не дивлячись на такі тяжкі зовнішні обставини, самі в собі й посеред себе усвідомляли велич завдань українського православія в минулому і для майбутнього в житті своєї нації.

Такої повної свідомості, як свідчать факти з нашого життя і церковного і загального національного в добу відродження в краю і на еміграції в останніх часах, нам ще бракує. Церква і віра, що для наших прадідів завжди були національною справою, а не особистою, приватною окремої людини, ще не займають належного їм місця в збірному національному житті. А вони повинні його зайняти, бо з українським православієм пов'язана наша духовна культура і духовна структура, які на тому православії вирости. Без культури ж не може бути нації, бо ж нація це „не тільки людські покоління, а й мури церков, могильні плити батьків і прадідів, давні рукописні й книги, пісні, образи мистецтва, знамена, життя Божих подвижників і подвиги народних героїв, — словом все, в чому народ проявляє свій творчий геній, свою любов, своє розуміння життя, свої релігійні, моральні, естетичні ідеали...“ І не треба думати, що це тільки історія, минуле, перед яким і на пошану якого повинні склонити голову. Ні, це те, на чому духовно будується сучасне відродженnoї нації. Ніхто не буде кликати копіювати життя XVI—XVII століть. Але ж національно-релігійні засади його, духовні основи, виявлені в так багатих і глибоких рисах українського православія, і в наші часи являються невичерпною скарбницею для будови й розвитку національного життя, якщо український народ являється, як і його прадіди, християнським народом і має будувати християнську державу.

Правні умови життя української Церкви і характер її правних пам'яток

Норми церковного права Східної Церкви зобов'язують усі складові частини Вселенської Церкви — всі місцеві, крайові Церкви окремих народів, якщо Церкви ті перебувають у єдинстві з Вселенською Православною Церквою. Основою для тих норм стали загальні джерела церковного права Східної Церкви — Св. Письмо, символічні книги, канонічні постанови Соборів, державні закони, що об'ємлюють церковні правила, визнані Вселенською Церквою.

Крім цих загальних джерел церковного права всієї Східної Церкви, кожна крайова Церква Православна має ще свої місцеві джерела, що постали з особливих умовин її історичного життя — з становища національного, громадського, державного людності кожної даної національної Церкви; норми, що походять з цих джерел, оскільки вони не перечать основам загального церковного права, так само зобов'язують кожну місцеву Церкву і стають для неї нормами її національного права церковного.

Таке своє національне право мають крайові Церкви — грецька, румунська, болгарська, сербська, московська, після — російська, новоповстала Церква автокефальна в державі польській та інші місцеві Церкви.

І Церква українська, крім загальних джерел церковного права, що в неї спільні з іншими Церквами східного кореня, має ще свої власні джерела, — продукт її власної церковно-національної творчості на незмінній основі традицій Східної Вселенської Церкви.

Українські джерела церковного права розвивалися послідовно поруч із розвитком і зростом української церковно-національної свідомості і самі розвиткові тієві свідомості сприяли. В початках своєї історії, в першу добу

української державності, наша Церква засвоювала, в більшій чи меншій мірі самостійності, загальні джерела права Східної Церкви; з другого боку, наслідком власної правотворчості з'явилися у нас і свої національні пам'ятки церковного права. В дальнішому зміна зовнішнього становища Церкви, порівнюючи з попереднім часом самостійного існування української держави, не припиняла самого процесу правотворення церковного. Відсутність зовнішньої конфесіональної опіки, хоча й одбивалася уємно на правному й матеріальному становищі Православної Церкви, зате викликала здорову реакцію народної волі, розбуджувала самодіяльні сили нашої церковної громади та доводила її до свідомості, що лише власними силами можна основи і саме право віри оборонити й розвинути внутрішнє життя Церкви.

На межі двох світів — східного і західного — Православна Церква Українська мала завданням оборонити основи і форми своєї віри проти тодішніх головних західних конфесій — католицтва та лютеранства. В цій боротьбі довелося переглянути самі засади нашої церковної ідеології та змінити їх на тому ж правному ґрунті, на якому засновували своє право віри й інші тогочасні конфесії, озброєні всіма засобами тогочасної науки. Це ставило для нашої Церкви неминуче завдання — удосконалювати правні свої засоби до високої міри врівень з сучасними вимогами.

Обставини примушували не обмежуватись тільки церковними рамцями, а вийти поза сферу самої церковної аргументації. Треба взяти на увагу, що з того часу, як Україна увійшла в склад литовської, а після й польської держави, Церква стала найхарактернішою ознакою „рускості“ українських елементів, тою ознакою, що найяскравіше відділяла їх од інших —

не тільки чужовірників, але й чужонаціональних елементів. Для широких мас українських, що не досить були ще національно усвідомлені, момент віри — „нашої руської православної віри” — покривав собою момент національний. Обмеження релігійні відчувалися найбільше у сфері релігії, і те чуття безпосереднє та підсвідоме переносилося на усі комплекс національних переживань і поза сферою релігійною. Але віра проте залишалася національним гаслом, на яке найбільше реагували широкі народні маси і до якого звичайно прив'язували, вже як другорядні, всі інші інтереси — політичні, соціальні, економічні.

Більш освічені елементи тодішнього українського громадянства уже свідомо в релігії та через релігію заходилися знайти підпору й оборону права нації, що фактично було дуже тісно сполучене з правом віри, бо з порушенням віри, — як писали львівські братчики, — „і всенародное згинение барзо близко ходит”. Тому й не дивно, що до аргументів в оборону віри, себто — до ідеальних аргументів церковно-правного характеру, прив'язуються аргументи і більш реального національного значення; тому і в способах тієї оборони аргументація церковного й національного змісту сплелася дуже тісно, а то й нероздільно; тому чимало наших пам'яток загально-національного значення, для оборони „руського права”, набирають разом характеру і пам'яток церковних — для оборони „руської віри”, стають джерелами українського церковно-національного права. Через ту широку всесторонність своєї акції, в якій наша Церква доходила свого права, і володіє вона таким багатим і різноманітним асортиментом джерел церковного права.

Через усі ті обставини життя Української Церкви розвивалося на цілком інших правних основах, ніж життя сусідньої московської Церкви, з якою їй, з кінця XVII ст., доводилося ділити спільну долю. У постійнім напружені життєвої енергії викохала собі наша Церква свідомість основ своєї віри та свого права, високо розвинула церковно-громадську самодіяльність, і все це за нормальних умов життя, що мали врешті наступити, обіцяло їй найбільший поступ внутрішнього її розвитку. Але тих нормальних умовин якраз і не знайшла в дальшому Українська Церква в своєму спільному житті з Церквою московською в межах російської держави. На Московщині продовжувалася та все більше розвивалася візантійська

система взаємовідносин між державою і Церквою. Державна конфесіональна опіка над Церквою забезпечувала тут їй щоправда певні ступені матеріального та правного становища, але разом із тим повільно і послідовно підривала самодіяльні сили церковної громади, поки, по опануванню Церкви державою, не звела їх до значного ослаблення, до певної атрофії, а це натурально повело до понижения церковного життя у всіх його галузях. Оця, головним чином, службова підлеглість московської Церкви державній владі, поруч з тими внутрішніми рисами, що повстали в процесі історичного життя (як вузька обрядова зарозумілість, самовнезена нетерпимість, а при тім надзвичайно низький рівень московської церковної громади), всі ці властивості московського життя церковно-державного саме й ставали на перешкоді до вільного, нормального життя Української Церкви, яка почала ділити з Церквою московською історичну долю. І от, більш як за 200 літ чинності об'єднаного церковно-державного апарату московського, що виступав у вигляді загально-російському, зовнішню силу нашої Церкви зломлено; старі національні традиції нашого церковного права занехаяно, призабуто:

Цей процес нівелляції церковно-національних традицій наших відбувався не без тяжкої, довгої боротьби. Майже дві сотні літ змагалася Українська Церква за своє питоме право. І за цей час так само досить маємо пам'яток церковно-правної свідомості української церковної громади.

Як показав досвід нинішнього часу, старі традиції нашої Церкви не було остаточно викорінено з життя, і на старій традиційній основі воно знов виявляє свою живучу силу в найбільш несприятливих умовах. По довгому часі „параліжного” життя в складі Церкви Російської, Українська, справді „воююча”, Церква розпочинає нову добу надзвичайно інтенсивного життя так багате фактами, які повторюють перші часи християнської історії глибиною переконання та силою відданості й саможертви церковної громади. Доводиться їй нині провадити оборонну акцію не лише проти державно-національних репресій, що позбавляють її якогобудь зовнішнього права та властивих національних форм життя, не лише проти конфесіональних замахів, що використовують трудне її становище, але й стає перед нею завдання, як на початках християнства, оборо-

няті самі засади Церкви і Віри, загрожених у своїх основах з боку цілої, пляномірно запроваджуваної системи пануючого антирелігійного режиму. З цеї доби життя Української Церкви теж маємо пам'ятки, що за нових, більш нормальних обставин, коли можна буде спростовувати і виправити вимущені порухи, стати основою дальшої церковної правотворчості.

ОБСЯГ МАТЕРІЯЛУ УКРАЇНСЬКИХ ДЖЕРЕЛ ЦЕРКОВНОГО ПРАВА

Об'єкт нашого досліду — джерела права Української Церкви. Для ясності дальнього викладу вважаємо за потрібне стисло зазначити обсяг самого матеріялу, — бодай головнішу його номенклатуру, для орієнтації щодо пляну нашої розвідки.

Поділ матеріялу в першу чергу залежить від характеру джерел. В першій частині подаємо джерела внутрішнього права, в другій — джерела зовнішнього права Церкви.

Матеріял першої частини — сухо-церковного характеру. На чолі його стоїть основне джерело церковного права на всьому християнському світі — св. Письмо. В межах нашого завдання ми будемо спинятися не на самому змісті св. Письма, що став безпосереднім матеріалом для церковного права, а лише на тих способах і умовах, що сприяли приступності св. Письма для широких мас української церковної громади і тим самим впливали на розвиток її правосвідомості; з цього погляду маємо насамперед сказати про переклади св. Письма на мову українську.

За одно з основніших, за св. Письмом, джерело нашої віри та нашого церковного права вважаються наші символічні книги, що задовольняли потребу в точному формуванню та в систематичному викладі нашої віри, в тім числі і основ церковних. Серед цих книг маємо пам'ятки високої цінності — як катехизиси Степана та, правдоподібно, Лаврентія Зізаниїв, особливо ж знамените „Ісповідання віри“ митрополита Петра Mogили, засвоєне як символічна книга для всієї Східної Церкви.

В зв'язку з цим стоїть студіювання друків наших Богослужебних книг, що фіксували стійність нашого церковного обряду, як одну з характерних ознак нашої церковно-національної приналежності. Крім старих друків, серед яких

маємо такі надзвичайні пам'ятки літургічної літератури, як служебник єп. Гедеона Балабана та Літургіаріон митр. Петра Mogили, належить зайнятися й новішими перекладами Служби Божої на українську мову, як одним із важливіших способів церковно-національного усвідомлення.

Дуже важне значення для правосвідомості нашої церковної громади мав церковний звичай — ті церковно-народні традиції, що за довший час були майже єдиним джерелом, яке живило дух соборності й самодіяльності в нашій поневоленій Церкві та вихоновало його правосвідомість; тому наші звичаї церковні повинні звернути серйозну увагу українського каноніста. Писані, в більшій чи меншій мірі визнані в нашій Церкві, звичаї маємо в дуже цінній і багатій у нас категорії пам'яток канонічного права — в т. з. требниках. Поруч із викладом порядку таїнств, церковних служб і взагалі обрядів, знаходимо тут провідні статті в справах нашої канонічної практики. Особливе значення з цього погляду має знамений требник того ж незабутнього керманиця нашої Церкви — митр. Петра Mogили. Ця монументальна праця не втратила свого значення і для нашої церковної сучасності; це та невичерпана основа, звідки наші церковні дисципліни мають широко черпати матеріал для зідновлення старої нашої практики церковної, так порушеній під час невільного полону нашої Церкви.

Великий рух церковно-правної думки настає у нас з кінця XVI в. В огні релігійно-церковної боротьби родиться і загартовується та думка. Колискою її були тогочасні українські школи — славна Києво-Могилянська колегія, Острозька школа, знаменита Львівська братська школа та інші. Вихованці цих шкіл, що доповнювали свою науку в західніх школах, видають старі церковні пам'ятки з широкими передмовами та іншими поясненнями і складають та друкують цілі церковно-правні трактати поважного наукового значення. Самостійні церковно-правні трактати того часу мали мету здебільшого полемічну і належать до сфери тих питань, що дебатувалися в обставинах тодішньої релігійно-національної боротьби, але полемично-публіцистична форма тих трактатів не позбавляє їх серйозного наукового значення. Писали їх люди, озброєні всіма атрибутами тодішньої богословської науки, і в свої трактати вкладали вони не лише увесь свій письменниць-

кий хист і темперамент, але й усю суму тодішнього богословського, в тім числі, церковно-правного знання. Численні пам'ятки нашої полемічної літератури XVI—XVIII ст. це монументальне та невичерпне джерело нашого національного церковного права. Українські полемісти, маючи завданням обороняти свою віру від навали західних конфесій та поставлених віч-на-віч з представниками тих конфесій, примушенні були шукати самостійного, своєрідного ґрунту для своєї церковно-правної думки. Твердо стоячи на засадах Східної Церкви, вони не могли цілковито прийняти її специфічно-візантійського освітлення тих зasad, ні тим більш освітлення московського з його самовпевненим догматизмом, бо характер того й другого не давав спільної мови для полеміки з іншим конфесіональним світом. А ту мову конче треба було знайти, бо полеміка не могла обмежитися лише формальними визначенням різниці позицій, а мусіла ваглибітися до самих основ того й іншого світоглядів та переглянути їх цінність з засадничого, а саме з догматичного та церковно-правного погляду; так мусило бути тому, що церковна полеміка мала не формальне, а дуже реальне значення: вона мала вдергати православну громаду від національно-церковного ренегатства, а тому мусила дати відповідь на всі ті питання релігійно-національного світогляду, що висувала їх противна сторона, а ще більше висувало саме життя. І полемісти наші близькуче знайшли відповідну позицію. Озброївшись засобами західної науки (бо, як казав один сучасник, — годі „плохому і голому за збройного рицаря воювати, а простаку неученому за мудрого оратора одповідати“), вони обґрунтували ідеологію Східної Церкви на основі тодішньої західної науки. В пам'ятках нашої полемічної літератури положено твердий ґрунт для дальнього поступу й розвитку життя нашої Церкви на незмінних її догматичних та церковно-правних засадах, а разом та в зв'язку з тим — ґрунт і для розвитку нашої церковно-правної дисципліни. Тому вислідити шляхи церковно-правної думки в творах нашого полемічного письменства, розібрати речеву і формальну сторони їх аргументації, підсумувати висновки її в церковно-правній сфері, — це велике, щодо цілей і кількості праці, завдання для наших каноністів. Завдання це може бути доконане лише на підставі попередніх монографій над окремими пам'ятками, важніші серед яких

— „Апокріс“ Христофора Філалета, „Палінодія“ З. Копистенського, „Пересторога“, що засвоюється львівському братчикові Юрієві Рогатинцю, „Ліфос“ митр. Петра Могили, „Ключ Царства Небесного“ Герасима Смотрицького, „Тренос“ Мелетія Смотрицького, „Книжица о єдиній істинній православній вірі“ Василя Суражського, листи клирика Острозького, послання Івана Вишенського.

Цінні свідоцтва церковно-правної свідомості нашої громади дають нам такі пам'ятки, як устави церковних установ, акти обрання на церковні посади, що малюють громадський устрій та виявляють громадянський дух наших церковних організацій. Не можна поминути з погляду церковно-правного і такі акти владиво інтимного характеру, як заповіти Василя Загоровського, Богуна Корецького та численні тестаменти дальнього часу, в яких виявився релігійно-національний світогляд тодішнього нашого громадянства та церковно-правне його розуміння.

Згадувані досі джерела мають характер основи, того тла, на якому розвивалося правостворення нашої Церкви та яке має цінність для пізнання правосвідомості нашої церковної громади (*fontes cognoscendi*). Крім того, маємо і безпосередні пам'ятки церковного права, що мають змістом, більшою чи меншою мірою, позитивні приписи церковного закону (*fontes essendi*). Серед них насамперед треба зазначити збірки церковних законів, що звичайно називалися по-грецькому номоканонами, або по-слов'янському — кормчими книгами. Рецепція цих пам'яток східного церковного права була у нас досить своєрідна, і вони набули на нашему ґрунті свій властивий склад, відповідно до дійсних практичних потреб, додаючи те, що походило з необхідності місцевої практики юридичної. Щодо складу українських списків Кормчих, то треба зауважити, що крім загального канонічного матеріялу, містяться тут і пам'ятки, які належать властиво до Української Церкви, напр., послання, 1415 року, українських єпископів до митр. Фотія (московського), де вони не визнають його юрисдикції; соборна грамота, того ж року, українських єпископів про вибір та посвячення Григорія Цамблака на митрополита київського; окружна грамота, того ж року, вел. кн. Вітова про відділення Київської Митрополії від московської; грамота, 1468 р., короля Казіміра IV литовському, руському та жмудсько-

му духовенству, та ін. Це свідчить, що наші канонічні кодекси набирали певного місцевого характеру. Взагалі, правна думка наших церковних людей уважно спинялася на пам'ятках церковного права, і наслідком того мавмо цінні факти нашої церковної правотворчості. В цім напрямі треба насамперед зазначити характерну спробу, в самому початку XVII ст., люблинського свящ. Василія зредагувати слов'янський текст Кормчої та подати до нього коментарій за латинським перекладом канонічного кодексу; цю працю використано для першого друкованого видання Кормчої в Москві 1649 р. Як другий характерніший, серед інших, факт, треба зазначити Київський Номоканон, не раз видаваний в XVII ст. (під редакцією Памви Беринди 1624 р., Захарія Копистенського 1624 р., Петра Могили 1629 р., та ін.) і врешті за своєний московською Церквою під анонімною назвою „Номоканона при Большом Требнике“. Канонічні кодекси українські, рукописні й друковані, в більшості ще ждуть своїх дослідувачів.

Дуже важливим органом церковного правотворення у нас були церковні собори. Перші наші церковні собори, про які мавмо відомості (собори 1147 та 1168 рр.), займалися справою унезалежнення нашої Церкви від царгородського патріарха. Собори 1415 р. та 1685 р. присвячено справі унезалежнення Української Церкви від Церкви московської. Собор 1274 р. — після татарської руїни — мав велике конструктивне значення для Церкви. Значенням дорівнюють йому: собор 1509 р. — дуже важливий собор „о церковних вещах і о ісправленії діл духовних“ та (після цілого ряду підготовчих соборів) собор 1640 року, — де ухвалено „Ісповідання віри“ та „Требник“ митр. Петра Могили. Собори 1596 р. в Бересті — православний та уніатський — мали велике значення для поділу Української Церкви на дві конфесійні частини. Час підпорядкування Церкви Української московській Церкві характеризується ознакою підупаду соборної засади, і жоден собор за цей більш як 200-літній період не збиралася. Соборну традицію в Україні відновлено ініціативою церковно-громадської організації — Української Церковної Ради 1918 року. Постанови українських соборів, цілком не досліджені, дають багатий матеріал для нашого церковного права.

Авторитетним джерелом права Української Церкви були грамоти чотирьох східніх патрі-

ярхів, що, як представники старших Церков, опікувалися молодшою Українською Церквою. З тих численних грамот найбільше значення мають грамоти: антіохійського патр. Йоакима про відновлення української ієрархії 1620 р. та про засновання церковних братств і патр.alexandrійського Мелетія з приводу боротьби Української Церкви з місіонерськими старажинами західних конфесій. Грамоти цілого ряду царгородських патріархів та єрусалимського патр. Досифея трактують кардинальну для нас справу незалежності нашої Церкви; на цих грамотах базувала московська Церква своє право на заволодіння нашою Церквою, — тому правні основи того заволодіння заслуговують уваги українських каноністів.

Зокрема особливу увагу українського каноніста звертають на себе твори спеціально канонічної літератури з перших часів нашої церковної історії, починаючи від канонічних правил митр. Іоана (XI. ст.), а також грамоти ієрархів українських.

Другу частину нашої розвідки присвячено пам'яткам зовнішнього права Української Церкви. Сюди належать насамперед церковні закони українських князів. Важливіші з тих пам'яток — церковні устави князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого — мають за собою широку літературу, викликану першорядним значенням цих пам'яток. Як би далеко не йти в тих сумнівах, які висловлюють деякі дослідувачі щодо автентичності цих уставів, пам'ятки ці належать до такої глибокої старорини, вже на такій ранній зорі нашої християнської історії регулювали життя нашої Церкви, головним чином в її відносинах до держави, що вони при всяких умовах залишаються важливими пам'ятками національного права нашої Церкви. З огляду на важливість цих пам'яток для історії нашого права церковного, а також вважаючи на ті різноманітні зауваження, що існують з приводу їх у науці права, уважаємо за конечне спинитись на цих пам'ятках ширше і грунтовніше. Порівнюючи менше, але теж важливі, значення мають і грамоти удільних князів у церковних справах. Дослідувач джерел церковного права не може пройти і повз таких правних пам'яток, як закони татарських ханів — т. зв. ханські ярлики, якими регулювались відносини Церкви не лише до влади завойовників, але й до своєї ж державної влади. Тим з більшою увагою належить спинитися на державному законодавстві дального

часу — грамотах і законах литовських князів та польських королів, на договорах гетьмана Богдана Хмельницького з польською державою та державою московською, на законах московських, а після російських царів у справах церкви, в тім числі особливо на Духовному Регламенті, що став основним законом для Православної Церкви в межах б. російської держави, і врешті спинитися треба на останньому установчому акті нашого церковно-державного права — на законі 1 січня 1919 року Української Народної Республіки про автокефалію Української Церкви.

Окреме місце серед юридичних пам'яток, що трактують справу зовнішнього становища Церкви, займають оригінальні пам'ятки доби великого піднесення церковно-громадського життя в Україні — так би мовити меморандуми Української Церкви на адресу уряду, сейму й усього громадянства; головніші серед них пам'яток — „Сінопсіс“, „Сундукментум Сінопсіс“, „Протестація“, „Совітованіє о благочестії“, „Суплікація“, „Юстифікація“ — за час XVII ст. Нізінше з другої половини XVIII ст., маємо надзвичайно цінну з погляду церковно-правового пам'ятку — „Пункти малоросійського духовенства“, — компендіюм прав українського духовенства з найдавніших часів.

Говорячи про обсяг матеріалу українських джерел церковного права, не можна не зауважити, що далеко не всі церковноправні пам'ятки наші дійшли до нас, як і взагалі не все заховалося до нашого часу культурно-національне надбання наше. Чимало наших пам'яток загинуло у вирі тієї безнастаний боротьби, яку провадила наша батьківщина за своє існування та за своє право. Спершу дикі степовики з мечем та зогнем проходили по нашій землі від краю до краю, а після зазнала вона досить лиха в боротьбі конфесіональній, особливо з появою унії; з огляду на характер і цілі тогочасної боротьби цілком ясно, що насамперед мали загинути пам'ятки права нашої Православної Церкви. „Пересторога“ каже, що під час релігійної боротьби в Україні „книги забрано, яко то на око обачиш; у салол Krakowъ корунном и в костелах римских повно того; книг словенских великими склепами знайдеш замкнених, которых на свѣт не випустят; также есть и во Львовѣ у мнихов Доминиканов склеп великій книг наших словенских учительских, до купы знесенных“. Згадуючи тут про книжки „словенскі“, „яких повно в Krakowѣ і у Lьвовѣ“,

„которих на свѣт не випустят“, автор свідчить нам про нищення книжок православних письменників конфесіональними їх противниками. Христофор Бронський присвячує свій „Апокріс“ Янові Замойському для того, щоб ту книгу „обваровати от огня“; та про те через тридцять літ вже не можна було відшукати польського примірника „Апокріса“. Нищено також і інші православні видання, напр., „Тренос“ М. Смотрицького. Зного боку й православні відповідали тими самими методами боротьби; П. Скарга у другому виданні своєї книги „Про єдність“ ремствує, що перше видання було скуплено і спалено.

ДОСЛІДИ НАД УКРАЇНСЬКИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ЦЕРКОВНОГО ПРАВА

Церковне право наше не тільки позбавлене чинності, але й не стало воно об'єктом навіть теоретичного, наукового інтересу і залишилось лежати нерозораним облогом за увесь час російської влади на Україні. Як у житті практичному Українську Церкву підпорядковано певластивим для неї чужонаціональним нормам, так і в науковій ділянці до українського церковного права прикладалося ту саму хибну й тенденційну схему, що й до нашої історії, літератури і всіх дисциплін українознавства; джерела князівської епохи вважалися звичайно за джерела „общерусского“ церковного права, і тому їх досліджене ще досить старанно, а поза тим наука церковного вправа звичайно зосереджувала свою увагу на джерелах московської Церкви, залишаючи без уваги широке поле канонічного права Церкви Української.*

На Московщині, з якою Україна увійшла в XVII ст. у спільне життя державне, церковне

* Один із видатніших церковних каноністів, проф. О. Павлов, у своєму „Курсі церковного права“ так і каже: „С половины XV в. начинается второй период истории особенного русского церковного права. Period этот в нашей истории называется **московским**“ (стор. 166). Сам проф. О. Павлов, єдиний з російських каноністів, присвятив свою дуже цінну монографію канонічній пам'ятці українській — київському Номоканонові; але й ту пам'ятку трактує він лише з погляду значення її для формування іншої, московської, пам'ятки — Великого Требника та з того погляду так і назвав свою монографію — „Номоканон при Большом Требнике“.

право не мало самостійного розвитку. Робота тутешніх церковних юристів полягала в механічному укладанні церковно-правних пам'яток у збірки — Кормчі книги, яких маємо з того часу багато рукописних зшитків. Спроби самостійної обробки цього матеріалу скінчалися дуже сумно — з огляду на суверну цензуру московської церковної влади; так, напр., сумно скінчилася спроба князя-ченця Васіяна Патрикієва, що в самостійній редакції Кормчої книги доводив неканонічність земельного володіння духовенства і був за те тяжко покараний. Дуже численні та різнопородні церковно-правні постанови московських соборів того часу відбувалися без попереднього літературно-наукового дослідження і в більшості являли собою повторення візантійських норм, взятих із слов'янських перекладів Номоканонів. Самостійне розроблення церковного права в Росії починається і довший час провадиться українськими культурними силами. Вже з XVII ст. до Москви приїзділи київські учени і, хоч з яким тут конфесійним підозрінням до них ставилося, навіть палено їх книжки, але врешті використовувано їх працю і досвід, бо московських відповідних сил тоді не було. Досить живо починають трактуватися в Росії церковно-правні справи з початку XVIII ст. в зв'язку з тодішньою реформою Російської Церкви — заведенням синодального устрою замість патріаршого. Велику роль тоді відіграють трактати нашого земляка Феофана Прокоповича — „Духовний Регламент“ (конституція нової церковної установи — св. Синоду, при чому маємо тут не самі лиш точки законних постанов, але й дуже широку і змістовну аргументацію тих постанов), „О бракѣ с иновѣрными“, „О церковном причтѣ и монахах“, „Мнѣніе о разводѣ мужа с женою“, „Правда воли монаршай“ та інші. З усіх дисциплін церковних прав найменше могло розвиватися за тої службової ролі, яку було надано Російській Церкві щодо держави. Цензура душила всяку живу церковну думку, яка не відповідала поглядам та намірам тодішньої державної влади. Так, напр., було в 1722 р. заборонено трактат „О церковній ієрархії“ данця Селлія, що, переїхавши у Росію, прийняв тут православну віру.

В кінці XVIII ст. наказано було російським Синодам викладати науку церковного права в духовних академіях, але ті виклади вже самою інструкцією мали досить примітивний вигляд: наказувалось читати й пояснювати Кор-

мчу книгу, рівняючи старий слов'янський переклад візантійських канонів з оригінальним текстом їх за виданням Беверегія (основну спробу в цім напрямі зроблено на Україні ще за два століття перед цим). На початку XIX ст. було дано академіям доручення скласти систему церковного права, для чого попереду належало зібрати ввесь матеріал системи; а як на професорів церковного права накладалося разом обов'язок читати й інші дисципліни, то, розуміється, таке трудне й відповідальне завдання не можна було виконати. Перші системи церковного права в російських академіях появляються вже в другій половині XIX століття.

В російських університетах дисципліну церковного права заведено 1835 р., але тут ця наука спочатку не мала самостійного значення: викладав її професор богословії, а обов'язковими слухачами були тільки православні студенти. Лише р. 1863 заведено в університетах самостійну катедру церковного права, що стало обов'язковою дисципліною для всіх студентів-юристів. Але й до останнього часу науку церковного права в Росії не поставлено а високий рівень. Оскільки російські вчені досліджують старохристиянське, візантійське чи західне церковне право, остільки вони в більшій чи меншій мірі ідуть слідом за європейськими системами права. З найбільш відомих курсів церковного права треба зазначити курси професора Демидівського Ліцею в Ярославі М. Суворова, людини великої ерудиції, але під сильними західними впливами; це пояснюється головне тим, що він порівнюючи мало студіював матеріал національного права — українського чи московського. В більшій мірі інтересувався джерелами національного права професор О. Павлов, що, крім курсу (рукопис, друкований уже по смерті), написав кілька цінних монографій про пам'ятки нашого старого права, головне про Номоканон. Наукову самостійність мають ще монографії професора Бенешевича про канонічні пам'ятки („Древнеславянская кормчая“). Решта курсів церковного права — Соколова, Альбова, Лашкарєва, Горчакова, Красножена, Берднікова — являють собою лише більш чи менш вдатні спроби курсів. Зовсім остеронь стоять наукова постати історика церкви проф. Є. Голубинського, людини глибокої ерудиції, з ясним критичним розумом; він дав кілька цінних розвправ про наші старі церковні пам'ятки та ви-

світлив деякі важливі з церковно-правного погляду факти нашої минувшини; але його висліди вимагають поважних поправок. Багато фактичного матеріалу знаходиться в „Історії руської церкви“ митр. Макарія.

За досить слабого розроблення нашої дисципліни в б. Росії ще менше можна було сподіватися тут розроблення українських її сторін. Згадані нами представники науки церковного права, з походження росіянини, коли вони досліджували навіть національні сюжети церковного права, то спинялися звичайно на більшіх їм джерелах московських; до небагатьох щасливих для нас винятків треба залічити монографії проф. О. Павлова „Славяно-руsskij Nomokanon“ та „Nomokanon при Большом Требникѣ“. Крім того, до збірок пам'яток канонічного права, зредагованих проф. О. Павловим („Русская историческая библиотека“, т. VI) та проф. В. Бенешевичем (т. XXXVI), заведено багато пам'яток канонічного права Української Церкви. Такі пам'ятки заведено і до другої збірки В. Бенешевича „Сборник памятников по истории церковного права“.

Більше можна було б сподіватися розроблення цієї церковної дисципліни від духовних академій. Але саме академії щодо наукового духу взагалі і особливо щодо розроблення національних моментів у наукових дисциплінах перебували під спеціальним доглядом уряду Російської Церкви. Особливою увагою з цього погляду користувалася академія на території України — Київська. Сюди щорічно з наказу Синоду призначалися вихованці переважно з московських країв, а українців розсилали в більшості по московських академіях — в Москву, Петербург, Казань. Така сама тактика вавилонського перемішування язиків практикувалася і щодо професорського персоналу. В Київській академії він був переважно московський і держався московського напрямку і щодо самого характеру викладів, і щодо тем для наукових праць. Лише поодинокі професори московського чи білоруського походження вкорінялися на українському ґрунті, інтересувалися українськими темами, самі працювали над ними та й студентів до того заохочували. Такими винятками були: професор М. І. Петров (в останній час свого життя — член Всеукраїнської Академії Наук), автор розправ про старі наші церковно-правні пам'ятки з переважно полемічної літе-

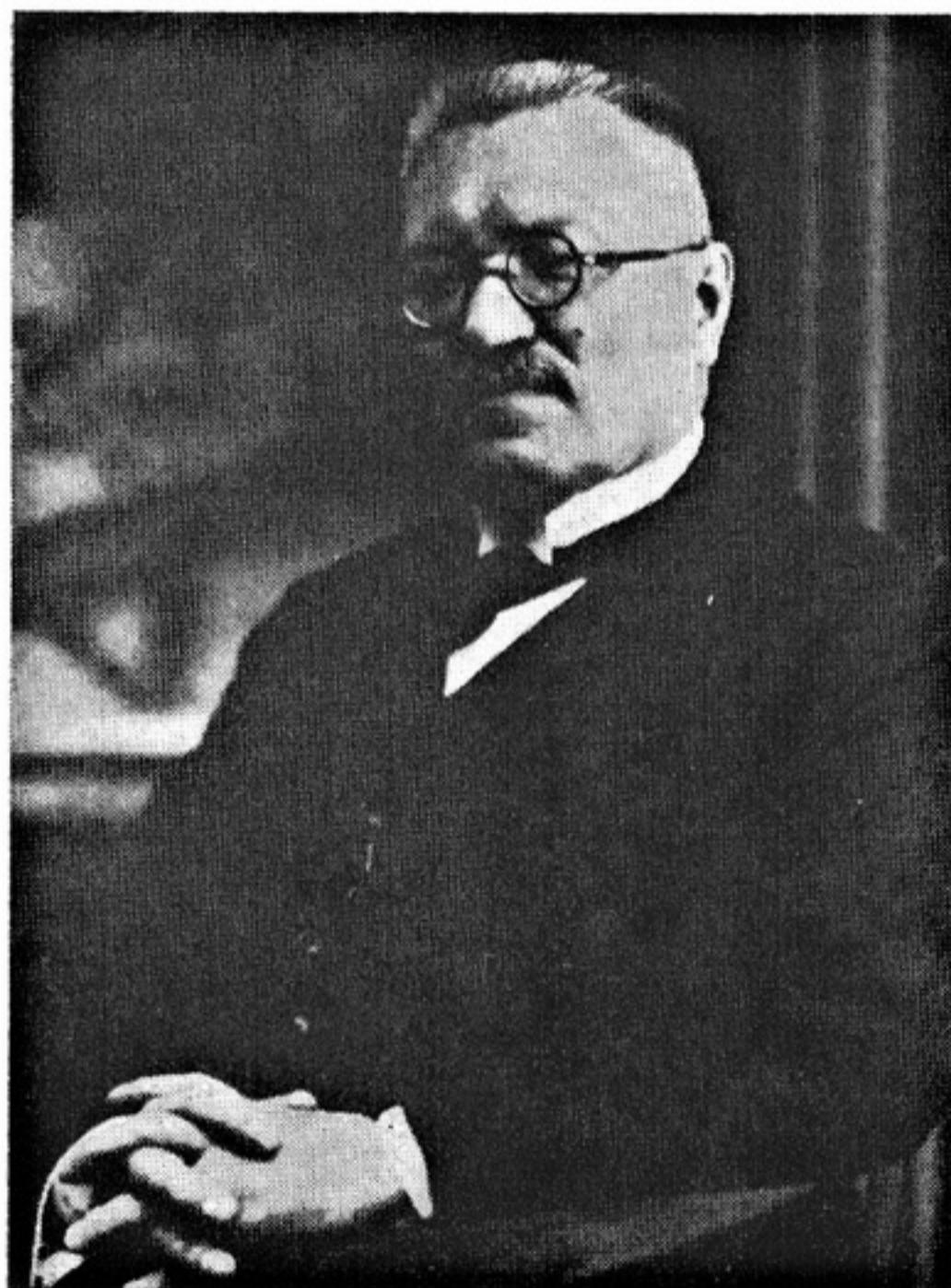
ратури; професор С. Терновський (після переїзду на Московщину), автор розправи про підпорядкування Української Церкви московському патріархові; професор В. Завітневич — автор монографії про „Палінодію“ З. Копистенського; професор І. Малишевський („Мелетій Нігас“ — з уступами українського змісту).

Окремі монографії, належні до нашої дисципліни, появлялися і в інших академіях: в Гельдербурській — низка монографій проф. П. Жуковича про правне становище Української Церкви в XVI—XVII ст., в Казанській — праця проф. К. Харламповича про братські школи та про українські культурні впливи в Церкві московській. Взагалі ж офіційльні представники академічної науки дуже неприхильно ставилися з засади до всього, що мало хоча б формально український характер, сипали репресії лише за єдине те, що наукова розправа появилася в українських наукових виданнях, не пускали до академічних катедр тих кандидатів, що були кваліфіковані як українці. Тому українські дисципліни, так само і українські сторони нашої науки, розроблялися переважно поза межами офіційальної науки, приватними зусиллями українських учених. Сюди насамперед треба залічити цінні видання „Архива Юго.-Зап. Россії“ (більшість томів часті 1-ої цього „Архиву“), де містилися розправи В. Антоновича, Н. Іванішева, С. Серновського, О. Левицького й ін.; „Київскую Старину“, яка згуртувала коло себе українські учені сили до часу, коли з'явилися спеціальні українські наукові видання; „Записки Наукового Т-ва ім. Шевченка“; „Записки Київського Наукового Товариства“. В публікаціях „Наукового Товариства ім. Шевченка“ з'явилися важливі для нашої дисципліни пам'ятки полемічної літератури під редакцією К. Студинського та з його монографічними передмовами („Пам'ятки укр. мови і літератури“, т. V, „Пересторога“); ці публікації в певній мірі поповнюють досі ще небагатий друкований матеріал наших полемічних пам'яток (такі пам'ятки раніше друкувалися в т.т. IV, VII та XIX „Русской Историч. Бібліотеки“ та по окремих томах „Архива Юго-Зап. Россії“, „Актів Зап. Рос.“ та ін.). Приватною ж ініціативою з'явилися монографії про окремих діячів Української Церкви з оглядами правного становища Церкви у відповідні доби (серед них важніша монографія проф. С. Голубєва про митр. Могилу), спеціальна монографія проф. В. Біднова про правне

становище Української Церкви в литовсько-польській державі, ціла низка праць О. Левицького з поля родинного права на Україні. Досить повно оброблені деякі сторони церковно-правного життя нашої Церкви в „Історії України-Русі“ проф. М. Грушевського.

Взагалі в дослідах над українськими джере-

лами церковного права належить використовувати праці істориків України та зокрема істориків Української Церкви, крім уже згаданих, М. Костомарова, М. Кояловича, І. Чистовича, М. Василенка, О. Єфименкової, В. Ейгорна, А. Криловського й ін. та історіографів — В. Іконникова, Д. Дорошенка.

Проф. Олександр Лотоцький
міністер віроісповідань Української Держави в 1918 р.

Видавнича діяльність Української Православної Церкви в США

(з анотаціями найголовніших видань)

I. ВСТУП

Християнська релігія відкрила людству чисту, абсолютну істину, — і всі найважливіші питання пізнання світу, а також і призначення людини в ньому, над вирішенням яких даремно натужили уми філософи дохристиянської ери, — у християнстві знайшли ясну, позитивну відповідь. В стародавній філософії розум дійшов був до краю свого власного натуралістичного пізнання, поза межі якого він не міг уже вийти і знайти вищу сферу істини, хоч і відчував, що ця істина існує. З цієї причини і виник у стародавній філософії сум з обмеженості і приреченості людського пізнання. Тільки християнське об'явлення відкривало людству в межах поступового і можливого вище царство істини: шляхи пізнання Бога, вселенної і самої людини.

Хоч християнське об'явлення принесло людству готові істини в досконалому вигляді і вимагало від людини послуху й покори до них, але разом із тим християнство дало людині свободну волю і ключ до пізнання цих істин: „Світ на просвіту народів“. Світ відкритих Богом людині істин підніс силу її розуму, поширив межі пізнання, відкрив нові простори і дав правдиве знаряддя для її діяльності. Тому філософія справедливо називає історію християнського світу історією нового творіння людського духа, виявлюваного вірою в Бога. Історія філософії християнського світу показує нам, як сила людського духа широко і вільно розкрилась і розвинулась у світлі християнського одкровення, і спасла старий світ від маразму. Християнське одкровення відкрило людському розумові правдиві поняття про Бога і закони, на основі яких побудував Він Вселенну. При допомозі двох функцій своєї

діяльности, якими є віра і знання, людина пізнає світ і Творця його. В двох сферах віра і знання виявляють себе: віра через душу і її почуття звернена до Бога, до невидимого світу, а знання на базі досвіду і досліду пізнає той видимий і в певній мірі осяжний світ. В історії людства на різних стадіях його розвитку віра і знання, маючи своїм прағненням піznати світ і Творця його, часто перебували в конфлікті і відштовхувались одно від одного; тому деяким ученим і філософам здавалося, що віра і знання не сумісні, але правдива наука і філософія не може не признавати, що сучасні дані науки і віри кінець кінцем сходяться в синтезі пізнання світу і Творця-Промислителя.

II. ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Християнська віра, що прийшла до нас із Візантії, відкрила нашому народові через об'явлення світ Божествених істин і збудила його спонтанні сили для створення своєї духової і матеріальної культури, свое національної ідеології. На основі християнського світогляду, відбитого у великому кодексі св. Письма і в церковно-релігійних пам'ятках, український народ, як і інші слов'янські народи, творить нову еру свого історичного життя, своєї культури і кладе початок рідного письменства. Писана мова є один із перших і найважливіший акт людського духа, історичним пам'ятником його, свідоцтвом національної зрілости народу. Церковнослов'янське письмо, запозичене нами головно з Болгарії, хоч і було зрозуміле адептам його, але воно різнилося від місцевої живої мови. Уже в найстаріших рукописах наших помітна тенденція стирання різниці між друкованим словом і живим народнім.

На крисах рукописів переписувач іноді давав пояснення незрозумілих слів живою мовою, а часом і в самому тексті, замість незрозумілого слова, вставляв своє, зрозуміле. Таким чином текст св. Письма поступово наблизався до живої народної мови, так би сказати, націоналізувався.

З часом цей процес наближення текстів св. Письма до живої мови набирає характеру твердого ідейного напрямку, особливо з початком друкування св. Письма. Помітно утверджився цей напрямок на початку 16 століття в друкуванні Біблії в перекладі на „руську мову“ Франциска Скорини, білоруса з походження. В культурному, зокрема в літературному житті, українці і білоруси мали багато спільногого, і трудно було в ті часи визначити національність перекладача чи автора якогось твору по мові його. Переклад Біблії Ф. Скорини такий був близький і зрозумілий українцеві, що він його вважав за свій рідний. Тому не дивно, що переклади Ф. Скорини поширені були по Україні і збереглися в кількох списках.

Впливи реформаційного Заходу Європи підсилили пориви нашого народу мати св. Письмо в зрозумілій рідній мові, а потреба національного і релігійного самовизначення і самозбереження поставила перед ним завдання „кувати“ ідеологічну зброю, якою було св. Письмо, виражене в зрозумілій і рідній мові. Практиковані раніше способи наближення тексту св. Письма частковими лексичними чи правописними вставками або ремарками, а також практиковане читання церковнослов'янського тексту українською вимовою не задовольняло і не досягало мети, бо сенс тексту не прояснювався від цього. Політичні обставини і намагання сильних сусідів поневолити український народ і зденаціоналізувати його настирливо висували потребу мати св. Письмо в живій сучасній літературній мові. На задоволення цієї потреби і з'явились у нас численні переклади св. Письма на українську мову: Пересопницька Євангелія, Волинська Євангелія, переклади В. Тяпинського, В. Негалевського.

Пересопницька Євангелія — найдорожча пам'ятка українського рукописного мистецтва. Переклад цей розпочато 1556 року в монастирі в с. Двірці, а закінчено 1561 року в Пересопниці на Рівненщині, звідки походить і сама назва Євангелії. Переклали її син протопопа Михайло Василевич і архимандрит Пересоп-

ницького монастиря Григорій. Написана вона пізнім уставом, різноманітно орнаментована, оздоблена вставками та ініціялами. На замовлення гетьмана Івана Мазепи Пересопницька Євангелія була переписана, і цей список був подарований гетьманом на престол Переяславського катедрального собору в 1701 році; потім цей список був переданий бібліотеці Переяславської духовної семінарії, а з перенесенням цієї семінарії до м. Полтави, він став власністю останньої. Пересопницьку Євангелію знайшов 1837 року О. Бодянський і тепер зберігається вона в Державній Публічній Бібліотеці Академії Наук у Києві. У Пересопницькій Євангелії виразно позначилися фонетичні, граматичні і лексичні риси народної української мови 16 століття: переход у закритих складах О та Е в І; злиття Ї та И в один звук; змішування префіксів ИЗ, СЬ тощо.

За часів московського державнополітичного і церковно-національного поневолення справа перекладів св. Письма на українську мову потрапила на непоборні перешкоди і утиски. Та не скувати душі живої і слова живого, — мовив наш Пророк. З кінцем 18 і початком 19 століття українське слово, що жило в побуті українського селянства і українського свідомого духовенства, стає джерелом українського національного відродження. Поруч із літературним відродженням живущим струменем забила священна традиція перекладу св. Письма на українську мову. Григорій Квітка-Основ'яненко в Харкові, Маркіян Шашкевич у Галичині відновили ту перервану лихоліттям справу перекладу св. Письма. Проф. Михайло Максимович переклав 1859 року і надрукував „Псалмы, переложенные на малорусское наречие“. Глибоко зворушливі релігійні переживання відбив Т. Шевченко у своїх переспівах „Давидовых псалмів“. Письменник Володимир Александрів (1825—1894) переклав із гебрайської мови на українську книги: Буття, Вихід, Йова, Товіта та віршами переклав Псалтир частину якого під назвою „Тихомовні співи на святі мотиви“ видав друком 1893 року. Проф. М. І. Костомаров оголосив у журналі „Основа“ в 1862 році збірку грошей на видання українських книжок, між якими мав бути переклад Євангелії і священної та церковної історії. Але всі ці заходи зустрілися з драконівськими законами російського уряду, якими заборонялося друкувати книги українською мовою. Однаке цікаві утиски й заборони з боку

російського уряду не в стані були зламати волю українського народу в напрямі націоналізації св. Письма. Гарячим поборником цієї ідеї став український письменник Пантелеймон Олександрович Куліш, який почав працювати над перекладом Біблії десь при кінці 1868 року. Ні заборони, ні пожежа, в якій згоріла перекладена вже Біблія на хуторі в Мотронівці на Чернігівщині, не вгасили той запал, з яким уявився П. Куліш до перекладу Біблії на українську мову. І тільки невблаганна смерть зупинила цей подвиг невтомного перекладача. Року 1897 не стало П. Куліша, і праця над перекладом Біблії лишилася не закінченою. Український меценат Василь Васильович Тарновський (1837-1899), засновник історичного музею козацької старовини в Києві, прийняв до схову рукопис Біблії в перекладі П. Куліша в музей в Чернігові на прохання дружини П. Куліша Олександри Михайлівни, української письменниці, що виступала під прибраним ім'ям Ганни Барвінок, і доручив українському письменникові-класикові Іванові Семеновичу Нечуеві-Левицькому закінчити переклад тих книг Старого Завіту, яких не встиг перекласти П. Куліш, а саме: Руф, 1 і 2 Параліпоменон, Ездри, Неемії, Есфірі, пророка Даниїла. В справі видання друком цієї української Біблії Ганна Барвінок звернулась до українського композитора М. В. Лисенка. Останній удався до В. В. Тарновського, який і згодився видати після закінчення перекладу І. Нечуєв-Левицьким. Тим часом В. Тарновський помер, і М. Лисенко мусів шукати іншого видавця. З цією метою звернувся він до проф. Івана Павловича Пуллю (1845—1918) з проханням запропонувати Британському Біблійному Товариству видати цю Біблію. Дякуючи старанням І. Пуллю Британське Т-во взялося видрукувати і в травні 1901 року прислано контракт для підпису О. Кулішевій і І. Нечуеві-Левицькому. Контракт був підписаний і українська Біблія побачила світ 1903 року в Лондоні. Питання про авторство перекладу Псалмів тут не торкається, воно потребує певних дослідів, бо як видно з листа М. Лисенка до І. Пуллю, від 10 січня 1901 року, Псалми в Перекладі П. Куліша були вислані І. Пуллюєві для надрукування. Не будемо говорити і про мовну редакцію та правопис, які дуже позначилися на літературній якості цього важливого видання.

Великих мітарств зазнав і переклад св.

Євангелії, виконаний інспектором Ніжинського Ліцею князя Безбородька, Пилипом Семеновичем Морачевським (1806—1879). П. Морачевський походив із українського дворянського роду на Чернігівщині. Закінчивши історично-філологічний факультет Харківського університету в 1823 році, П. Морачевський учителював по різних школах України, а 1849 року був призначений на посаду інспектора Ніжинського Ліцею. Тут він почав перекладати св. Євангелію і восени 1860 року надіслав рукопис перекладу на українську мову до петербурзького митрополита Ісидора, просячи благословення на свій труд і дозвіл на друк. Після приватної наради з членами Синоду митрополит Ісидор повідомив П. Морачевського, що переклад його Євангелії не може бути допущений до друку.

Не тратячи надії, П. Морачевський продовжує далі працювати над перекладом св. Письма, крім Євангелії, він переклав Діяння св. Апостолів, і надсилає свій переклад до Російської Академії Наук. Визначені Академією рецензенти: академіки О. Х. Востоков, О. В. Никітенко та І. І. Срезневський визнали переклад П. Морачевського за визначний факт, як з науково-філологічного, так і релігійно-морального погляду. Академія Наук надіслала переклад Євангелії з відповідною характеристикою перекладу до Синоду. Синод доручив розглянути переклад Євангелії Калузькому архієпископові Григорієві (Миткевичу), який з найкращою оцінкою повернув Синодові цей переклад. Але рішальне слово в справі друку української книги належало поліційній владі, і представник її київський генерал-губернатор Анненков дав висновок: „Видумка друкувати Євангелію на »малоросійском наречії« є загрозливою і шкідливою, бо існування окремої »малоросійської літератури« спричиниться до ослаблення зв'язку Малоросії із Росією“. Отже Синод свого благословення на друк Євангелії в українському перекладі не дав і повернув рукопис до Академії. В скорому часі виданий був зловісний обіжник міністра Валуєва, і справа ця з друком завмерла. Але П. Морачевський не зневірюється і продовжує далі працювати над перекладами св. Письма, він перекладає Апокаліпсис, Псалтир. Та пізніше ще гостріші утиски настали для українського слова; 1876 р. російський цар Олександр II видав у Емсі (Німеччина) указ, яким заборонялося навіть друковане слово україн-

ське під потами. Пилип Морачевський так і помер 26. XI. 1879 р., не дочекавшись побачити свої переклади св. Письма друкованими.

Но над чверть століття важким каменем лежав на грудях українського друкованого слова цей царський указ і працю діячів української культури загнав у підпілля. 20 століття означувалось нарощанням визвольного національно-громадського руху. Поразка Росії у війні з Японією підсилювала той визвольний громадський рух, і російський уряд примушений був іти на компроміси щодо політичних, соціальних і культурно-національних вимог народних мас. Українська Громада в Петербурзі, в якій активну участь брав проф. Олександр Лотоцький, скориставши з моменту, знову розпочала перед російським урядом і Синодом справу видання св. Євангелії в перекладі П. Морачевського. На цей раз справа ця посунулася вперед. Синод доручив справу видання української Євангелії архиєпископові Парfenію Левицькому, а Російська Академія Наук погодилася взяти на себе перегляд перекладу П. Морачевського. До академічної комісії під головуванням світової слави філологічної науки академіків Ф. Є. Корша та О. О. Шахматова увійшли академіки: Ф. Ф. Фортунатов і П. К. Коковцов та члени української колонії в Петербурзі Ф. К. Вовк, проф. О. Лотоцький, прот. А. К. Падалка, О. О. Русов, П. М. Саладилов, М. А. Славинський та П. Я. Стебницький. „З великою приємністю згадую оті засідання”, — пише проф. О. Лотоцький у „Сторінках минулого”, том 2, ст. 397, — фахових знавців та високоінтелігентних людей. Це був многосторонній курс — і мови, і наукового методу”. Роботу над виправленням тексту перекладу П. Морачевського справді виконано науково. Протоколи засідань провадив сам акад. О. Шахматов, вносячи до нього всі зміни, які ухвалювали ця комісія в текст П. Морачевського, і протоколи ці відсилалися в оригіналі архиєп. Парfenію.

Архиєпископ Парfenій, що перебував тоді на катедрі в Кам'янці, створив ще одну комісію в складі прот. Ю. Сіцінського, прот. К. Старинкевича, А. Населовського, М. Савкевича, М. Бичковського і з нею переглядав і корегував текст, перевірений уже академічною комісією. Коли вийшли з друку Євангелії від Луки та Іоана, перевірені академічною комісією, то члени її були дуже здивовані тими, нічим неправданими поправками академічного тексту.

Щоб урятувати працю академічної комісії і відновити прийнятій нею текст Євангелії, академічна комісія звернулася до архиєп. Парfenія з проханням повернути протоколи комісії для перевороту в архіві Академії, але архиєп. Парfenій цих протоколів не повернув. Булемо сподіватися, що в майбутньому ці протоколи будуть знайдені і стануть цінним матеріалом для філологічних дослідів.

За часів I світової війни, а по ній, за часів революції і громадянської війни, справа перекладів св. Письма, Богослужебних книг і видання їх, певна річ, не була актуальною через відсутність матеріальних і технічних засобів. Зато в час Відродження Української Автокефальної Православної Церкви ця проблема повстала на всю широчінь. Перша Служба Божа українською мовою відбулася 10 липня 1919 року в Святомиколаївському соборі на Печерську в Києві, побудованому гетьманом І. Мазепою. Літургію св. Іоана Золотоустого переклав тод. прот. Василь Липківський, а музичку до неї скомпонував композитор Микола Леонтович, який і керував хором під час цієї першої відправи. В червні 1920 року вийшла ця перша друкована Богослужебна книга „Чин Літургії св. Іоана Золотоустого” українською мовою. В 1922 році з благословення епископа Крем'янецького Діонісія Велединського видано „Службу Божу св. отця нашого Іоана Золотоустого” в перекладі на українську мову проф. І. Огієнка.

Справа перекладів і видання книг св. Письма і Богослужебних у сучасній українській літературній мові для потреб насамперед Української Автокефальної Православної Церкви являла собою важливу, пекучу і невідкладну турботу проводу УАПЦ. Величезна кількість матеріалу св. Письма і Богослужебних книг, що їх треба було перекласти, і трудність та відповідальність самої справи перекладу прийнятих для Богослуження Православною Церквою книг свідчить той факт, що за 50 років існування Української Автокефальної Православної Церкви, ми не маємо перекладу повного кругу Богослужебних книг, та чи й будемо скоро мати: на рідних землях ця справа лежить припечатаною сінома печатками, а в країнах вільного поселення українців не маємо достатніх фахових сил і матеріальних засобів, щоб цю справу належно довершити.

Не зважаючи на тяжкі і несприятливі умови видання Богослужебних книг за часів існу-

вания УАПЦ в Україні, Всеукраїнська Православна Церковна Рада УАПЦ мала до вжитку в Богослужбеннях українською мовою такі книги:

А. ДРУКОВАНІ В ДРУКАРНІ:

1. Св. Євангелію,
2. Псалтир,
3. Чин Літургії св. Іоана Золотоустого,
4. Чин Всеношної,
5. Часословець,
6. Требник: таїнство хрещення, шлюбу і похорон,
7. Октоїх,
8. Святкову мінею,
9. Служби Божі в Страсний Четвер, П'ятницю, Суботу і Служба Божа на Великдень,
10. Акафіст Покрові Божої Матері,
11. Молитовник.

Б. ДРУКОВАНІ НА ШАПІРОГРАФІ:

1. Збірка Служб Великого Посту: Канон св. Андрія Критського, Літургія Ранішосвячених Дарів, Літургія Василія Великого, Пасія, Акафіст Страстям Христовим,
2. Служби Божі в Страсний Понеділок, Вівторок і Середу,
3. Требник, част. 2,
4. Акафісти (збірка I, II і III),
5. Чин Маслосвята.

З церковних нот лише Літургія ч. I музики Прот. К. Стеценка була надрукована, решта церковних співів, в тому числі Всеношна, Панахида муз. Стеценка, а також Літургія муз. М. Леонтовича та інші твори церковних композиторів друкувалися на шапірографі. Останній спосіб друкування, як Богослужебних текстів, так і церковних співів, не забезпечували таких видань від знищення часом і обставинами.

Одночасно з працями діячів УАПЦ над перекладами Богослужебних книг у Києві розгортається діяльність у ділянці перекладів і видання їх Православною Церквою в Польщі. Велика кількість наукових і фахових сил українських емігрувала до Польщі, рятуючись від переслідувань большевиків. Спочатку з приватної ініціативи проф. І. Огієнка, який до

1924 р. переклав на українську мову „Службу св. Іоана Золотоустого“, „Св. Великодньої Відправи“, „Св. Відправи на Зелені Свята“, „Св. Відправи Вечірньої і Ранньої“. З приватної ініціативи була видана в 1924 році „Свята Служба Божа св. Василія Великого“ в перекладі на українську мову свящ. Петра Табинського. Тоді ж була перевидана В. А. Сочинським Євангелія українською мовою, текст якої з благословення Синоду Російської Церкви був видрукований московською синодальною друкарнею в роках 1906—1911.

В кінці 1925 року при Св. Синоді Православної Церкви в Польщі була організована спеціальна комісія, яка перебрала справу перекладу на українську мову св. Письма і Богослужебних книг на себе. Статут цієї комісії склали проф. І. Огієнко і свящ. П. Табинський. Ця комісія тоді ж ухвалила приступити до друкування Євангелії українською мовою за текстом, апробованим і виданим російським Синодом. Ця Євангелія була видрукована кирилицею, форматом напрестольної, Варшавською Синодальною Друкарнею. Складав цю напрестольну Євангелію ієродиякон Сидорчук, який і закінчив друк та брошурування перед Великоднем 1939 року. Це була перша в історії Української Церкви Напрестольна Євангелія українською мовою. Оцінюючи надзвичайну вартість цієї Євангелії, Архиєпископ Мстислав перевидав її в Канаді фотостатом у 1948 році. Чи зазнавав яких змін текст Євангелії, виданої російським Синодом, у Варшаві в комісії при Синоді Православної Церкви в Польщі, і в якій мірі, — це питання вимагає окремого дослідження, як рівно ж і питання наскільки різнистий оригінальний текст перекладу Євангелії П. Морачевського від теперішнього Напрестольного Євангелія, але ім'я першого вченого перекладача її лишиться невимірюваним у віках і повинне бути відбитим на скрижалах її.

В 1932 році в Польщі при Українському Науковому Інституті була організована „Комісія перекладу св. Письма та книг Богослужебних“ під головуванням митрополита Діонісія. До складу цієї комісії увіходив директор УНІнституту проф. О. Г. Лотоцький, як заступник голови комісії, проф. В. О. Біднов, архімандрит Полікарп Сікорський, свящ. І. Губа, проф. М. П. Кобрин, Є. С. Богуславський, проф. П. І. Зайцев, О. Ф. Лапинський та В. В. Якубовський. Ця комісія провадила свою пра-

цю при допомозі організованих на Волині підкомісій у Крем'янці і Луцьку. До Крем'янецької підкомісії входили професори Духовної Семінарії: М. П. Кобрин, Іл. К. Данилевич, Ф. У. Кульчицький і Н. О. Вишневський та А. В. Котович. В Луцькій підкомісії працювали під головуванням єпископа Полікарпа: протопресвітер ІІ. Пашевський, прот. Н. Абрамович, Б. М. Білецький, проф. І. Ф. Власовський, проф. В. К. Федоренко, проф. Є. С. Богуславський, В. А. Сочинський, М. Ф. Тележинський та М. ІІ. Тиравський.

Старанням Українського Наукового Інституту в Варшаві були видані такі книги: Літургія св. Іоана Золотоустого, Ісалтир, Божественна Літургія св. Василія Великого, Божественна Літургія Ранішосячених Дарів, Малий Требник, Служебник і Новий Завіт, переклад Послань св. Апостолів та Об'явлення Іоана Богослова виконав проф. М. Кобрин. Підкомісія в Луцьку видала: Чин св. Хрестення і Миропомазання, Таїнство Шлюбу, Таїнство Сповіді, Літургію св. Іоана Золотоустого, Чини Молебнів, Чин Панахиди, Октоїх, Апостол, Акафісти, Часослов, Вечірня і Рання, Православний Молитовник для молоді, Малий Богогласник та збірники церковних співів. Друга світова війна припинила самовіддану діяльність членів цих установ. Наступила нова ера в житті Української Православної Церкви, Провід і вірні якої опинилися для постійного поселення в країнах Вільного Світу.

III. ЗВІДОМЛЕННЯ І ПІДСУМКИ

В розділі І-му своєї історичної праці „Відродження Церкви в Україні“ Великий Митрополит Василь Липківський пише: „Українська Церква, пролежавши в російській домовині більше як двісті років, коли встала, відкрила очі, побачила великі зміни на світі... Перш за все вона з радістю побачила, що український народ, як був, так і залишився непорушний на своїй предковічній землі. Але разом із тим вона побачила, що тяжка доля розкидала рідний народ по всьому світі: кілька мільйонів його вже опинилось на Кубанщині, ще кілька мільйонів на Сибірі та на Зеленому Клину (Далекий Схід), кілька сот тисяч у Середній Азії (Туркестан), нарешті і великі громади його в Америці“. Констатуючи цей факт розселення рідного народу, Митрополит Василь Липківський висловлює свою волю ніби в формі за-

повіту: „Отже український народ став майже всесвітньою нацією. Такою ж для свого народу мусить стати і Відроджена Українська Церква, скрізь мусить нести успіхи, утворювати рідне життя для дітей матері України, по всьому світу розкиданих“.

В лусі цих настанов Митрополита В. Липківського Українська Православна Церква в Америці розбудовувала і розвивала своє життя. Про величезні здобутки матеріального характеру вірні нашої Церкви знають із кожнорічних звітів за діяльність провідних і керівних органів н. Церкви. Нашим завданням є зупинитися на тій ідеологічній, духовній діяльності нашої Церкви, що є невід'ємною частиною її незалежності, самостійності, її вічності.

З попереднього розділу ми довідались, яку велику роботу виконали церковні діячі наші в галузі перекладів і видання Богослужбових книг. Багато було зроблено паралельних перекладів, чим створено було розбіжності в текстах Богослужбових книг і св. Письма. Натуральна річ, виникла гостра потреба усунути ті розбіжності в українських перекладах і по змозі привести їх до одного знаменника. Для виконання цього відповідального завдання і покликаний був постановою I Об'єднаного Собору Української Православної Церкви в США в 1950 році Науково-Богословський Інститут. Скромними силами Інституту, при співпраці і керівництві Єпископату н. Церкви, при допомозі і безпосередній участі Духовенства та фахових сил вірних за 20 років наша Церква домоглася достойних признання успіхів. Особливо треба відзначити переклади текстів для церковних гласових і оригінальних українських композиторів творів. Перекладач мусить знати і відчувати мелодику, ритміку основної мелодії, уміти зберегти натуральність її і тематичний матеріал київських напівів. Без цього переклади можуть бути непридатними для виконання їх у співі. З рецензій на текстові і музичні переклади наших церковних музичних видань фахові критики відзначали правильність, адекватність і збереження мистецької природи твору.

Серед великої кількості видань нашої Церкви протягом її існування в Америці ми зупинимося на головніших із них, розподіливши тематично по розділах.

Святе Письмо і Богослужебні книги

1. Напрестольна Євангелія видана Архієпископом Мстиславом у 1948 році, найцінніша пам'ятка наукового українського перекладу і друкарської майстерності.
2. Та ж Євангелія книжкового розміру, видрукована фотостатом 1966 р.
3. Служебник великого формату, вид. 1963 року. Текст підготовлений до друку Комісією видання Богослужебних книг Науково-Богословського Інституту, узгоджуваний з трьома митрополитами Української Православної Церкви: Іоаном, Іларіоном і Ніканором.
4. Служебник малого формату, перевиданий фотостатом з великого, 1967 року.
5. Требник, I частина, вид. 1954 р. Комісією Богослужебних книг Інституту.
6. Чин похорону священиків, текст перекл. Комісією в 1956 р.
7. Молитовник, благословлений архиєп. Іоаном в 1927 р.
8. Молитовник, виданий у двох мовах: англ. і укр. з додатком катехизиса, колядок і побож. пісень.
9. Молитовник англійською мовою, для школи, вид. 1969 р.
10. Великий молитовник з матеріалами з Служебника і Часослова, надрукований, але ще не виданий.
11. Молитовник для молоді українською мовою, в рукописі, Н.-Б. Інституту.
12. Постова Тріодь в підготовці до друку.
13. Апостоли на неділі і свята цілого року, видання 1936 р.

Церковні співи Української Православної Церкви

1. Всеношна в двох частинах: Вечірня і Утріння, містить у собі майже ввесь тематичний матеріал українського восьмиглася, оснований на київських напівах: 8 гласів на Господи, я звав, 8 гласів на Бог Господь, 8 гласів ірмосів і 8 гласів прокименів знаменного напіву. Тут же вміщені всі недільні та святкові тропарі.
2. Літургія, збірник із 180 творів, являє собою майже ввесь кодекс літургічних співів у творчості українських композиторів.
3. Співи на Літургії Ранішоствячених Дарів київського напіву і творів українських композиторів: Турчанинова, Бортнянського і прот. Г. Павловського.

4. Співи з Постової Тріоді, в якій подано повністю Канон Андрія Критського, співи Страсного Четверга, П'ятниці і Великої Суботи.

5. Великдень, збірник пісень в гармонізаціях українських композиторів: Турчанинова, Веделя, Стеценка, Кошиця, Бортнянського, Коziцького, Вериківського, прот. Г. Павловського, Гончарова.

6. Різдвяний збірник містить 500 українських колядок і щедрівок, а також всі співи Різдва Христового.

7. Панахида і Похорон київського напіву, вид. 1959 року.

8. Панахида муз. прот. К. Стеценка, вид. 1953 року.

9. Українські канти і псалми, збірка в обробці М. Лисенка, К. Стеценка, О. Кошиця, М. Леонтовича, П. Демуцького, Я. Яцикевича, прот. Г. Павловського.

10. Служба Божа для всенароднього співу, обр. прот. Г. Павловського.

З приватної ініціативи чимало видано церковних співів ірот. Андрієм Двораківським та прот. Є. Королішином, які до каталога Консисторії чомусь не подані.

Періодика

1. Першим органом Української Автокефальної Православної Церкви в США, очолюваної Архиєп. Іоаном Теодоровичем, був ілюстрований двотижневик „Дніпро“, він виходив з 1922 року до 1950 року. Перше виходив у Чікаго (1922—1926), 1927 року як місячник, під назвою „Сіяч“ і з 1928 р. до 1950 року у Філадельфії під редакцією прот. Г. Павловського. В 1950 році замість „Дніпра“ стало виходити „Українське Православне Слово“.

2. Теперішнім офіційним органом УПЦ в США є місячник „Українське Православне Слово“, що виходить під патронатом Владики Архиєпископа Мстислава. Цей місячник почав уже 22 рік свого існування і містить в основному матеріали на Богословські теми: проповіді, статті, подає багату хроніку церковного життя з усіх майже країн, подає багатий матеріал на історичні, наукові і культурно-національні теми. Дописувачами цього органу є переважно отці духовні, члени Богословського Інституту, а також вірні. В цьому органі, як офіційному, друкуються постанови Соборів Церкви, постанови Церковної Ради Митропо-

лії, Собору Єпископів і Консисторії. Вже 4-ий рік виходить під цією ж назвою двомісячник англійською мовою.

3. Шкільна Рада Української Православної Церкви видає свій журнал під назвою „Наша Школа”, який уже нараховує 7 рік свого існування. Це спеціальний журнал, присвячений педагогічним, методично-дидактичним, програмовим і виховавчим темам. Дописувачами до цього журнала є переважно учителі і керівники церковних парафіяльних шкіл.

4 До періодики ми додаємо „Український Православний Календар”, що його видає Консисторія щороку. Вже вийшло 21 число таких календарів. Крім святців та уставової частини, в календарі вміщується цікавий історичний, літературний, релігійний, церковний і побутовий матеріал. Календар добре редактований і багато по-мистецьки ілюстрований.

Загальна богословська тематика

Крім статтей на богословські теми, уміщуваних в офіційному „Українському Православному Слові”, УПЦ в США випустила велику продукцію на Богословські теми окремими книгами чи брошурами, серед них особливо треба відзначити проповіді:

1. Проф. І. Власовський: „Живе Слово”, дві збірки проповідей, виданих Н.-Богословським Інститутом 1958 р., являють собою багате джерело християнських істин в освітленні вченого богослова, яким був покійний автор.

2. Архієпископ Володимир: Проповіді, в яких відчувається глибока віра і переконливе слово.

3. Прот. Миколай Угорчак: Проповіді на неділі і свята року.

4. Сюди належать своїм змістом і прекрасні брошури прот. Миколи Федоровича, який останнім часом дуже активізувався на популярні релігійного змісту теми: Святі Отці Сходу, На стежках життя, За Царство Боже на землі, Молитва Господня, Великий Князь Володимир (англійською мовою), Моя Церква і моя віра (теж англійською мовою), Священство, Приязнь вівтарного хлопчика, Недільна проповідь (всі три останні — англійською мовою).

5 Цікаві своїм змістом і добре вмотивовані праці магістра богослов'я Олександра Воронина. Перша з них „Єдина Церква Христо-

ва і роз'єднане християнство” являє собою популярно викладене, але ґрунтовно опрацьовану частину порівняльного богословія. Друга праця „На горі Христових заповідей” являє собою прекрасний матеріал для проповіді на цю євангельську тему.

Підручники для школи

1. О. Білоусенко (проф. О. Лотоцький): „Наша віра” стереотипне видання короткого катехизису Православної віри.

2. К. Попів: Закон Божий для початкового навчання релігії.

3. Прот. В. Булавка: Короткі відомості про Богослуження Православної Церкви.

4. Прот. Ю. Татомир: Христос моя сила (допоміжний підручник).

5. Ілюстрації до підручника Закону Божого.

Наукова і науково-популярна література

1. Збірник „Віра і знання”, праці Науково-Богословського Інституту, головний редактор проф. П. Ковалів, вид. 1954 р. ч. 1.

2. Збірник „Віра і знання” праці того ж Інституту під редакцією проф. П. Ковалева, зданий до друку в 1971 році.

3. Проф. П. Ковалів: „Молитовник-Служебник, пам'ятка XIV ст.” з мовою характеристикою тексту і палеографічним описом.

6. Проф. П. Ковалів: „Проблема релігійної свідомості”.

7. Д-р о. С. Гаюк: „Унійна діяльність Мелетія Смотрицького”.

8. Василь Гарба: „На золотій ниві Поділля”. Історична розвідка про Подільську духовну семінарію з цікавими спогадами самого автора, що був у числі останніх вихованців її перед закриттям семінарії большевиками.

9. Проф. І. Власовський: „Князь К. К. Острозький — знаменитий патрон і оборонець Православія в історії українського народу”. Історична монографія, в якій використано основну наукову літературу на цю тему.

10. Проф. . Власовський: Нарис історії Української Православної Церкви, п'ятитомне видання Н.-Богословського Інституту в роках 1955—1966. Титанічна праця, коли взяти до уваги умови життя і обставини, в яких авторі довелося працювати на еміграції. Праця

являє собою не тільки монументальний труд, опертий на силу матеріалів і фактів, але разом із апологією українського православія: талант історика і віра вченого богослова щасливо об'єдналися і виявили себе в особі її Автора.

11. Олександер Лотоцький: „Сторінки минулого”, фотостатичний передрук першого видання Українського Наукового Інституту у Варшаві в роках 1932—1939. Заходами сина О. Лотоцького Бориса Лотоцького, Консисторії УПЦ в США і Науково-Богословського Інституту цей раритетний труд побачив у друге світ 1966 року. „Сторінки минулого” являють собою сучасний літопис, в якому в яскравих образах і діях відбито формування і боротьбу українства в ту пору, якої боявся сам Т.

Шевченко, пишучи: „Та не однаково мені, як Україну злії люди присплять, лукаві, і в огні її, окраденую, збудять”. Труд цей — світильник національної свідомості кожного українця. Національна вартість його неоцінена.

На цьому ми кінчаемо наш огляд видавничої діяльності УПЦ в США; він далеко не докладний і неповний, розміри статті не дозволяють на ширше і глибше висвітлення цієї діяльності нашого церковного життя. Хай же священні ідеї Відродженої Української Православної Церкви, що в ці дні Великого Ювілею наповнюють наші душі і хвилюватимуть щирі серця, зберуть нас у одно стадо з одним пастирем Богові на славу, а Україні на по-житок!

Проф. Володимир Чехівський

Проф. Іван Власовський

Два ювілейні заповіти

В пошані до минулого — лицем до майбутнього

Величні роковини, яким присвячено цей Ювілейний Збірник своєю тематикою обіймають події минулого, вони належать уже до історії. Відзначаючи церковні події 50-літньої давнини, що мали місце на далекій нашій Батьківщині, за старим українським звичаєм — клонимо низько голови перед творцями, пionерами, безстрашними борцями, а то й мучениками цього періоду нашої відродженої Рідної Церкви в Україні.

В цих рядках хочемо коротко, чесно й одверто звернути увагу читача на преважну проблему: яке майбутнє тієї відродженої вітки Рідної Церкви Українського Народу на американському континенті? Життя не знає зупинок, світові події ідуть нестримно вперед, техніка розвивається стомилевими кроками. При нагоді наших ювілейних святкувань напрошується на зболілі уста питання: яке буде завтра УПЦеркви на цьому континенті (на рідних землях вона в катакомбах). Нові і небезпечні соціальні процеси на цьому континенті нашого поселення насторожують нас. Морально-духовна декаденція поважної частини молоді тієї країни тривожить усіх.

Як сказано вище, віддаючи найглибшу пошану церковно-народнім діячам перед півстоліттям, хочемо в цих рядках піднести таємну завісу нашого майбутнього за морем. Маю на думці наше церковне майбутнє, як окрему й юридично оформлену церковну одиницю, під традиційним ієрархічним проводом української православної ієрархії. Без ясного й відважного погляду на майбутнє цьогорічні наші ювілейні святкування можуть стати механічним словослов'ям давноминулих подій, без більшого значення на майбутнє. Дотеперішні здобутки Українського Православія на цьому континенті

мусять бути за всяку ціну збережені прийдешніми нашими поколіннями!

Яким буде стиль нашого церковного життя в майбутньому, не можна передбачити нам тепер. Одне є певне: наше церковно-релігійне життя в наступних генераціях не буде таким, яким було досі за нас або перед нами, на Батьківщині. Мета цих рядків коротка і проста: не вільно заколисуватись нам до сну, перераховуючи в цьому ювілейному році наші досягнення, наші матеріальні здобутки.

Церква наша — це не десятки мертвих будинків, розкинених по широких просторах цього континенту, це не мільйони на чекових контах наших парафій і різних установ при ній. Це духовний Храм Св. Духа, воздвигнений трудами піонерів для молитовного збереження наших відвічних церковних і народніх традицій. Незавидна доля розкинула нас по всьому світу. Залишаючи рідні землі, ми не забрали з собою срібла, золота ані дорогих самоцвітів. Ми забрали щось дорожче від них: скарби нашого духа, що їх передали нам наші предки. Ми винесли з собою на нові поселення велику любов до своєї Церкви, до рідної мови та до рідної традиції. За морем живучи, маємо достатком матеріальних благ, деякі з нас розбагатіли. Наші діти і внуки мають середню а то й високу освіту.

З нагоди наших ювілейних святкувань хочемо обговорити кілька чинників, збереження яких прислужиться до нашого збереження на дальші часи. Сміло можемо сказати: нарід, який заховує свою традицію і свою мову, той нарід на чужині збереже себе на довгі роки. А нарід, що злегковажить все те, розплінеться в чужому морі, не залишивши й сліду за собою.

Першим чинником, що збереже нас на цьому континенті, є наша Українська Право-

славна Церква. На протязі віків життя нашого народу було тісно пов'язане з життям і розвитком нашої Церкви. Неначе золота стрічка, вплетена в життя Українського Народу, Церква стала невід'ємною частиною нашого народу, його культури, історії, побуту. Вона ділила долю й недолю нашу, раділа здобутками своїх духовних дітей; боліла з ним у днях його смутку й горя. Наша Церква, як добра духовна мати, навчила нас віри в Істинного Бога, вчила нас чесного життя. Ролю Церкви в нас добре розуміє ворог України, який завжди намагався знищити її. Серцем Українського Народу була і є в наші дні його Рідна Церква. Вона була єдиним провідником народу, коли її вища верства: бояри і старшина перешли в чужі табори, до польського або московського тaborу.

Світлу традицію служіння своєму народові продовжує наша Церква і поза Батьківщиною. Наші єпископи, наші отці духовні за останні десятиліття серед дуже невідрядних обставин, часто в недостатках і терпіннях віддано працювали для свого народу. Все, що наша еміграція придбала тут за морем, завдячуємо Церкві та її духовним провідникам. Майже все наше народне життя донедавна зосередилося при наших парафіях. Тому не бачимо іншої формулі збереження нашого народного життя в Америці, як при наших парафіях. Там, де будуть існувати наші церковні громади, де не заливає їх дух американізації і модного тепер панправославія, там маємо надію на майбутнє. Лише під крилами наших українських парафій та свідомого нашого духовенства запорука, що ми не пропадемо за дві-три нові генерації. Кожна наша родина, що буде сильно держатися своєї парафії, не пропаде для нас. Найбільші наші противники, це не чужинці, що живуть біля нас, але наші рідні земляки, що стоять поза зорганізованим парафіяльним життям на місцях, або ті наші одиниці, що відходять від нас, напр., через мішані подружжя, через зміну місця замешкання тощо. Кожний градуант-випусник середньої школи, кожний університетський студент, кожна дівчина в каледжі, це цінніший від золота й срібла наш скарб. Цим людям треба посвятити найбільшу увагу. Не допускати, щоб відходили від нас ради хліба. Піклування над тією категорією парафіян, це найкращий капітал парафії на майбутнє!

У цій ділянці наша УПЛіга мала й має

широке поле до праці. Це й лежить в її програмі, це єдина рація її існування: виховувати на місцях майбутніх провідників нашого церковно-народного життя. Звідси наша прогноза: існування або занепад нашої УПЛіги, це бути, чи не бути нашій Церкві в дальших генераціях нашого поселення в Америці. На жаль, часто найкращі інтенції кращих її членів або найкращі ухвали її річних конвенцій розбиваються об мур байдужості або безділля на місцях. Наша Церква на майбутнє — то наша молодь сьогодні! Задержимо її при нас, збережемо її в рядах зорганізованого парафіяльного життя — збережемо Церкву на друге 50-ліття на цьому континенті. Завтра нашої УПЦеркви поза Батьківщиною — в її Рідній Церкві. Зберегти молодь для неї, це наш перший ювілейний Заповіт!

Другим чинником, що збереже нас на цьому континенті — це українська мова. Одне з найбільш доконечних шляhetних завдань Української Церкви в США — стати санктуаріями української мови. Тим більше, що ця мова є головним гарантом її існування в розсіянні. Рідна мова, то душа народу. Всі народи в світі з волі Божої мають свою мову. Мова — це звук нашої душі. Ми нею радіємо, нею сумуємо, нею висловлюємо почування нашого серця; словом, мова це вікно нашої душі, голос нашого „я“. Рідною мовою найкраще можемо славити нашого Творця, навчає Апостол Павел. Тому, для нашого власного добра, для добра наших дітей, для добра нашої Церкви й народності на цьому континенті (і скрізь, де розсіяні сини й дочки України) — ми повинні розмовляти з нашими дітьми лише по-українськи! Батьки, що байдуже ставляться, як їхні діти (або й внуки) чужою мовою розмовляють, стелять своїй Церкві загибель. Дітям треба купувати українські книжки й журнали. Маємо чимало українського друкованого слова для молоді, наша література й преса така багатогранна, така доступна для всіх. Рідний дім не завжди може дати дітям мінімум знання мови, її лексики й фразеології. Дуже часто молоді батьки самі не знають тієї мови достатньо; також деякі наші молоді священики не далеко втікли від них... І не диво, вони народилися й виростали поза українською мовою територією. Наші молоді священики повинні знати добре українську мову, вони повинні говорити нею до молоді, щоб дати добрий приклад. На жаль, практика показує щось

протилежне. Така поведінка щодо української мови деяких молодих духовних отців наших — дуже небезпечний симптом! Це копання могили своєї Церкви. В цьому ювілейному році зробімо постанову: більше уваги до української мови в себе дома, в церкві, в церковних організаціях. Нехай ще довго-довго дзвенить по наших святинях українське Богослуження, наші коляди, наші великолітні пісні — по-українському співані. Без традицій — гине народ і Церква.

Виходом із загрозливої ситуації по більших наших громадах може бути добре поставлена рідна мова. Щоб зберегти нашу предківську мову і своїй громаді — розмовляймо нею із дома, в церквах, в громадських організаціях. Але основну роботу має зробити рідна школа та українське друковане слово. Постаново славне шевченківське „слово на сторожі“ нашої Церкви. **Більше пошани до української мови — це наш другий ювілейний Заповіт!**

Як довго старинні греки й римляни ставили вище духовну культуру над матеріальні блага, як довго шанували й зберігали свої релігійні вірування, як довго йшли слідами своїх славних учителів-філософів — так довго ці народи стояли високо поміж тодішніми „варварськими“ племенами Європи й Азії. Високо стояло в них мистецтво й наука, чеснота й правда були в пошані, і ці два народи дали світові неоціненні скарби поезії й мистецтва. З хвилиною, коли впали в тих народів духові принципи, коли впало низько значення і пошана батька-матері, тієї головної клітини Божої на землі — з тією хвилиною могутня рим-

сько-грецька імперія похилилась до упадку, потому щезла безслідно.

Матеріальна культура й добробут, що його маємо в Америці аж до найвищої міри, не дасть повного щастя людині, громаді, народові. Найбільш слабе місце багатої Америки, це упадок духовного чинника в житті цього великого народу. Політика егоїстичних вигід і неморалі точить цю могутню країну, яку колись її батьки-основники охрестили „другою, Богом обраною країною щастя і чесноти“.

В такому ненадійному середовищі росте наше третє, а то й четверте покоління. Якщо дамо їм Бога, церковну атмосферу та українське духовне обличчя, включаючи українську мову — то врятуємо нашу молодь, а за нею й нашу Церкву від сучасних нам „адових сил“ цього континенту.

Наша найкраща ювілейна постанова цього року, це постанова пожавити наше релігійне й національно-культурне життя по наших парафіях, це більша пошана до мови наших батьків, пошана батьківського авторитету в родинному колі й пошана церковного авторитету на парафіяльному відтинку. Пожавлення праці нашої УПЛіги, її Конвенцій мають стати місцями духовно-національної обнови, а не лише місцями сухих дискусій і шаблонових постанов-резолюцій. Начальне гасло нашої УПЛіги нехай буде: в пошані до минулого, лицем до майбутнього! Ось такі наші скромні ювілейні думки й міркування — на порозі другого 50-ліття Української Православної Церкви поза Батьківчиною, стопечальною нашою Україною. Ось такі наші два ювілейні Заповіти.

Богоявленський Собор Києво-Могилянської Академії

Сестрицтво при безупинній праці

Українське жіноцтво з найдавніших часів активно працювало на користь Української Православної Церкви, охороняло й застосовувало в життя віковічні традиції українського народу. Ці традиції започатковані ще в нашій передісторії, в добу поганства, неспинно розвивалися й набирали глибшого змісту.

З прийняттям християнства вони, осяні його настановами та впливами, набули інших відтінків. З'явилися видатні жіночі постаті, що їх дії стали дорогоцікозом на довгі віки й ніби закликали тисячі українського жіноцтва наслідувати їх. Такою великою жінкою була рівноапостольна княгиня Ольга, що, за словами літописця, була: „світанок перед сонцем, зірка перед світлом, яка сіяла, яко місяць вночі, як передвісниця хрещення Русі“.

Багато жінок і дочек наших перших князів були високоосвіченими: вивчали філософію, риторику, граматику, знали багато мов, засновували жіночі монастири, а при них школи для дівчат, яких навчали не тільки читати й писати, а й вишиванню, гаптуванню шовками, сріблом і золотом. Цим високомистецьким гаптом прикрашували єпископські й священичі ризи, накриття на престоли, аналої і шати на ікони. Там же вчили співів і мальстрима, яке потрібне було при переписуванні церковних книжок і розмальовування заставок й заголовників літер. При монастирях засновували бібліотеки як княгиня Полоцька Предислава, що в чернецтві прийняла ім'я Єфросинії, чи київська багатійка Лисавета-Гальшка Гулевичівна. Вона розуміла, що „книги — душа народу“ й ризикуючи своїм життям, особисто виносила через полум'я книги — неоцінений історичний скарб в час пожежі Богоявленського монастиря, школи і книгозбірні при ньому.

Отже, не дивно, що жінки-вихованки таких шкіл, не обмежувалися домашнім господарством, а працювали разом із чоловіками в церковних організаціях братствах, а пізніше,

в подібних жіночих організаціях — сестрицтвах, що „зародилися в глибоку старовину на ґрунті церковно-побутового парафіяльного життя“ (І. Власовський). Які завдання мали братства, видно хоч би із статуту заснованого з ініціативи тієї ж Лисавети-Гальшки Гулевичівни братства церкви Успіння Богородиці на Подолі в Києві в 1615 р. „Братство повинно відстоювати права українського й білоруського народів... Насаджувати освіту по всій Україні й Білорусі. Відкривати школи, готовувати письменників, філософів, риториків, учителів, оберігати пам'ятки історії, культури, цінні книги, літописи. Допомагати бідним, ідовам, сиротам, старим. Піклуватися про нужденних членів братства. Викупляти бранців з татаро-турецької неволі... Членом братства може бути кожен, хто бажає, як чоловіки, так і жінки“.

Виконуючи ці завдання протягом століття, братства своїми коштами будували церкви, українські школи, шпиталі, притулки для старших віком, друкарні, організовували книгоzбірні. Особливу роль відіграли братства в боротьбі за збереження православної віри в час запровадження унії.

Але після примусового підпорядкування Української Православної Церкви московському Патріярхові почалося гоніння на нашу Церкву, заборона традиційних порядків у ній, і праця братств та сестрицтв занепала. За більшевицької влади й зовсім була знищена, жевріла хіба в спогадах старших людей. Тільки при відновленні Української Автокефальної Православної Церкви в 1921 р., праця знову спалахнула ясним променем. Виявили себе Сестрицтва по всій Україні, а особливо при Митрополичій Катедрі св. Софії в Києві. Вони великою любов'ю прикрашували храми, допомагали потребуючим і з великим завзяттям ставали на захист святынь при руйнуванні їх безбожною владою, зніманні дзвонів і хрестів, закриванні церков.

Після майже двадцятирічної вимушеної бездіяльності, бо церкви було закрито, українське жіноцтво під проводом сестриць перше взялося за відновлення церковного життя в час другої світової війни. Активно працювали сестрицтва і при таборових церквах на еміграції. А в країнах нового поселення, особливо в Америці й Канаді процвітали Українські Храми Божі, в чому величезна заслуга побожних жінок, згуртованих у Сестрицтвах, працю яких підсилили новоприбулі жінки, які також організували окремі православні сестрицтва при новоутворених парафіях. Згодом виникла потреба координувати розгорашену працю окремих сестрицтв: створити центральну організацію, що об'єднувала б сестрицтва, допомагала б їм у культурно-освітній праці й вихованні дітей і молоді. За закликом Консисторії, 3-го червня 1961 р. в Осередку нашої Церкви в Бенедікт Брук відбувся очолений св. п. Блаженнішим Митрополитом Іоаном і Високопреосвяченішим Архиєпископом Мстиславом зізд представниць сестрицтв 24 парафій, що стали основоположницями Об'єднання Українських Православних Сестрицтв у США імені св. Княгині Київської Ольги.

Прийнято статут, в якому зазначено такі завдання:

1. Оборона Православної віри і праця над її зміцненням серед вірних Української Православної Церкви в США та протиставлення безбожництву.

2. Охорона стародавніх традицій Української Православної Церкви та дотримування їх у житті Церкви й парафій.

3. Поширювання ідей доброї християнської родини і найкращих українських родинних традицій.

4. Виховання дітей і опіка над молоддю.

5. Допомога вдовам і сиротам і опіка над ними та допомога потребуючим взагалі, а хворим і інвалідам, зокрема.

6. Допомога Духовному Проводові Української Православної Церкви в США в виконуванні загально-церковних завдань.

А коли на другий день, 4-го червня, відбулося вмуровання в стіні Церкви-Пам'ятника цеглин з найславніших Київських святынь (коштом сестрицтв — цеглина з церкви Успіння Богородиці — Печерської Лаври), перша

Голова Об'єднання, тепер світлої пам'яти Людмила Івченко, виступаючи перед зібраними на цій урочистості сказала: „Коли ми сьогодні ішли урочистим походом і несли цеглину з Київської Святині, щоб вмурувати її в стіни Церкви-Пам'ятника, це не було тільки обрядом. Це було глибоким символом безперевності нашої праці, символом безупинної співпраці жінки-українки в Українській Православній Церкві, це було символом того, що ми неребираємо на себе ту працю, яку там, на Україні, жінкам заборонено робити... Українська Православна Церква поза Батьківщиною перебрала на себе обов'язок берегти нашу віру, охороняти наші традиції, свою діяльність її впливами надолужувати те зло і ті втрати, яких зазнала наша Церква в Україні від безбожного комунізму. Обов'язок нас, православних жінок, об'єднаних у сестрицтвах невтомно допомагати нашій Церкві в цьому“.

Ось уже протягом 10-ох років наше Об'єднання докладає всіх зусиль, щоб із честю виконати покладені на нас завдання. Тепер членами Об'єднання вже є 43 сестрицтва. Головна Управа Об'єднання служить їм матеріалами, посилаючи обіжники, інформації про свої пляни й заходи, а на сторінці Об'єднання Сестрицтв в „Українському Православному Слові“, щомісяця містить поради парафіяльним сестрицтвам у їх організаційній і особливо культурно-освітній та харитативній праці, а також дописи про діяльність сестрицтв і їхні звіти. За цей час вислано сестрицтвам реферати про деяких св. Великомучениць, про визначних письменниць і геройнь, що брали активну участь у наших визвольних змаганнях; реферати на виховні теми та про наші традиції й обряди. Головна Управа Об'єднання, вважаючи за свій обов'язок допомагати парафіяльним школам, має постійне представництво в Шкільній Раді Консисторії, видала 3 збірники п'есок і матеріалів для шкільних імпрез; її заходами закінчується видання книги під назвою „Україна — енциклопедія для молоді“. Засідання Головної Управи часто відбувається разом із управами парафіяльних сестрицтв з метою тіснішого контакту.

Молимо Бога, щоб допомагав нам поширити й поглибити нашу працю на користь Української Православної Церкви й Українського Народу.

(Сидять зліва): Волтер Сенишин, Іван Москович, Петро Милорадович, о. Степан Біляк, Йосиф Подгурський (голова комітету), Ігор Цюг і Юрко Волос. (Стоять у першому ряді зліва): Волтер Подгурський, Тома Хромчак, Іван Кучірка, Анна Кучірка, Марія Кос, Іван Панасюк, Михайло Кос, Григорій Москович. (Другий ряд зліва): Волтер Березовський, Богдан Грицьшина, Евген Курман, Луціл Пеленський, Іван Шандрук і Володимир Шандрук.

Настоятель, Катедральний Комітет, хор імені Александра Кошиця, Сестрицтво, Українська Православна Ліга та всі ВІРНІ Української Православної Катедри св. Володимира в Філадельфії — з нагоди 50-ти ліття ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ вітають Високопреосвященнішого Владику Митрополита-Архиєпископа МСТИСЛАВА, Преосвященніших Владик ІОВА і МАРКА з усіма їхніми духовими й матеріальними надбаннями, які вказують на те, що найкращою запорукою розбудови релігійно-національного життя в нашій У. П. Церкві у вільному світі є дальша будова того життя на фундаменті Христових Правд, що їх проповідує Рідна У. П. Церква. В пошані схиляємо свої голови перед світлою пам'яттю Замучених Митрополита Василя, всіх Архипастирів, Пастирів і перед світлою пам'яттю Спочилого Блаженнішого Владики Митрополита ІОАННА. Нехай оселить душі Їх Господь в оселях Праведників. Вічна їм Пам'ять!

**ЦЕРКОВНИЙ КОМІТЕТ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ КАТЕДРИ СВ. ВОЛОДИМИРА
в Філадельфії, Па.**

**УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА КАТЕДРА СВ. ВОЛОДИМИРА
в Нью Йорку**

З НАГОДИ 50-ЛІТТЯ

Першого Всеукраїнського Православного Собору в Києві шле свої молитовні привітання Світому Соборові Єпископів Української Православної Церкви в США на чолі з Високопреосвященнішим Архиєпископом Мстиславом, Духовній Консисторі, Всечесному Духовенству та побожним Вірним Української Православної Церкви в цілому світі розселеним і просить Божого благословення для розквіту Церкви в другому 50-літті служіння Богові та Українському Народові.

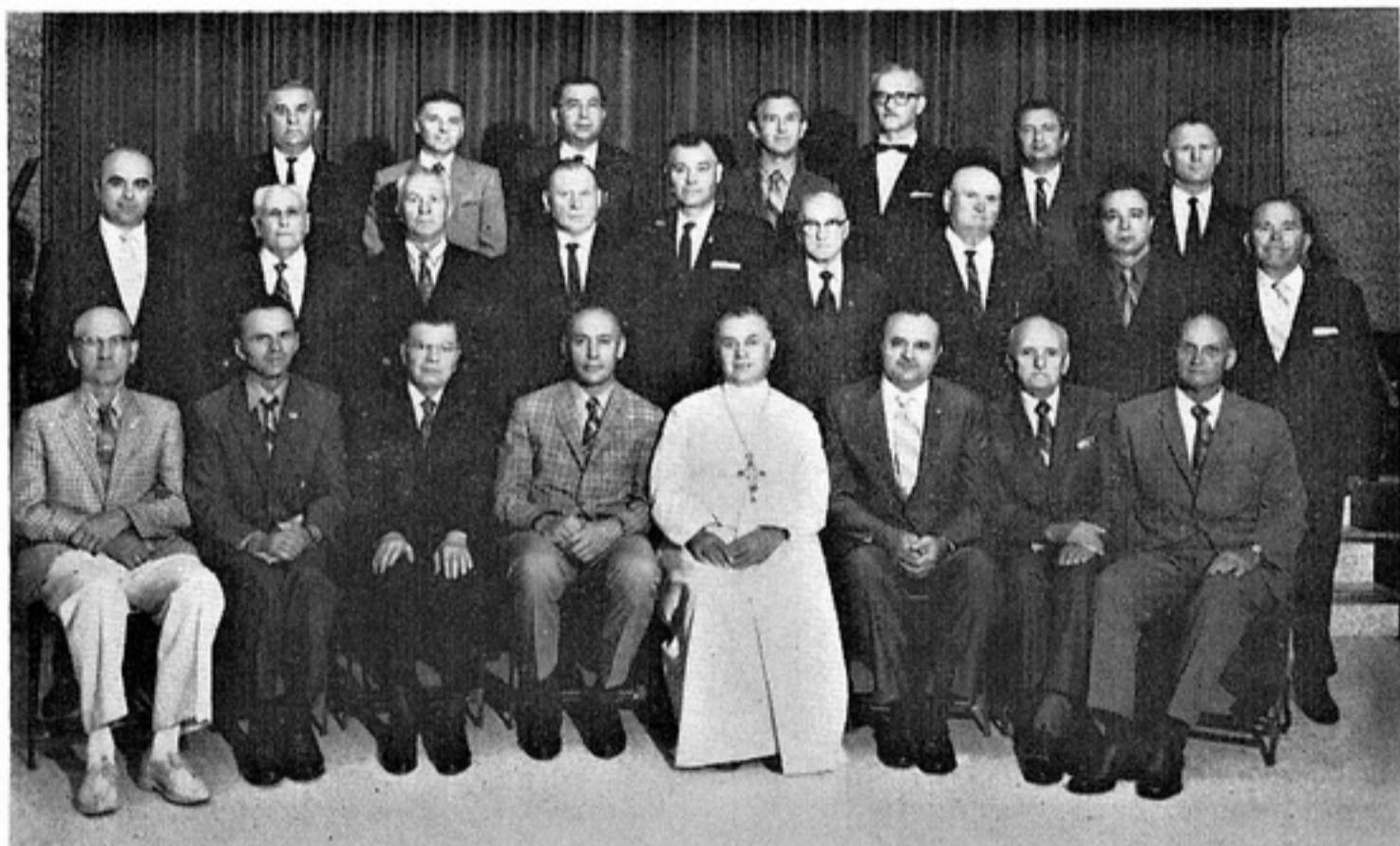

Високопреосвященніший Архиєпископ Мстислав, Голова Катедри; Митроф. Прот. Іван Цанилевич, Настоятель; Протодиякон о. Михайло Ольховий; Проф. Василь Завітневич, диригент Катедрального хору. — Рада Тростів: Іван Курапський, голова, Іван Світ, заст. голови, Данило Дмитренко, секретар, Юрій Матушевський, заст. секр., Михайло Тіторенко, фін. секр., Софія Першина, заст. фін. секр., Лука Власенко, скарбник, Володимир Горчак, заст. скарб. — Члени Ради Тростів: Олексій Кейс, Ігор Зам'ятний, Леонід Гргогуль, Іван Троян, Кузьма Марущак, Валентин Поливко, Юрій Федорів.

В п'ятдесятиріччя Відродження УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ клонимо свої голови перед пам'ятю незабутніх подвижників і борців за Рідну Церкву і волю Українського Народу б.п. Митрополита Василя Липківського, Митрополита Миколи Борецького, Єпископів, Пресвітерів, Священнослужителів і Вірних УАПЦеркви, що життя своє віддали за Правду Христову та Віру Православну.

В ці дні молимось і за душу Повікнезабутнього Первоєпарха нашої Церкви в США б. п. Митрополита ІОАНА Теодоровича

Вічна їМ Пам'ять!

Парафіяльна Управа Українського Православного Катедрального Собору св. Рівноапостольного Князя Володимира в Чікаго, Ілл., 2238-2250 Вест Кортез вул.

В першому ряді сидять (зліва): Никифор Ткачинський — фін. секретар, Микола Кошюра — секретар укр. мови, Ілля Матулко — культ.-освітн. реф., Доктор мед. Василь Трухлий — член Пар. Управи, Протопресвітер Федір Білецький — настоятель, Олекса Пелюхівський — голова Пар. Управи, Микола Ткачук — почесний голова, інженер Петро Кулик — голова Контрольної Комісії. — Стоять у другому ряді (зліва): Федір Григоряк — член Церковного Старостату, Микола Криноручка — організаційний реф., Ониким Врублівський — заст. члена Контр. Комісії, Василь Бражник — член К. Ком., Кассіян Ліщина — член К. К., Лев Струк — книgovod, Іван Гоголь — член Ц. Старостату, Йосип Крикливець — Титар Собору, Дмитро Гуменюк — член Ц. Старостату. — Стоять у третьому ряді (зліва): Яків Тищенко — заст. Титари Собору, Іван Стадник — член Пар. Управи, Андрій Горбачевський — заст. скарбника, Василь Овчарук — член Ц. Старостату, Олександер Вдовиченко — заст. фін. секретаря, Василь Кушнір — член Пар. Управи і Стефан Кот — господар пар. будинків.

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА СВ. ВЛМЧ. ДИМИТРІЯ
Тимчасова Катедра Преосвященного Єпископа Марка
Кarterет, Н. Дж.

ЄПИСКОП МАРКО, Настоятель **ПРОТ. ПЕТРО МЕЛЕХ, Сотрудник**
ВІТАЄМО ІЄРАРХІВ, ВСЕЧЕСНЕ ДУХОВЕНСТВО і ПОБОЖНИХ ВІРНИХ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В США ІЗ ЗОЛОТИМ ЮВІЛЕЄМ
I-го ВСЕУКРАЇНСЬКОГО СОБОРУ ВІДРОДЖЕНОЇ У.А.П.Ц. В 1921 Р.
В ЗОЛОТОВЕРХОМУ КИЄВІ.

Схиляємо свої голови перед світлою пам'яттю новоспочилого Митрополита
ІОАНА, одного з подвижників і творців цих величних подій. Нехай Господь
не оставляє нас без своєї небесної опіки.

НАСТОЯТЕЛЬ, ПРИЧЕТ і ЦЕРКОВНИЙ КОМІТЕТ

Церковний Комітет

Зліва: Перший ряд — Прот. Петро Мелех, Сотрудник; Єпископ Марко,
Настоятель; Іван П. Врублевський, мол., Голова; Другий ряд — Іван
Добровольський, Михайло Магела, Юрій Гізіо, Джуді Новак, Євстахій
Філіпс, Іван Литус; Третій ряд — Михайло Добровольський, Петро Ко-
стен, Річард Геррон; Четвертий ряд — Степан Мортсі, Роман Новак,
Йосип Скрипчика, Петро Міка і Андрій Гедеш.

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА КАТЕДРА СВ. ПОКРОВИ в Детройт-Саутфільд, Міч.

У величний день — День 50-ліття Відродження Української Автокефальної Православної Церкви в Золотоверхому Києві 1921 р. Українська Православна Катедра Св. Покрови в Детройт-Саутфілд, Міч., всі церковні організації та ціла побожна Громада вітає 7-мий Собор Української Православної Церкви в США на чолі з Високопреосвященнішим Митрополитом У.А.П.Ц. Архиєпископом МСТИСЛАВОМ, Преосвященніших Владик: Єпископа Іова і Єпископа Марка, Високопреподобних та Всечесних Отців і всіх Вельмишановних Делегатів нашої Церкви. Бажаємо найкращого розквіту нашій Церкві, успішного ОБ'ЄДНАННЯ всіх дотепер роз'єднаних наших Церков у цілому світі сущих. У великому смутку схиляємо наші голови перед ВЕЛИКОЮ ПОСТАТЮ Незабутнього б.п. Блаженнішого Митрополита ІОАНА, одного з перших основоположників Української Автокефальної Православної Церкви 1921-го року. Хай американська земля буде Йому легкою, а дух Його повсякчасно хай живе в пам'яті Українського Народу!

Вічна пам'ять Блаженнішому Митрополитові ІОАНУ.

Протопресвітер о. МИКОЛА ЛІТВАКІВСЬКИЙ, настоятель

Ф. І. ФЕДОРЕНКО, голова Ц. Комітету

МИХАЙЛО КОТ, секретар

З благословення Блаженнішого Митрополита ІОАНА, посвячення новозбудованої Церкви довершив Преосвященніший Єпископ МАРКО (Гунляк).

18-го жовтня, 1970 р. Б.
Загальний вигляд новозбудованої Катедральної Церкви Св. Покрови в Детройт-Саутфільд, Міч. Головний вхід і заля.
Настоятель Прот. М. Литваковський.

**УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА СВ. АП. АНДРІЯ
ПЕРВОЗВАННОГО
у Вашингтоні, Д. К.**

**У 50-ЛІТТЯ ЮВІЛЕЮ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

вітаємо Єпископат, Духовенство і Вірних УПЦ в США і бажаємо найкращих успіхів у її житті для розвитку на славу Божу і користь Матері-України. Схиляємо свої голови в пошані перед незчисленними Мучениками нашої Церкви.
МИТРОФ. ПРОТ. ЮРІЙ ГУЛЕЙ, настоятель

ЮРІЙ ФІЛІПОВ, диригент

ВІКТОР КУЛІЙ, голова Параф. Уряду

МАРІЯ КОБІ, секретар Параф. Уряду

ГАЛИНА БІРОВЕЦЬ, голова Сестрицтва

ГАЛИНА МАКСИМЮК, секретар Сестрицтва

**ON THE OCCASION OF THE OBSERVANCE OF THE
FIFTIETH ANNIVERSARY OF THE REBIRTH OF THE
UKRAINIAN AUTOCEPHALOUS ORTHODOX
CHURCH (1921-1971)**

**THE CHURCH COUNCIL AND PARISHIONERS OF THE
CHURCH OF THE ASSUMPTION OF THE BLESSED
VIRGIN MARY OF CHESTER, PA.**

Extend their sincere wishes to the Hierarchy, Clergy and the Faithful of the Ukrainian Orthodox Church of the U.S.A.

**Very Rev. Omelan Mysyk, Pastor
and
Church Council**

DEDICATED TO OUR CHURCH

DEVOTED TO ITS YOUTH

MAY GOD GRANT US ALL
MANY YEARS TO WORK FOR THE
BETTERMENT OF OUR UKRAINIAN
ORTHODOX CHURCH AND HER
LEAGUE.

Ukrainian Orthodox League of the United States of America

LEAGUE OFFICERS 1971-72

DONALD J. TODD—President

MELANIE KLISS—1st Vice Pres.	REV. STEPHEN SLIPKO—2nd Vice Pres.
TARAS P. KYWERIGA—Treas.	LILLIAN M. BARAN—Rec. Sec'y
ELIZABETH MITCHELL—Corr. Sec'y	JULIA SADOWITZ—Fin. Sec'y
ANN BAZYCKI, ANNE MALUK, WILLIAM SADOWITZ—Auditors	
VERY REV. JOSEPH KRETA—Spiritual Advisor	

HISTORY OF THE UKRAINIAN ORTHODOX LEAGUE OF THE USA

The Seventh Sobor of the Ukrainian Orthodox Church, which was held in Philadelphia on Oct. 24-27, 1946, gave the late Very Rev. Walter Bukata the task of outlining a plan for a diocese youth movement uniting youth groups into a central organization. This plan was formalized on Dec. 13, 1947, with the organization of the Ukrainian Orthodox League of the U.S.A. in New York City with 23 delegates representing 9 cities and 10 organizations. The elected officers of the Organization Committee were: Advisor—Rev. Walter Bukata, Chairman—Walter Berestecki, Boston; Vice Chairman—Joseph Worobetz, Newark; Ann Kalakuniak, Philadelphia; Regional—Olga Redchuk, New York; Secretaries—Walter Sosonka, Passaic; Luba Korolishin, Pittsburgh. The task of this committee was to prepare and present to the First Convention of the UOL a proposed Constitution and other matters necessary for the successful launching of the League. Today the League is still serving the needs of our Church and youth.

LEAGUE PRESIDENTS

1947-48 Alex Palazey	1959-60 Bohdan Hryshchyshyn
1948-49 Alex Palazey	1960-61 Steve Kapeluck
1949-50 Alex Palazey	1961-62 Steve Kapeluch
1950-51 Alex Palazey	1961-62 Steve Kapeluck
1951-52 Dr. Steven Sawchuk	1963-64 Walter Sosonka
1952-53 Dr. Steven Sawchuk	1964-65 Walter Sosonka
1953-54 Joseph Podgurski	1965-66 Stephen Sivulich
1954-55 Joseph Podgurski	1966-67 Stephen Sivulich
1955-56 Michael Zaparyniuk Jr.	1967-68 Stephen Sivulich
1956-57 Daniel J. Pysh	1968-69 Joseph Podgurski
1957-58 Bohdan Hryshchyshyn	1969-70 Joseph Podgurski
1958-59 Bohdan Hryshchyshyn	1970-71 Donald J. Todd
1971-72 Donald J. Todd	

ГОЛОВНА УПРАВА ОБ'ЄДНАННЯ СЕСТРИЦТВ

ДО П'ЯТДЕСЯТЛІТТЯ ВІДРОДЖЕННЯ ЦЕРКВИ

Клонимо свої голови перед величчю духа творців Відродження Української Православної Автокефальної Церкви — Первоієрарха Митрополита Василя Липківського та його сподвижників, що віддано посвятили себе цій великій ідеї й віддали своє життя на вівтар служіння Богові й Україні.

Вічна пам'ять незабутньому Первоієрархові Української Православної Церкви в США — Митрополитові Іоанові, учасників й співтворців подій відновлення УАПЦ.

Вічна пам'ять незабутньому Первоієрархові Української Православної слава, що непохитно стоїть на шляху продовження ідеї автокефальності Української Православної Церкви, бажаємо йому многих літ, Божої ласки й допомогти в довершенні її та в почині поєднання усіх нас православних українців у єдину Церкву.

Вітаємо Преосвященніших Єпископів Іова, Марка, Духовенство, Братів і Сестер та бажаємо витривалости, єдності в роботі для здійснення незалежності Української Православної Церкви і Української Держави. В цей ювілейний рік закликаємо все православне жіноцтво стати членами Сестрицтв, щоб зорганізовано посилити роботу при УПЦеркві на славу Богові й добро Українському Народові.

ГОЛОВНА УПРАВА ОБ'ЄДНАННЯ СЕСТРИЦТВ

**ON BEHALF OF THE HOLY ASCENSION PARISH
OF CLIFTON, N. J. WE EXTEND OUR SINCERE
CONGRATULATIONS ON THE OCCASION OF THE
GOLDEN ANNIVERSARY OF THE REBIRTH
OF THE UKRAINIAN AUTOCEPHALOUS
ORTHODOX CHURCH**

Very Reverend Protopresbyter Theodore Forosty, Pastor
William Kraus, Sr., President.

MAY THE LORD GOD BLESS US ALL —
THOSE WHO DIED FOR LIBERTY AND TRUTH,
AND THOSE WHO LIVE TO KEEP THE FAITH.

SS. PETER & PAUL UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH, YOUNGSTOWN, OHIO

THE VERY REV. W. OLYNYK, D.D., Parish Priest.

EXECUTIVE BOARD

John Bury, President; Charles Hankevich, Vice-President; Kathy Zebel, Recording Secretary; Maryann Liffko, Financial Secretary; Mike Woloschak, Assistant Financial Secretary; Mike Zete, Treasurer; Frank Senediak, Assistant Treasurer.

BOARD OF TRUSTEES

Steve Serednesky, Chairman. John Senchesak, George Roman, William A. Fitch, William Sywy, Theodore Senediak, Mary Stermer, Walter Zebel, Charles Gula, Metro Fedyna, Peter Alexoff, Peter Merdic.

BOARD OF AUDITORS

Joseph Temnick, Helen Senediak, Paul Woloschak.

Братство Св. Андрія

В САВТ БАВНД БРУК, Н. ДЖ.

**БРАТСТВО СВ. АПОСТОЛА АНДРІЯ ПЕРВОЗВАННОГО
ПРИ ЦЕРКВІ ПАМ'ЯТНИКУ В САВТ БАВНД БРУК, Н. ДЖ.,
ВІТАЄ ПРЕОСВЯЩЕННИЙ ЄПИСКОПАТ, ВСЕЧЕСНЕ
ДУХОВЕНСТВО І ВІРНИХ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВІ В США
З 50-РІЧНИМ ЮВІЛЕЄМ ВІДРОДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ
і молить Всемогучого Бога про вседіюче благословення дальншого
розвитку Святої Церкви для добра Українського Народу.**

В ДЕНЬ 50-ЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
АВТОКЕФАЛЬНОЇ ЦЕРКВИ В СОБОРІ СВ. СОФІЇ В КИЄВІ 1921 Р.
молимо Всевишнього Господа благословити Сьомий Собор УПЦ в США до
злуки в єдину Українську Автокефальну Православну Церкву
всіх їх юрисдикцій.

ЗА КОМІТЕТ
ПАРАФІЇ СВ. ПЕРВОМУЧ. АРХИД. СТЕФАНА
в Менвіл, Р. Ай.

Митроф. Прот. Йосиф Желехівський, настоятель

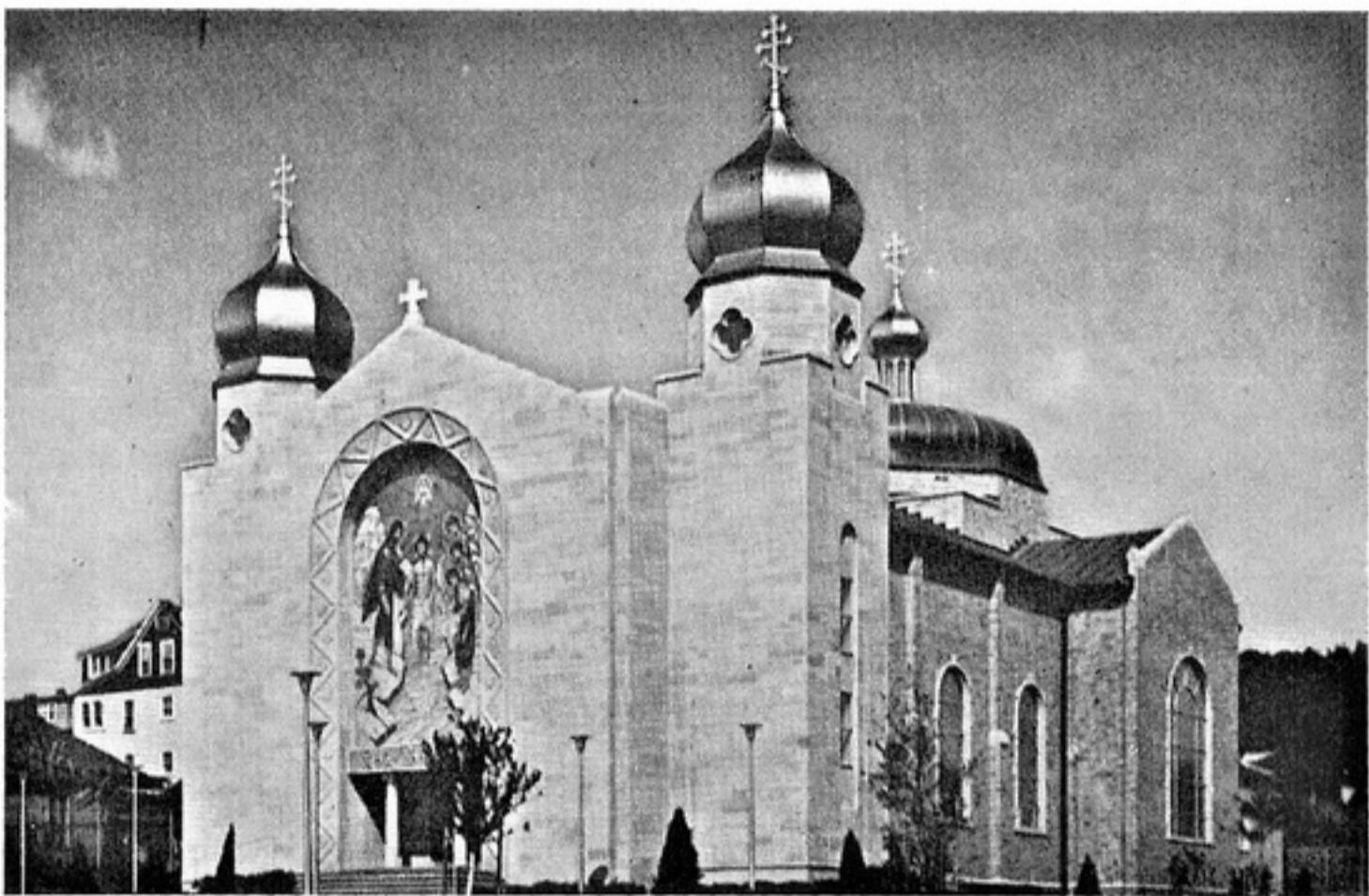
Петро Задорожний, предсідник

Юстина Буран, секретар

Петро Казан, скарбник

ВОДОХРЕЩА В ПАРАФІЇ

ST. JOHN'S UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH, JOHNSON CITY, N. Y.

**ON THE OCCASION OF THE OBSERVANCE OF THE
FIFTIETH ANNIVERSARY OF THE REBIRTH
OF THE UKRAINIAN AUTOCEPHALOUS
CHURCH — 1921-1971**

**The Officers and Members of
ST. JOHN UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH
of Johnson City, N. Y.**

**Extend their heartiest Greetings to our beloved Hierarchs,
Clergy and Brothers and Sisters in Christ!**

MY PERSONAL BEST WISHES
TO EACH AND EVERYONE
ON THIS MOST AUSPICIOUS OCCASION

VERY REVEREND MITRED FATHER FRANKO LAWRYK
Pastor of St. John's Ukrainian Orthodox Church
Johnson City, N. Y.

**УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ПАРАФІЯ СВ. МИКОЛАЯ
в Монесен, Пенсильвенія**

Митроф. Прот. Микола Федорович, настоятель

Святу Українську Православну Церкву, Владику нашого Високопреосвященнішого Архиєпископа-Митрополита Мстислава і Владику нашого Преосвященного Єпископа Марка нехай пом'яне Господь Бог у Царстві Своїм завжди, нині, і повсякчас, і на віки вічні.

Боголюбивий і Богом бережений край наш Американський, Уряд і військо Його; Боголюбиву Матір Україну нашу і всю людність її нехай пом'яне Господь Бог у Царстві Своїм завжди, нині, і повсякчас, і на віки вічні.

Повік незабутніх трудівників, Героїв і Мучеників Відродженої Української Православної Церкви на Батьківщині і на Американській Землі нехай пом'яне Господь Бог у Царстві Своїм завжди, нині, і повсякчас, і на віки вічні. АМІНЬ.

Українська Православна Парафія Св. Володимира

Парма, Огайо

**СВЯТКУЮЧИ 50-ЛІТНІЙ ЮВІЛЕЙ ВІДРОДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

Церковна Громада Св. Волотимира Великого в Пармі, Огайо,
приєднується до цього великого свята.

З цієї нагоди шлемо щиросередчний привіт нашому
**СВЯЩЕННОМУ ЄПІСКОПАТОВІ, ВСЕЧЕСНОМУ
ДУХОВЕНСТВУ, ВІРНИМ УКРАЇНСЬКОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВІ
ТА ВСЬОМУ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ.**

о. СТЕПАН ГАНКЕВИЧ, настятель

СТЕПАН ГАБЕЛЬ, голова Управи

**SS. Peter and Paul Ukrainian
Orthodox Church**

CHICAGO, ILLINOIS

Not only during the Golden Jubilee, but forever and ever shall we truthfully and completely respect our Martyred Ukrainian Autocephalous Orthodox Church and those who gave their lives for Her. This truly is the historical significance for our Ukrainian Orthodox People!

For our Hierarchy, Clergy and Faithful of our Ukrainian Autocephalous Orthodox Church, we pray for continued success against all adversity!

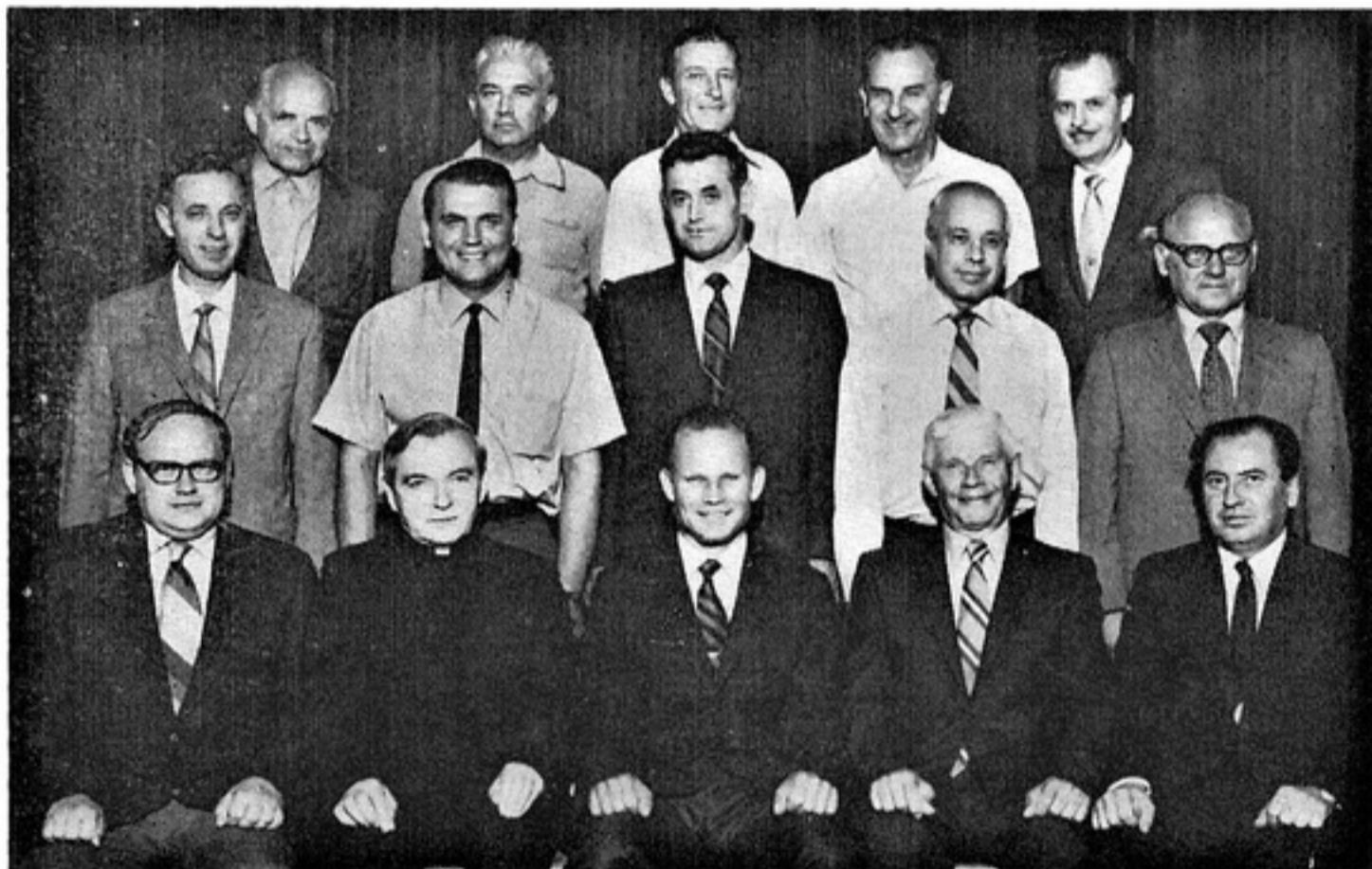
**O HEAVENLY FATHER HEAR OUR PRAYERS
AND STRENGTHEN US!**

**VERY REVEREND FATHER JOSEPH KRETA, Pastor
and EXECUTIVE BOARD**

**ПАРАФІЯ СВ. АРХИСТР. МИХАЇЛА
Міннеаполіс, Мінн.**

З нагоди 50-річного Ювілею Відродження Української Автокефальної Церкви
Настоятель, Церковний Уряд і Вірні Укр. Прав. Парафії Св. Архистр. Михаїла
в Міннеаполісі, Мінн. шлемо найсердечніші побажання. Віра в Бога, віра в Його
допомогу вила бадьорість і витривалість в душі наших Архипастирів, Пастирів
і Мирян зберегла Українську Автокефальну Православну Церкву, цей дорогий
скарб кожному Православному Українцеві. Свідомість відповіданості перед
історією Церкви, любов до Неї і до рідного Краю заставляли всіх ревно пра-
цювати над збереженням цієї духовної твердині. Ми всі молимо Всевишнього
Бога, щоб зберіг і надалі нашу Українську Автокефальну Православну Церкву
на многі і щасливі літа.

ЦЕРКОВНА УПРАВА З синівською відданістю,
МИТРОФ. ПРОТ. МИКОЛА АНТОХІЙ, настоятель

PARISH COMMITTEE OF ST. MICHAL'S UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH
OF MINNEAPOLIS, MINNESOTA

Pastor—Very Rev. Mitred Nicholas Antochy, President—Mykola Loutchko, 1st Vice-President—Joseph Kowaliw, 2nd Vice-President—Pawlo Prawdiuk, Recording Secretary—Paul Witryk, Asst. Recording Secretary—Mrs. A. Zuckok, Treasurer—Taras P. Kyweriga, Financial Secretary—Pawlo Breslawec, Recorder—Andry Zuchok, Children's Treasurer—Victor Korluka, Cultural Chairman—Wolodymyr Kos, Trustees—Peter Kyweriga, William Salamandyk, John Dimunation, Dmytro Komar, Anatole Hnojeweyj, Controlling Committee—Paul Anderson, Wasyl Pawluk, Theofil Hrehoreczak.

**З НАГОДИ 50-ЛІТТЯ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАНОЇ ЦЕРКВИ СКЛАДАЄМО НАШОМУ ЄПІСКОПАТОВІ
І ВСЬОМУ ДУХОВЕНСТВУ ЩИРІ ПОБАЖАННЯ
ВСЬОГО НАЙКРАЩОГО.**

**Нехай Милостивий Господь дасть нашим єпископам і священикам сил
і здоров'я й надалі вести відповідальну і важливу працю для нашої
Української Православної Церкви і на користь нашого
Українського Народу.**

ПРОТ. С. НЕПРЕЛЬ, Настоятель

ЗА ПАРАФІЯЛЬНУ РАДУ:

В. САЛЕНКО, Голова, П. ВОРОНА, Секретар, О. ІЛЛЮК, Скарбник

ЗА УПРАВУ СЕСТРИЦТВА:

Т. ДЗІВАК, Голова, Н. ГАВРИЛЮК, Секретар, В. КОРСУНЬ, Скарбник

ЗА УПРАВУ БРАТСТВА:

К. ГРОМІВ, Голова, Б. ДЗІВАК, Секретар, А. ГЕРМАН, Скарбник

СЕСТРИЦТВО КАТЕДРИ СВ. ТРОЙЦІ

WITH HEARTFELT GRATITUDE TO ALMIGHTY GOD

**St. Nicholas' Ukrainian
Orthodox Church**

OF TROY, N. Y.

**REJOICES IN THE GOLDEN ANNIVERSARY
OF THE REBIRTH OF THE UKRAINIAN
AUTOCEPHALOUS ORTHODOX CHURCH
FATHER THEODORE BUGGAN, Pastor
MICHAEL HERTZ, President**

BEST WISHES FOR A SUCCESSFUL SOBOR
AND GOLDEN ANNIVERSARY CELEBRATION.
MAY GOD BLESS US ALL.

**St. Vladimir Ukrainian
Orthodox Church**

AMBRIDGE, PENNSYLVANIA

Very Rev. Michael A. Yarosh, Pastor

Peter Andrus, Choir Director

CHURCH COMMITTEE

Zachary Kowal, President
John Novekosky, Vice President
Michael Vito, Secretary
Paul Russin, Envelope Secretary

Mary Pomerko, Financial Secretary
Alex Terral, Treasurer
Walter Gebet, Assistant Treasurer
Nicholas Makar, Assistant Treasurer

AUDITORS

Stephen Evanitsky — Rudy Pinotich — Michael Papinchak

TRUSTEES

Peter Andrus
John Frynkewicz
Margaret Finch
Mary Slipko
David Finch
Tillie Frynkewicz
Ben Markovski

Wasco Russin
Donna Chalupiak
Mary Chekanowsky
Eva Wahna
Ann Rizzo
Ann Kutufaris

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА СВ. ТРОЙЦІ

Трентон, Н. Дж.

З нагоди 50-літнього Ювілею Відродження Української Автокефальної Православної Церкви, єднаємося з усім Українським Православним Народом в Україні й по всьому світі сущим. Линемо з якнайщирішими молитвами до Всемогутого Бога і просимо у Нього ласки і щедрости для нашої стражданальної Церкви, щоб Вона щасливо прожила врем'я лютє під безбожницьким терором большевицького московського окупанта, стала вільною, ні від кого незалежною у відродженні Українській Державі.

ПРОТ. о. БОГДАН ЖЕЛИХІВСЬКИЙ, настоятель
ПАРАФІЯЛЬНИЙ УРЯД
СЕСТРИЦТВО
СТАРШИЙ і МОЛОДШИЙ ВІДДІЛ У.П. ЛІГИ
ПАРАФІЯЛЬНА НЕДІЛЬНА ШКОЛА
ЦЕРКОВНИЙ ХОР
ТА УСІ ВІРНІ ПАРАФІЇ СВ. ТРОЙЦІ В ТРЕНТОНІ

ГРУПА ПАРАФІЯН ЦЕРКВИ СВ. ТРОЙЦІ В ТРЕНТОНІ, Н. ДЖ., 1971 РІК

ON THE OCCASION OF THE FIFTIETH ANNIVERSARY
OF THE REBIRTH OF THE UKRAINIAN
AUTOCEPHALOUS ORTHODOX CHURCH IN KIEV

Very Rev. Vitaly Kowalenko, Pastor, Tom Chaharyn, President, Kost Kornicki,
Vice President, Dymytrij Jasinchuk, 2nd Vice President, Peter Korolyshyn, Fin.
Secretary, Steve Hreczuck, Treasurer.

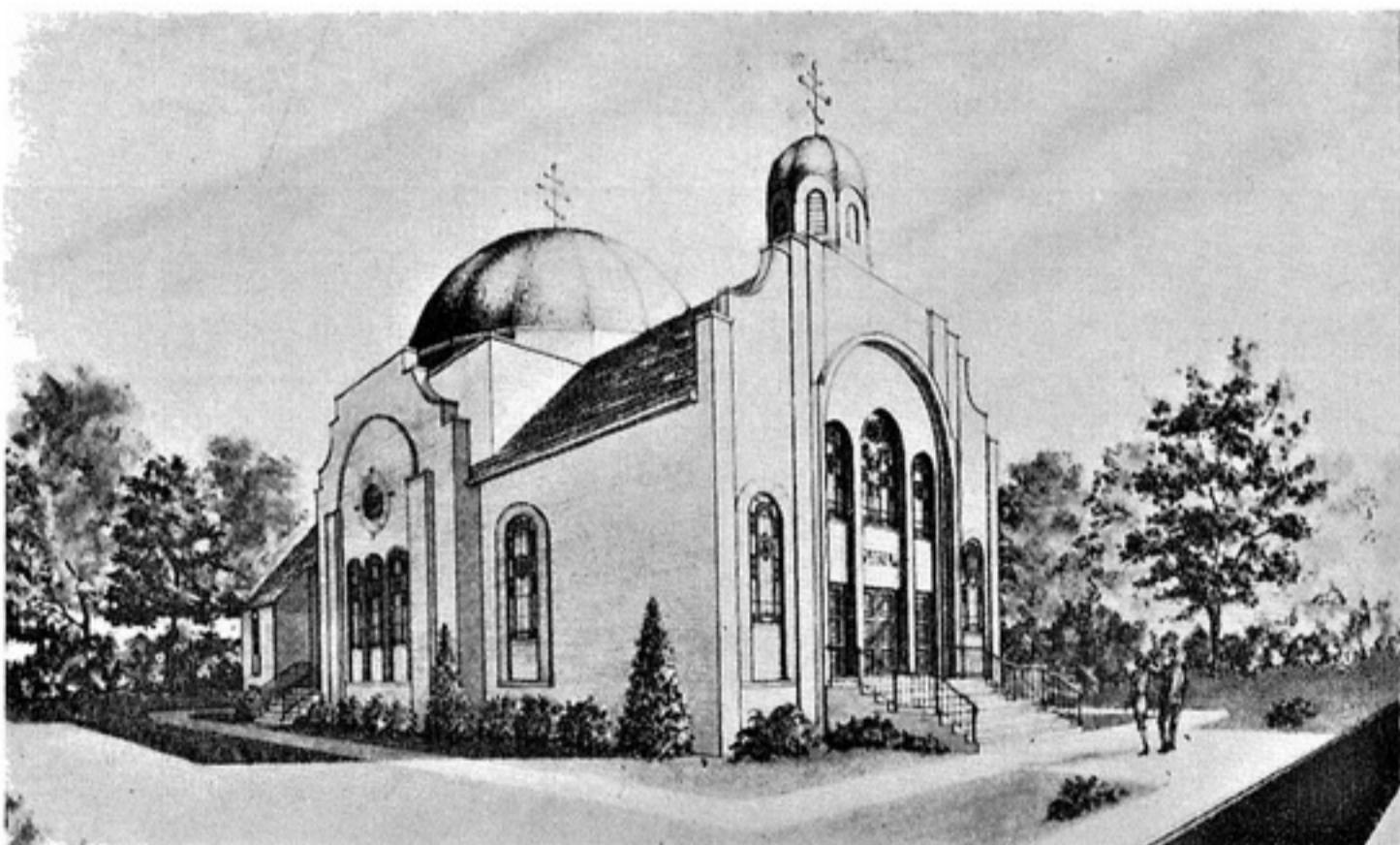
SS. PETER & PAUL UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH

1406 Philadelphia Pike, Wilmington, Delaware 19809

Reverend Leonard J. Kuberski, Pastor

Serhij Kowalchuk, Choir Director

Paul Hrynyshyn, President

The Church Council - St. Ann's Sisterhood

St. John's Brotherhood — U.N.A.

Ivan Franko Brotherhood — U.N.A.A.

**Choir "Dnipro" - Youth League - P.T.A. - Church School
and All Parishioners**

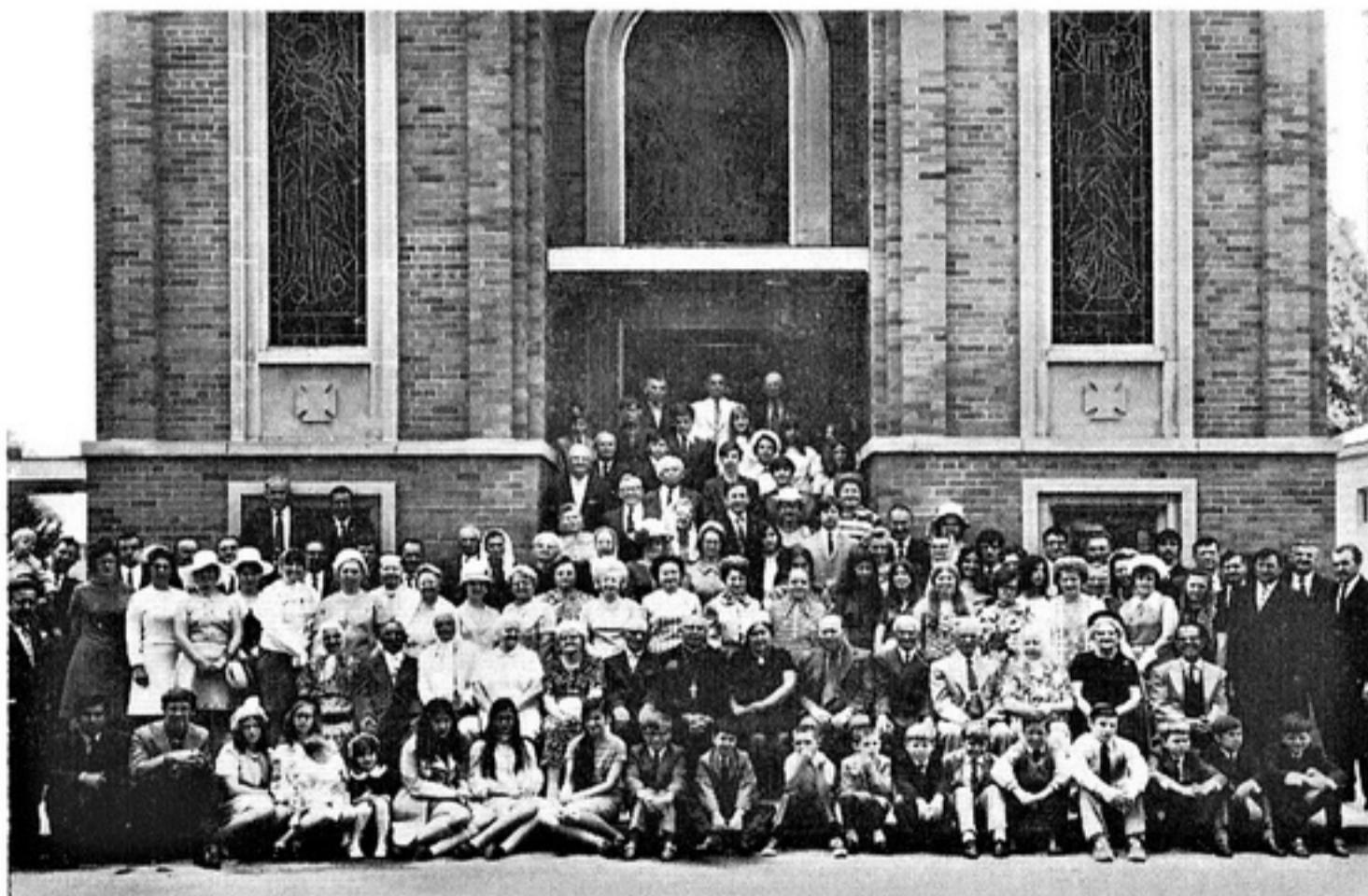
УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ПАРАФІЯ СВ. ПОКРОВИ
Геркімер, Н. Й.

Від імені Парафії щиро вітають Преосвященний Єпископат
і Вірних Української Православної Церкви в США з

**50-РІЧНИМ ЮВІЛЕЄМ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

і бажають дальнього розвитку і зміцнення нашої Святої Церкви

**о. ЄВГЕН НАРУШЕВИЧ
і ПАРАФІЯЛЬНИЙ УРЯД**

ПАРАФІЯНИ ЦЕРКВИ СВ. ПОКРОВИ В ГЕРКІМЕР, Н. Й.

Наставник о. ЄВГЕН НАРУШЕВИЧ.

ПАРАФІЯ СВ. ТРОЙЦІ

Чікаго, Ілл.

Настоятель о. Протоієрей Іван Крестюк, Парафіяльна Рада, Братство, Сестрицтво та Парафійні парафії Св. Троїці в Чікаго, вітають Високопреосвященнішого Митрополита УАПЦ Мстислава, Архиєпископа і Заступника Митрополита УПЦ в США, всіх Українських Православних єпископів, Духовенство й Вірних в Україні та на еміграції сущих з 50-літнім Ювілеем Відродженії Української Автокефальної Православної Церкви в 1921 р. Про Творців УАПЦ, Високопреосвященнішого Митрополита Василя Липківського, Миколу Борецького, Архиєпископа Нестора Шарайського і всіх Архипастирів, Пастирів і Вірних, що життя своє віддали за друзів своїх, — нехай буде пам'ять про Них із роду в рід!

ПАРАФІЯЛЬНИЙ УРЯД:

Ігор Зботанів, голова; Андрій Деменко, заступник; Ангелина Срібна, секр.; Павліна Зботанів, скарбник; Ілля Лемішко, культурно-освітній референт; Арсень Вознюк і Дмитро Попович, господарські референти; Скляренко, староста. Контрольна Комісія: Анатолій Богдашевський, інж. Бабій, Надія Біляєць.

У 50-ЛІТТЯ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ 19121 РОКУ В КІЄВІ

клонимо наші голови перед Мучениками, що життя своє віддали за Рідину Церкву. Одночасно, вітаючи Єпископат, Духовенство й Вірних УПЦ в США, бажаємо якнайкращого розвитку на Славу Божу і користь Українському Народові. — ХРИСТОС МІЖ НАМИ!

ГРУПА ПАРАФІЯН ЦЕРКВИ СВ. АП. ЛУКИ

НАСТОЯТЕЛЬ ПАРАФІЇ
ПАРАФІЯЛЬНА УПРАВА
ПАРАФІЯНИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ
СВ. АП. ЛУКИ В СИРАКЮЗАХ, Н. Й.

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ПАРАФІЯ СВ. СОФІЇ

Чікаго, Ілл.

Вшановуючи півстолітній Ювілей Відродження Української Автокефальної Церкви, Українська Православна Парафія Святої Софії в Чікаго возносить свою гарячу молитву до Господа нашого Ісуса Христа такими словами:

Дякуємо Тобі, Христе Боже наш, що сподобив єси Український Нарід відновити свою Церкву, взяти на плечі хрест свій і йти слідом за Тобою. Веди ж нас і далі по стопах Твоїх, Господи, не остав і не відкинь нас, будь милостивий, укріпляй і охороняй нашу Церкву від напастей ворожих, а нас вірних її зберігай у вірі, мирі та добробуті на многії літа!

НАСТОЯТЕЛЬ І ПАРАФІЯЛЬНА РАДА

ЧЛЕНИ ПАРАФІЯЛЬНОГО УРЯДУ

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА ПРЕСВ. ТРОЙЦІ Боффало-Чікотовага, Н. Й.

Українська Православна Парафія Св. Тройці в Боффало-Чікотовага сердечно вітає Собор Єпископів, Духовенство та вірних Братів і Сестер в 50-ту річницю Відродження Української Автокефальної Православної Церкви та бажає дальших успіхів у праці в Христовому Винограднику для добра нашої Церкви і нашого многострадального народу.

ТАІСА ПОТІЕНКО, секретар
МАКСИМ ПЕТРУЧОК, за голову Парафіяльної Ради

Фрагмент з Ювілейного Бенкету 6 червня 1971 року.
Промовляє Почесний Гість Високопреосвященніший Архієпископ Мстислав.

Парафіяльна Школа при У. П. Церкві Св. Тройці в Боффало-Чікотовага, Н. Й.
Сидять від ліва: пп. Володимир Побігайло — Голова Парафіяльної Ради, Юрій Потієнко — адміністратор Школи, Мирослава Дмитрюк — вчителька, Таїса Потієнко — вчителька, о. Михайло Павлишин — Настоятель і директор Школи, Валентина Маковська — Голова Батьківського Комітету, Володимир Дмитрюк — культ.-осв. референт Параф. Ради, Степан Закусило — скарбник Батьківського Комітету.

MAY THE ALMIGHTY BLESS OUR HOLY UKRAINIAN
ORTHODOX CHURCH ON THE
FIFTIETH ANNIVERSARY OF ITS REBIRTH 1921—1971

and

Bless All Our Hierarchy and Clergy on this Golden Event

**ASSUMPTION OF VIRGIN MARY UKRAINIAN
ORTHODOX CHURCH**

Northampton, Pennsylvania

VERY REV. MITRED ANDREW DWORAKIVSKY, Pastor

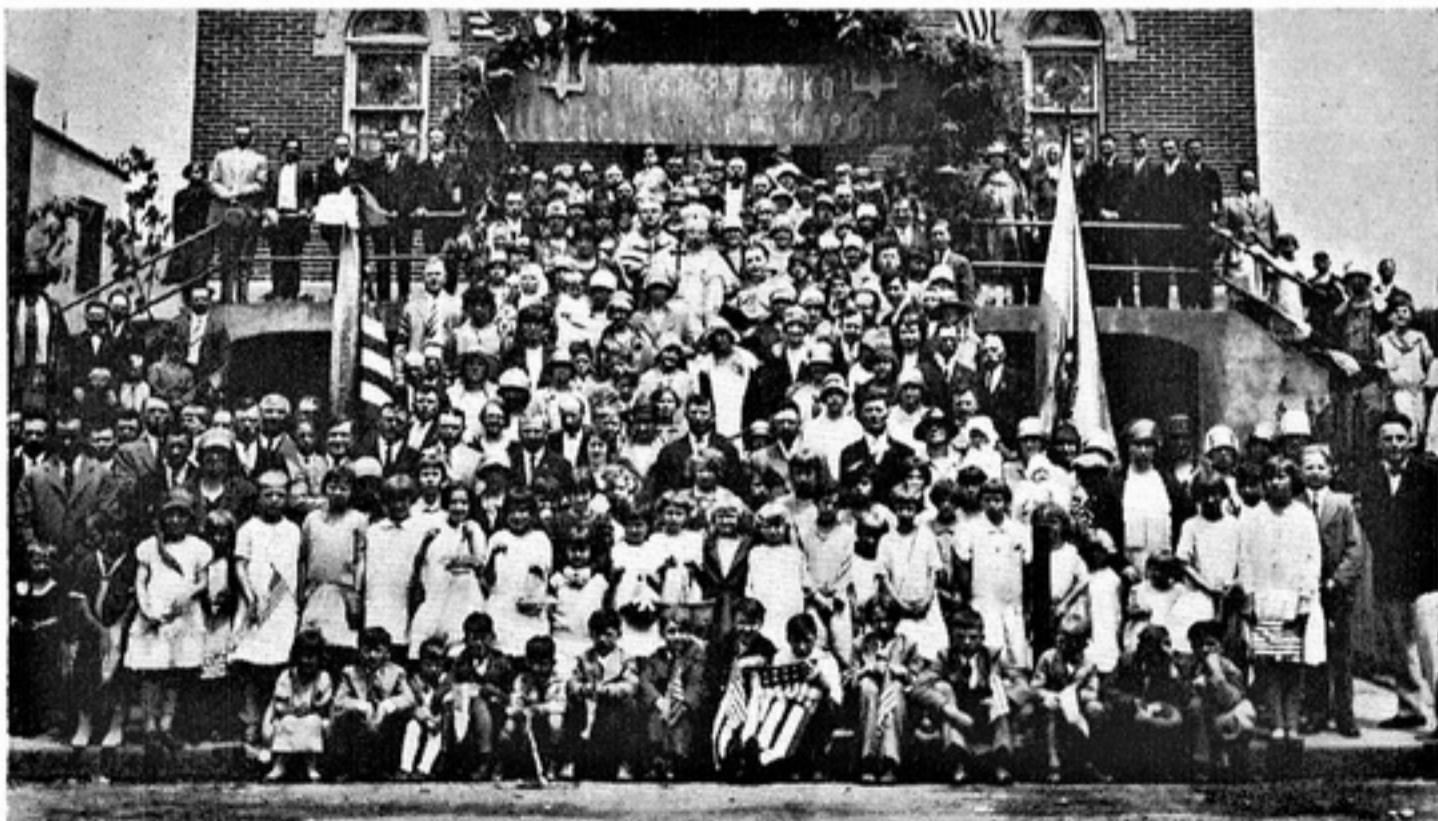
PARISH COUNCIL

SISTERHOOD OF "FAITH, HOPE AND LOVE"

SISTERHOOD OF ST. OLGA

PARISH CHURCH CHOIR

MEMBERSHIP

ВІЗИТАЦІЯ АРХІЄПІСКОПА ІОАНА В НОРТГЕМПТОН, ПА.

ST. MARY'S UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH

New Britain, Conn.

REV. MICHAEL ZAPARYNIUK, JR., Pastor

MAY ALMIGHTY GOD BLESS OUR HOLY UKRAINIAN
ORTHODOX CHURCH

with Her Hierarchs, Clergy and Faithful
for many fruitful years

PASTOR AND THE GROUP OF PARISHIONERS ON THE SIXTIETH
ANNIVERSARY OBSERVANCE, 1911—1971.

Holy Ghost Ukrainian Orthodox Church

300 Charles Street, Coatesville, Pa.

**BEST WISHES FOR A SUCCESSFUL SOBOR
AND GOLDEN ANNIVERSARY CELEBRATION**

**“Be watchful, stand firm, in your faith
be courageous, be strong.”**

(1 Corinthians 16:13)

VERY REV. FR. NESTOR STOLARCHUK

CHURCH COMMITTEE

HOLY GHOST CHAPTER

**CHURCH SCHOOL
SISTERHOOD**

ALTAR BOYS

CHURCH CHOIR

MAY GOD BESTOW HIS BLESSINGS UPON OUR
BELOVED HIERARCHS, CLERGY AND
DEAR BROTHERS AND SISTERS IN CHRIST

PARISH CHOIR OF SS. PETER & PAUL UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH
OF YOUNGSTOWN, OHIO

In the center of picture — Father William Olynyk, Mitred Archpriest and Pastor.
On his left side—Mrs. Olga Hysiv, Choir Director. On his right side — Adam Hylev,
Cantor and Teacher, and Joseph Malys, Reader. In the last row, standing, second
from the left — Lewis Pusch, President of the Choir for many years.

ВІТАЮЧИ СЬОМІЙ СОБОР УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В США

скликаний з нагоди 50-річчя Відродження Української Автокефальної Православної Церкви, однодумно приєднуємо свій голос до голосу цілої Церкви, що ми теж будемо боротьбою доброю змагатись, щоб наш біг закінчити, Віру зберегти, і навіки бути з Тими, що так гаряче Бога любили і своїй Рідній Церкві та Україні вірно служили.

ЧЛЕНИ ПАН-ОГАЙОВСЬКОГО ДЕКАНАТУ

Перший ряд (зліва) стоять Митрофорні Протоієреї: Іван Шиурер, секретар Деканату, Протопресвітер о. Микола Литваківський, Василь Олійник, Декан. — Другий ряд (зліва) стоять: о. Андрій Лашинський, Прот. Степан Ганкевич, касир Деканату, Прот. Ст. Посаківський і о. Максим Гончар.

**Окружна Рада Відділів
Союзу Українок Америки
в НЮ ЙОРКУ**

**ВІТАЄ УКРАЇНСЬКУ АВТОКЕФАЛЬНУ ПРАВОСЛАВНУ ЦЕРКВУ
З 50-ЛІТТЯМ ЇЇ ВІДРОДЖЕННЯ**

**Нехай цей Золотий Ювілей буде засобом оборони в затіях духовною наслагою
ворогів на Нїї, а рівночасно й для її вірних.**

Голова Окружної Ради, Іванна Рожанковська

Відд. 1, голова, Ольга Сливка
Відд. 4, голова, Софія Серафин
Відд. 21, голова, Марія Стефанишин
Відд. 64, голова, Марія Савчак
Відд. 72, голова, Теодора Піфко
Відд. 83, голова, Марія Мороз
Відд. 103, голова, Ольга Курчак
Відд. 105, голова, Ірина Печко

Секретар Марія Савчак

Відд. 3, голова, Марія Гарасимчук
Відд. 8, голова, Розалія Федьків
Відд. 35, голова, Ольга Мідяна
Відд. 71, голова, Єнгенія Євген
Відд. 82, голова, Олександра Кіршак
Відд. 89, голова, Оксана Ленець
Відд. 104, голова, Ліда Лещук
Відд. 109, голова, Анна Демчук

Ukrainian Workingmen's Association

Home Office

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИЧИЙ СОЮЗ

Головна Канцелярія

440 WYOMING AVENUE

Scranton, Pennsylvania

Управа Українського Робітничого Союзу

ВІТАЄ ПРОВІД УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ
ЦЕРКВИ В АМЕРИЦІ З ПЯТДЕСЯТЛІТТЯМ ВІДРОДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ
і бажає Йому світлого розвитку.

За Виконавчий Комітет УРСоюзу

АНТІН БАТЮК, Голова

**Українське лікарське Товариство
Північної Америки**

ГОЛОВНА УПРАВА

**ВІТАЄ ІЄРАРХІЮ І ВІРНИХ УПЦ В США,
ЯК ТАКОЖ І НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ
З 50-ЛІТНIM ЮВІЛЕЄM
ТА БАЖАЄ ДАЛЬШИХ УСПІХІВ ДЛЯ ДОБРА
УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ І НАРОДУ.
ЗА ГОЛОВНУ УПРАВУ:**

д-р ОЛЕГ ВОЛЯНСЬКИЙ, голова

д-р ВОЛОДИМИР СЕМКІВ, сенретар

**УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВНЕ СЕСТРИЦТВО
ПРЕСВЯТОЇ ДІВИ МАРІЇ**

при Українській Православній Церкві Св. Володимира в Нью Йорку
середчно вітає Духовний Провід Української Православної
Церкви в США, Вірних її та Об'єднаних Українських
Православних Сестрицтв в США з нагоди

**50-ЛІТТЯ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КИЄВІ**

і молить Бога благословити Українську Церкву і Нарід її
на грядуще П'ятдесятиліття

УПРАВА :
НАДІЯ МАЙОР, Голова Сестрицтва
ГАНІМАТКА НАТАЛІЯ ДАНИЛЕВИЧ, Секретар
ДЖІНЕТ МИРОНЮК, Скарбник

**УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВНЕ БРАТСТВО СВ. ВОЛОДИМИРА
ПРИ СВЯТО-ВОЛОДИМІРСЬКІЙ КАТЕДРІ
в Нью Йорку**

**З НАГОДИ 50-ЛІТТЯ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ 1921-го РОКУ В КІЄВІ**

середчно вітає поневолений наш Нарід в Україні, Святий Собор Єпископів
Української Православної Церкви Церкви в США, Духовенство та Вірних
Української Православної Церкви у Вільному Світі.

Молимо Господа Бога, щоб кайдани неволі впали з України
і щоб у цьому слідуючому 50-літтю ми могли вже молитись
в своїх Святинах у вільній, незалежній Українській Державі!

ЗА УПРАВУ:
КУЗЬМА МАРУЩАК, Голова Братства

MAY OUR DEAR LORD BESTOW HIS ABUNDANT
BLESSINGS UPON OUR BELOVED HIERARCHS,
CLERGY AND LAITY, ON THIS MOST AUSPICIOUS
OCCASION OF THE FIFTIETH ANNIVERSARY OF THE
REBIRTH OF THE UKRAINIAN AUTOCEPHALOUS
ORTHODOX CHURCH

**SS. Peter and Paul Ukrainian
Orthodox Church**

Carnegie, Pa.

Most Rev. Mitred Andrew Beck, Pastor

President—John Brandebura, Vice Pres.—Daniel J. Pysh, Rec. Sec'y—
Elizabeth Mitchell, Treasurer—Metro Mitchell, Fin. Sec'y—Steve Wach-
nowsky, Asst. Treasurer—Anne Hibey, Asst. Fin. Sec'y—Katherine Zbalis-
hen, Auditors—Steve Kapeluck, Frank Gazella, Mike Ostaffy. Trustees—
Andrew Matwiczyk, Anna Glowka, Helen Hoysan, Max Rozum. Vestrymen—
Michael Pontus, Harry Makitka.

**Українська Православна Церква
Св. Вознесення**

Мейплвуд, Н. Дж.

**В РАДОСТІ ВЕЛИКОГО 50-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ
ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

Сітаємо Єпископат, Духовенство і Вірних УПЦ в США і бажаємо
успіхів у виконанні священих заповітів Рідної Церкви.

НАСТОЯТЕЛЬ і ЦЕРКОВНИЙ КОМИТЕТ

**ON THIS GOLDEN EVENT, THE 50th ANNIVERSARY
OF THE REBIRTH OF THE UKRAINIAN
AUTOCEPHALOUS ORTHODOX CHURCH**

Our heartfelt and Best Wishes to Our Archbishop, Bishops,
Clergy and All Faithful Orthodox Ukrainians

Mr. and Mrs. Volodymyr Pypiuk
ALLENTOWN, PA.

**PASTOR OF ST. ASSUMPTION
VIRGIN MARY UKRAINIAN
ORTHODOX CHURCH**
Chester, Pa.

EXTENDS HEARTFELT
CONGRATULATIONS
TO OUR HIERARCHS,
CLERGY AND FAITHFUL

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК В США

**З НАГОДИ ВЕЛИКОГО ІСТОРИЧНОГО СВЯТА —
50 РІЧЧЯ ВІДНОВЛЕННЯ СВЯТИНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ
УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

сердечно вітає Єпископат, Духовенство і Вірних Української Православної Церкви в США і бажає як найкращих успіхів у розбудові церковно-національного життя на славу Божу і добро Українського Народу!

За час своєї діяльності Академія знайшла визнання в науковому світі своїми науковими публікаціями, науковими конференціями і звітами.

ПІДТРИМУЙТЕ НАУКОВУ ТА ВИДАВНИЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ АКАДЕМІЇ

- пожертвами на сплату боргу за будинок Академії.
- внесками до Фундації Академії, ставайте членами фундації (щорічні внески членів \$25.00, прихильників \$10.00)
- пожертвами на наукову та видавничу діяльність.

Академія має чартер і Tax Exempt Privilege granted by U. S. Treasury Department.

Внески і пожертви та замовлення надсилати на адресу:
THE UKRAINIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES
in the U.S.A., Inc.
206 West 100th Street, New York, N. Y. 10025

ПЛАСТ **Організація Української Молоді** **Крайова Пластова Старшина в ЗСА**

**У 50-ЛІТТЯ ІСТОРИЧНОЇ ПОДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ 1921 РОКУ
ТА В ПАМ'ЯТЬ СВІТЛОЇ ПОСТАТІ МИТРОПОЛИТА
ВАСИЛЯ ЛІПКІВСЬКОГО І ЙОГО СПІВРОБІТНИКІВ**

найглибший поклін складає

КРАЙОВА ПЛАСТОВА СТАРШИНА ЗСА

SS. PETER & PAUL UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH
Lyndora, Pa.

Serving the Ukrainian Orthodox Faithful of Butler County, Pa. since 1921
For the Glory of God and the Salvation of our Souls

Сестрицтво Св. Покрови при Церкві-Пам'ятнику В БАВНД БРУК, Н. ДЖ.

**СЕРДЕЧНО ВІТАЄ ЄПИСКОПАТ, ДУХОВЕНСТВО І ВІРНИХ
УПЦ В США З ЗОЛОТИМ ЮВІЛЕЄМ ВІДРОДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ
ЦЕРКВИ В КИЄВІ**

і схиляє голови перед образами мучеників, борців, поляглих в обороні Української Православної Віри.

ЛЮБОВ ШЕВЧЕНКО, Голова

Українська Православна Парафія

Св. Юрія

Трентон, Н. Дж.

**У 50-ту РІЧНИЦЮ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ 1921-го РОКУ В КІЄВІ**

вітаємо поневолений наш народ в Україні, Ієрархію, Духовенство та Вірних
Української Православної Церкви у Вільному Світі.

Висловлюємо нашу глибоку віру, що не далекий той час,
коли на освячених Апостолом Андрієм Первозваним Київ-
ських Горах знову засяє Христова Благодать, впадуть кай-
дани неволі і Нарід наш буде молитись у своїх святинах
у вільній, незалежній Українській Державі

о. ФІЛИМОН КУЛЬЧИНСЬКИЙ, Настоятель

о. МИКОЛА ГАЛЕТА

ЛЕОНІД ВЕРЕМІЄНКО, Голова Парафіяльної Управи

МИКОЛА ТАРАСЮК, Секретар Парафіяльної Ради

Українська Православна Парафія

Св. Софії

в Бейоні, Н. Дж.

пересилає з нагоди

**50-РІЧЧЯ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

найнраці побажання Ієрархії, Духовенству та Побожному
Українському Народові

о. С. НОВИЦЬКИЙ, Настоятель

М. БІЛИК, Голова

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ОБ'ЄДНАНА ШКОЛА
в Міннеаполіс, Мінн.

З НАГОДИ 50-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ ВІДРОДЖЕННЯ УАПЦ

шлемо щирий привіт Соборові Єпископів, Духовенству і Вірним УПЦ в США
від Об'єднаної Української Православної Школи парафії свв. Архистратига

Михаїла та Великомученика Юрія Переможця в Міннеаполіс, Міннесота.

Отці Законовчителі, Учителі Українознавства, Батьки і Діти.

Об'єднана Українська Православна Школа в Міннеаполісі, Мінн.

Українська Православна Парафія
Св. Покрови

Фенікс, Аризона

В день 50-річного Ювілею Української Автономальної Православної Церкви, шлемо Соборові Єпископів, Духовенству і Вірним УПЦ наші найкращі побажання сил і довгих літ служіння Рідній Церкві, нашему Народові і наслідувати Бл. Пам'яті Василя Липківського, Митрополита Київського і всієї України.

Настоятель Прот. А. ІЛІНСЬКИЙ
ПАРАФІЯЛЬНИЙ УРЯД

Вітаємо Провід нашої Церкви з нагоди 50-ліття Першого Всеукраїнського Православного Собору, що відродив нашу рідну Українську Автокефальну Православну Церкву. Схиляємо голови перед світлою пам'яттю Найпочеснішого Митрополита Василя, Єпископів, Священиків та мирян-провідників та учасників Собору і всіх, що життя своє віддали за рідну Церкву. Вічна Їм пам'ять, а діла їх нехай будуть дорожевказом на майбутнє всьому Українському Православному Народові.

Настоятель, Управа, Сестрицтво і Парафіяне Церкви
Св. Покрови в Денвер, Колорадо

CONGRATULATIONS ON THE OCCASION OF THE
GOLDEN JUBILEE OF OUR HOLY UKRAINIAN
ORTHODOX CHURCH

May our Heavenly Father grant a fruitful future and the wealth
of sanctification for many blessed years

FATHER OMELAN B. MYCYK
Pastor of St. George's Ukrainian Orthodox Church
and Members of
ST. MARY'S SISTERHOOD OF MINERSVILLE, PA.

BEST WISHES ON THE OCCASION OF THE GOLDEN JUBILEE
OF THE REBIRTH OF THE UKRAINIAN AUTOCEPHALOUS
ORTHODOX CHURCH

FATHER OMELAN B. and PANIMATKA CYNTHIA MYCYK
and SON ANDREW PETER
Minersville, Pa.

GOD BLESS OUR CHURCH
VERY REVEREND FATHER ANDREW LASHINSKY, Pastor

**St. John's Ukrainian
Orthodox Church**
of Sharon, Pa.

President—J. M. KULCHESKI
Vice President—MIKE SOP
Treasurer—STEVE WORONA
Assistant Treasurer—BEN KASZOWSKI
Financial Secretary—JOHN OSTAFY
Secretary—EDWARD ROCK
Auditors—JOHN ORENCHAK, JOSEPH HANIAK, JOHN POLANSKY

**St. George's Ukrainian
Orthodox Church**
Minersville, Pa.

BEST WISHES ON THE OCCASION OF THE
GOLDEN JUBILEE OF THE REBIRTH OF THE
UKRAINIAN AUTOCEPHALOUS ORTHODOX CHURCH

**FATHER OMELAN B. MYCYK, Pastor
EXECUTIVE BOARD AND MEMBERS**

The Sisterhood of St. Anne

SS. PETER AND PAUL UKRAINIAN

ORTHODOX CHURCH

Chicago, Illinois

The Re-birth of our Ukrainian Autocephalous Orthodox Church is a tremendous step forward which one day will be the true unification for the cause of freedom for our people! May God bring all Ukrainians together under the Orthodoxy of ST. VOLODIMIR.

Ukrainian Orthodox League Chapter

SS. PETER AND PAUL UKRAINIAN

ORTHODOX CHURCH

Chicago, Illinois

The Re-birth of our Ukrainian Autocephalous Orthodox Church is of first importance to our Ukrainian Orthodox League. We pray that all the young people of our churches would come together, join us in furthering our efforts in our purpose of, "Dedicated to the Church — Devoted to Its Youth."

Українська Народна Поміч Америки

527 2-га Авеню Пітсбург, Па. 15219. Тел.: 261-2807

**З НАГОДИ ВІДЗНАЧЕННЯ 50-ЛІТТЯ ПЕРШОГО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ЦЕРКОВНОГО СОБОРУ 1921 РОКУ
ТА ВШАНУВАННЯ СВІТЛОЇ ПАП'ЯТІ БЛАЖЕННИШОГО
МИТРОПОЛИТА ІОАНА ТЕОДОРОВИЧА**

щиро вітає Ієрархію, Священство і Вірних Української Православної Церкви в США та у всіх Країнах Вільного Світу і бажає всього найкращого в дальнішому розвитку УАПЦ для добра Народу і Нації.

ЕКЗЕКУТИВА УНПОМОЧІ:

Володимир Мазур — Головний Предсідник

**Лев Футала — Заступ. Предс.
Анна Крупа — Гол. Касієр**

THE LEAGUE OF UKRAINIAN WOMEN, CHESTER BR. 2

of the Assumption of the Blessed Virgin Mary

GREETS THE HIERARCHS, CLERGY AND FAITHFUL OF THE
UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH IN THE UNITED STATES
OF AMERICA ON THE OCCASION OF THE 50th ANNIVERSARY
OF THE UKRAINIAN AUTOCEPHALOUS ORTHODOX
CHURCH, 1921—1971

**THE SORORITY OF THE ASSUMPTION OF THE
BLESSED VIRGIN MARY IN CHESTER, PA.**

GREETS THE HIERARCHS, CLERGY AND FAITHFUL OF THE
UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH IN THE UNITED STATES
OF AMERICA ON THE OCCASION OF THE 50th ANNIVERSARY
OF THE UKRAINIAN AUTOCEPHALOUS
ORTHODOX CHURCH, 1921—1971
OFFICERS OF SORORITY

СЕРДЕЧНО ВІТАЄМО ІЕРАРХІВ, ДУХОВЕНСТВО
Й ПОБОЖНИХ ВІРНИХ УКРАЇНСЬКОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В США ІЗ СЪОМІМ
СОБОРОМ НАШОЇ ЦЕРКВИ ТА ЗОЛОТИМ ЮВІЛЕЄМ
ПЕРШОГО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО СОБОРУ УКРАЇНСЬКОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ЦЕРКВИ

Честер, Па.

Василь Пастушок	\$10.00
Анна Татарів	10.00
Альберт Мейфер	5.00
Іван Михалькевич	5.00
Йосип Михалькевич	5.00
Василь Михалькевич	5.00
Михаїл Мороз	5.00
Семен Миштушак	5.00
Іван Попик	5.00
Анна Равлик	5.00
Василь Равлик	5.00
Петро Пеньків	5.00
Кароля Дегран	2.00
Антін Іванишин	2.00
Михаїл Яцик	2.00

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА СВЯТО-ПОКРОВСЬКА ГРОМАДА
Кліфтон, Н. Дж.

З найглибшою радістю вітаємо Українську Православну Церкву в США з 50-літнім Ювілеєм Св. Української Автокефальної Православної Церкви, відродженої в Києві 1921-го року волею Українського Православного Народу та законом Української Народної Республіки. Молимо Всешинього допомогти Українському Народові святкувати наступний Ювілей в Соборі Св. Софії в Києві у вільній Українській Державі.

Г. ТИСЛЕНКО, Голова Тростів

о. М. КОХАНСЬКИЙ, Настоятель

З М І С Т

Стор.

1. Прот. Д. Бурко: Пам'яті Митрополита Василя Липківського	17
2. Митрополит Василь Липківський: Основи Церковної Автокефалії	19
3. Митрополит Іоан: В Служенні Господеві	23
4. Архиєпископ Мстислав: Останнє -- Прощай	29
5. Bishop Mark: Eulogy	31
6. Наталія Полонська-Василенко: Відродження Української Православної Автокефалії	33
7. Олександер Лотоцький: Автокефалія Української Православної Церкви і єдність Християнської Церкви	43
8. Іван Власовський: Проблеми Українського Православ'я	48
9. Олександер Лотоцький: Правні Умови Життя Української Православної Церкви і Характер її Правних Пам'яток	54
10. Василь Завітневич: Видавнича Діяльність Української Православної Церкви в США	63
11. о. М. Федорович: Два Ювілейні Заповіти	72
12. Віра Драч: Сестрицтво при Безупинній Праці	75
Привіти	77

А В Т О Г Р А Ф И

John Doh
KGB
Zhytomyr, Ukraine
L-00

Bc 36436